

Vid, i eller på?

En korpusbaserad undersökning om
användningen av prepositionerna *vid*, *i* och *på*
i 1960-, 1990- och 2010-talets tidningstexter

Maisa Lauriala
014444144
Avhandling pro gradu
Nordiska språk
Humanistiska fakulteten
Helsingfors universitet
Handledare: Hanna Lehti-Eklund
Oktober 2019

Tiivistelmä – Sammandrag – Abstract

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty		Laitos – Institution – Department	
Humanistinen tiedekunta		Suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos	
Tekijä – Författare – Author			
Maisa Lauriala			
Työn nimi – Arbetets titel – Title			
<i>Vid, i eller på?</i> En korpusbaserad undersökning om användningen av prepositionerna <i>vid, i</i> och <i>på</i> i 1960-, 1990- och 2010-talets tidningstexter			
Oppiaine – Läroämne – Subject			
Pohjoismaiset kielet, ruotsi toisena kotimaisena kielenä			
Työn laji – Arbetets art – Level		Aika – Datum – Month and year	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages
Pro gradu -tutkielma		Lokakuu 2019	99 + liite
Tiivistelmä – Sammandrag – Abstract			
<p>Tutkielmassa tarkastellaan kahden preposition vaihtelua lausekkeissa <i>vid/på universitet</i> ja <i>vid/på möte</i> sekä lausekkeissa <i>vid/i ålder</i> ja <i>vid/i val</i>. Tavoitteena on selvittää, miten prepositioiden käyttö ja esiintymistiheys vaihtelevat kyseisissä ilmauksissa ja millaisia muutoksia tässä vaihtelussa on nähtävissä eri vuosikymmenten välillä. Lähtökohtana on <i>vid</i> suhteessa <i>på</i>- ja <i>i</i>-prepositioihin. Aiempien tutkimusten ja havaintojen perusteella on nähtävissä viitteitä siitä, että <i>vid</i>-preposition käyttö on vähenemässä, kun taas <i>på</i> ja <i>i</i> ovat yhä yleisempiä. Etenkin <i>på</i> vaikuttaa usein syrjäyttävän <i>vid</i>-preposition. Tutkielman yhtenä tavoitteena on selvittää, missä määrin tulokset tukevat tätä käsitystä.</p> <p>Tutkimuksen aineiston pohjana on kolme sanomalehtikorpusta kolmelta eri vuosikymmeneltä, <i>Press 65</i>, <i>Press 95</i> ja <i>GP 2013</i>, jotka ovat osa Göteborgin yliopiston ylläpitämän Språkbankenin korpusaineistoa. Korpuksista on Korp-työkalun avulla etsitty kaikki <i>vid</i>- ja <i>på</i>-lausekkeet, joissa preposition rektion muodostavan substantiivilausekkeen pääsana on <i>universitet</i> tai <i>möte</i> sekä <i>vid</i>- ja <i>i</i>-lausekkeet, joissa substantiivilausekkeen pääsana on <i>ålder</i> tai <i>val</i>. Esiintymiä vertaillaan toisiinsa kvantitatiivisesti, mutta pääosin analyysi on kvalitatiivista. Analyysissa tarkastellaan esiintymiä niiden kontekstissa. Esiintymät jaotellaan prepositiolausekkeen syntaktisen funktion mukaan sekä sen perusteella, toimiiko prepositiolauseke hallitsevan lausekkeen vapaana vai pakollisena määritteenä, ja missä määrin hallitsevan lausekkeen pääsanalan valenssi vaikuttaa määritteen preposition valintaan. Tarkastelun kohteena ovat myös muut preposition valintaan vaikuttavat tekijät, kuten konstruktiot, joissa prepositiolauseke on taipuvainen esiintymään.</p> <p>Tutkimus osoittaa, että <i>vid</i>-preposition käyttö tarkastelluissa lausekkeissa on vähentynyt merkittävästi suhteessa <i>på</i>- ja <i>i</i>-prepositioon. Selvimmin kehitys näkyy <i>vid/i val</i> -lausekkeessa, jossa <i>vid</i> on menettänyt eniten jalansijaa. <i>Vid/på universitet</i> on lausekkeista ainoa, jossa <i>vid</i> on edelleen yleisempi kuin vaihtoehtoinen prepositio. Merkittävimmät muutokset prepositioiden välisessä vaihtelussa sijoittuvat aikavälille 1965–1995, kun taas muutokset aikavälillä 1995–2013 ovat vähäisempiä. Vanhimman aineiston suppeuden vuoksi tulokset ovat kuitenkin osittain vain suuntaa antavia. Tulokset antavat viitteitä myös siitä, että <i>vid</i>-lausekkeet ovat jossain määrin taipuvaisia esiintymään eri funktiossa ja konstruktioissa kuin vastaavat <i>på</i>- ja <i>i</i>-lausekkeet.</p> <p>Tutkimuksen perusteella voidaan päätellä, että sekä <i>på</i> että <i>i</i> yhä useammin korvaavat <i>vid</i>-preposition. Toisaalta sekä tutkimuksen alussa tehty alustavat korpushaut että tarkasteltujen esiintymien analyysi osoittavat, että kehitystä ei voida yleistää koskemaan kaikkia prepositiolausekkeita, joissa <i>vid</i> on vaihdettavissa prepositioon <i>på</i> tai <i>i</i>. Niissä lauseke- ja konstruktioityypeissä, jotka tulosten perusteella ovat taipuvaisia esiintymään nimenomaan <i>vid</i>-preposition kanssa, sillä vaikuttaa edelleen olevan vakiintunut asema.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords			
korpuslingvistiikka, prepositiolausekkeet, prepositiot, valenssi, konstruktiot			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited			
Keskustakampuksen kirjasto			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Innehåll

1	Inledning.....	1
1.1	Syfte och forskningsfrågor.....	2
1.2	Disposition	2
2	Prepositioner i svenskan	3
2.1	Prepositioner som ord	3
2.2	Funktion	3
2.3	Betydelse.....	4
2.3.1	Rumsbetydelser	4
2.3.2	Tidsbetydelser.....	5
2.3.3	Övriga betydelser.....	6
2.4	Prepositionerna <i>på</i> , <i>i</i> och <i>vid</i>	7
2.4.1	Prepositionen <i>på</i>	7
2.4.2	Prepositionen <i>i</i>	8
2.4.3	Prepositionen <i>vid</i>	9
2.4.4	Jämförelse mellan <i>på</i> , <i>i</i> och <i>vid</i>	11
3	Teoretiska utgångspunkter och tidigare forskning	13
3.1	Konstruktionsgrammatik	13
3.2	Semantisk och syntaktisk valens.....	15
3.2.1	Bundna och fria adverbial	16
3.2.2	Bundna och fria attribut.....	19
3.2.3	Gränsen mellan bundna och fria bestämningar	20
3.3	Variation och förändring i det svenska prepositionsbruket	21
3.4	Korpuslingvistik.....	26
4	Metod och material.....	27
4.1	Material.....	27
4.1.1	Korpusar	28

4.1.2	Prepositionskonstruktioner	29
4.2	Analysmetod	32
4.3	Metod- och materialdiskussion	33
5	Resultat och analys	36
5.1	Variation mellan <i>vid</i> och <i>på</i>	37
5.1.1	VID/PÅ UNIVERSITET i Press 65	39
5.1.2	VID/PÅ UNIVERSITET i Press 95	40
5.1.3	VID/PÅ UNIVERSITET i GP 2013	44
5.1.4	Jämförelse mellan Press 65, Press 95 och GP 2013	46
5.1.5	VID/PÅ MÖTE i Press 65	49
5.1.6	VID/PÅ MÖTE i Press 95	50
5.1.7	VID/PÅ MÖTE i GP 2013	53
5.1.8	Jämförelse mellan Press 65, Press 95 och GP 2013	55
5.2	Variation mellan <i>vid</i> och <i>i</i>	58
5.2.1	VID/I ÅLDER i Press 65	60
5.2.2	VID/I ÅLDER i Press 95	61
5.2.3	VID/I ÅLDER i GP 2013	62
5.2.4	Jämförelse mellan Press 65, Press 95 och GP 2013	64
5.2.5	VID/I VAL i Press 65	73
5.2.6	VID/I VAL i Press 95	75
5.2.7	VID/I VAL i GP 2013	77
5.2.8	Jämförelse mellan Press 65, Press 95 och GP 2013	80
6	Sammanfattande diskussion	86
6.1	Variation och förändring i frekvens	86
6.2	Variation och förändring i användning	91
6.3	Avslutande diskussion och utblick	93
	Litteratur	97

Bilaga: CQP-frågor för sökningarna i Korp	100
---	-----

Tabeller

Tabell 1. Kännetecknande ord för ”vid” i Press 65, Press 95 och GP 2013, baserad på sökningar i Språkbanken.	30
Tabell 2. Prepositions konstruktionerna som ingår i materialet.	32
Tabell 3. Andelen VID UNIVERSITET resp. PÅ UNIVERSITET per korpus.	46
Tabell 4. Fördelningen av VID/PÅ UNIVERSITET efter funktion och bundenhet.	47
Tabell 5. Andelen VID MÖTE resp. PÅ MÖTE per korpus.	55
Tabell 6. Fördelningen av VID/PÅ MÖTE efter funktion och bundenhet.	56
Tabell 7. Andelen VID ÅLDER resp. I ÅLDER per korpus.	64
Tabell 8. Fördelningen av VID/I ÅLDER efter funktion och bundenhet.	65
Tabell 9. Andelen VID VAL resp. I VAL per korpus.	81
Tabell 10. Fördelningen av VID/I VAL efter funktion och bundenhet.	81

Figurer

Figur 1. Variation i VID/PÅ UNIVERSITET.	87
Figur 2. Variation i VID/PÅ MÖTE.	87
Figur 3. Variation i VID/I ÅLDER.	88
Figur 4. Variation i VID/I VAL.	88

1 Inledning

Att det svenska prepositionssystemet är komplext och invecklat är många språkvetare – och antagligen även vanliga språkbrukare – eniga om. I och med att prepositioner inte refererar till några konkreta objekt eller företeelser, utan uttrycker hur olika referenter förhåller sig till varandra, är prepositionernas betydelse främst relationell (Harstad 1999: 17). Prepositionerna kan kategoriseras i olika betydelsegrupper men denna kategorisering är närmast riktningsgivande, då det i praktiken till exempel är vanligt att de mest frekventa prepositionerna såsom *på* kan ange såväl lokala, temporala, instrumentala som kausala relationer, t.ex. *Mannen på taket*; *Det börjar alltid på kvällen*; *Hon skriver ofta på engelska* (ibid.).

En viss vacklan och inkonsekvens är vanligt i prepositionsbruket, för språkbrukarna kan ha svårt att välja rätt preposition i ett givet sammanhang (Harstad 1999: 1). Variation i prepositionsbruket beror också på att en och samma konstruktion ibland tillåter olika prepositionsalternativ utan att betydelsen hos frasen påverkas (t.ex. *fundera på/över något*; *kort på/av någon*) (ibid.). Dessutom varierar prepositionsbruket i viss mån i talspråk och i ledigt skriftspråk samt i olika regionala varieteter (SAG 2: 714). I valet av preposition kan också ses en viss tidsmässig variation, då prepositioner är särskilt utsatta för förändring (se t.ex. Kotsinas 2000b: 55 och Harstad 1999: 1). Språkforskare har sedan länge iakttagit olika slags förskjutningar i den svenska prepositionsanvändningen, bl.a. att vissa prepositioner, framför allt *på*, ökar i användning, medan andra förlorar mark till förmån för dem (Harstad 1999: 31–32).

Med min undersökning vill jag uppmärksamma både variation och förändring i prepositionsbruket i skreven svenska. Utgångspunkten är valet mellan prepositionerna *vid* och *på* respektive *vid* och *i*. Eftersom *vid* i vissa uttryck kan användas mer eller mindre synonymt antingen med *på* eller med *i* kan jämförelser av denna typ av uttryck visa i vilken mån en viss preposition eventuellt dominerar.

Mycket tyder på att prepositionen *vid* ständigt minskar i användning samtidigt som speciellt *på* blir allt mer frekvent (Harstad 1999: 30). *På* verkar rentav ha blivit en slags universalpreposition som i allt fler domäner kan ersätta andra prepositioner (ibid.: 41). Att *vid* gärna byts ut mot *på* finns det redan belägg för (Harstad 1999: 32; Kotsinas 2000b: 55), men huruvida *i* håller på att tränga ut *vid* råder det delade meningar om (jfr t.ex. Harstad 1999: 37–

38 och Kotsinas 2000b: 55). I och med att prepositionen *vid* är långt ovanligare än *i* kan det dock vara ett rimligt antagande att också *i* allt oftare ersätter *vid*.

Med en jämförande undersökning om variationen mellan *vid* och *på* respektive *vid* och *i* önskar jag bidra till att ge en närmare bild av den utveckling som tycks pågå i valet mellan dessa prepositioner.

1.1 Syfte och forskningsfrågor

Syftet med min studie är att granska och beskriva variationen och förändringen i valet mellan prepositionerna *vid* och *i* och prepositionerna *vid* och *på* i ett urval av prepositionskonstruktioner. Jag arbetar utifrån följande forskningsfrågor:

1. Hur varierar frekvensen och användningen av prepositionerna i de valda prepositionskonstruktionerna i 1960-, 1990- och 2010-talets tidningstexter?
2. Kan man i denna variation se en tidsmässig utveckling från 1960-talet till 2010-talet?
3. Finns det belägg för att prepositionen *vid* håller på att ge vika för *på* och *i*?

Materialet i min studie utgörs av Språkbankens¹ tidningstextkorpusar Press 65, Press 95 och GP 2013 som innehåller artiklar från respektive årtionden. Prepositionskonstruktionerna som jag studerar är VID/PÅ UNIVERSITET, VID/PÅ MÖTE, VID/I ÅLDER och VID/I VAL. Valet av såväl korpusarna som prepositionskonstruktionerna redovisas och diskuteras i kapitel 4.

1.2 Disposition

Teoretiska ramen till denna studie behandlas i kapitel 2 och kapitel 3. I kapitel 2 beskrivs med stöd av bl.a. *Svenska Akademiens grammatik* och diverse ordböcker det svenska prepositionssystemet i allmänhet och prepositionerna *på*, *i* och *vid* i synnerhet. I kapitel 3 ges en överblick över relevant teori, litteratur och tidigare forskning. Metoderna och materialet som utgör grunden för den empiriska delen av studien presenteras och diskuteras i kapitel 4. I kapitel 5 redogör jag för och analyserar mina resultat som jag sedan i kapitel 6 sammanfattar och diskuterar utifrån mitt syfte och de tre forskningsfrågorna.

¹ <https://spraakbanken.gu.se/>

2 Prepositioner i svenskan

I detta kapitel ges i de tre första delkapitlen (2.1–2.3) en översikt över ordklassen prepositioner och vad prepositioner har för funktion och betydelse i svenskan. Min huvudsakliga källa utgörs av *Svenska Akademiens grammatik* (1999) som i fortsättningen betecknas med förkortningen SAG. I det sista delkapitlet (2.4) behandlas prepositionerna *på*, *i* och *vid* var för sig och jämförs med varandra. Exempelen som ges i kapitel 2 och i de övriga kapitlen är ur källorna som i varje enskilt fall hänvisas till, men alla fetstilmarkeringar är mina egna.

2.1 Prepositioner som ord

Norstedts Svensk ordbok (1999) definierar preposition som ”typ av (kort) ord som normalt står framför ett substantiv(iskt uttryck) för att ange dettas förhållande till andra delar av satsen”. Prepositioner är oböjliga ord som utgör en generellt sett sluten ordklass (SAG 2: 684).

Till sin struktur kan prepositioner vara enkla eller sammansatta ord eller ordförbindelser (SAG 2: 684). Enkla prepositioner, t.ex. *på*, *i*, *till*, *från*, *med*, *för*, *av*, *hos* och *vid*, är en- eller tvåstaviga ord som utgörs av ett rotmorfem (SAG 2: 714). I sammansatta prepositioner, t.ex. *ovanpå* och *förutom*, utgörs efterledet av en preposition och förledet av ett adverb eller en preposition (SAG 2: 716–717). Flerordsprepositioner t.ex. *vid sidan av*, är mer eller mindre lexikaliserade ordförbindelser som fått samma funktion som enkla prepositioner (SAG 2: 718–719).

2.2 Funktion

Preposition bildar tillsammans med ett efterföljande nominalt led en prepositionsfras där prepositionen är huvudordet och det nominala ledet dess bestämning, *rektion* (SAG 3: 645). Termen rektion står för ”förhållandet att ett ord i en sats styr ett annat ord” (NSO). I typfall utgörs prepositionens rektion av en nominalfras (t.ex. *Han lekte **med barnen***) men den kan också vara en infinitivfras eller en nominal bisats (t.ex. *Han pratade **om att sluta***; *Hon tänkte **på att de borde ta farväl***) (SAG 3: 645–646). Prepositionsfrasens primära syntaktiska funktion är att fungera som adverbial (t.ex. *Han skänkte gården **till kyrkan***) och prepositionsattribut (*Resan **till Kina** ägde rum 1949*) (SAG 3: 646). I lägre grad förekommer prepositionsfraser även som predikativ (*De utnämndes **till ambassadörer***) (ibid.).

I vissa fall, som dock inte har någon relevans för denna studie, kan prepositionen även stå efter rektionen eller omsluta den (t.ex. *dem **emellan, för** [...] sedan*) (SAG 2: 721–722) eller till och

med förekomma utan rektion (ibid.: 723). Att prepositionen står utan rektion är möjligt i s.k. absolut funktion (t.ex. *Johan satte **i** nyckeln; Johan lämnade nyckeln **i**; Strömmen var inte **på***) (ibid.). I SAG redovisas småord i denna användning som prepositioner även om de i traditionell grammatik brukar räknas som adverb (SAG 2: 726).

2.3 Betydelse

En preposition anger antingen ensam eller tillsammans med ett verb, adjektiv eller particip hur rektionen och satsens övriga led relaterar till varandra (t.ex. *en flagga (som sitter) **på** sin stång*) (SAG 2: 684). De vanligaste semantiska relationer som prepositioner uttrycker indelas i SAG (2: 684–685) i sju betydelsegrupper: rumsrelationer, tidsrelationer, instrumentala relationer, kausala och besläktade relationer, *ha*-relationer, *vara*-relationer och relationer mellan aktanter som har samma roll. Dessa betydelsegrupper behandlas närmare i följande tre delkapitel (2.3.1–2.3.3).

SAG (2: 684–685) noterar att prepositioner i vissa fall främst kan betraktas som syntaktiska formord som har en svag egen betydelse. När prepositionen inleder ett icke-valensbundet adverbial eller attribut har den en tydlig egen betydelse och oftast ensam kan uttrycka den semantiska relationen mellan referenterna, men i en valensbunden bestämning anger prepositionen den avsedda betydelsen tillsammans med det överordnade ledet (t.ex. *boken **om van Gogh**, van **vid förändringar***). Också prepositionen i en bunden bestämning kan dock sägas ha en viss egen betydelse. Det bundna adverbialet eller attributet kan ju inte inledas med vilken preposition som helst, utan prepositionen väljs t.ex. bland de prepositioner som anger liknande betydelse i fria bestämningar (t.ex. *prata **med någon*** [bundet adverbial]; *åka bil **med någon*** [fritt adverbial]).

Valens är för övrigt ett centralt begrepp i denna studie. Semantisk och syntaktisk valens behandlas närmare i 3.2.

2.3.1 Rumsbetydelser

Många prepositioner anger primärt rumsbetydelser (SAG 2: 686). I typiska fall anger rumsprepositionen förhållandet mellan referenterna i rummet, dvs. hur den ena referenten förhåller sig till den andra (ibid.). Rumsbetydelserna kan indelas i tre huvudgrupper: den ena referentens *befintlighet*, *riktning* respektive *väg* i relation till den andra referenten (ibid.).

Prepositionerna anger befintlighet primärt i tre olika avseenden: inre eller yttre befintlighet, belastning och orientering (SAG 2: 687). Inre befintlighet, oftast angiven av prepositionen *i*, avser att den ena referenten befinner sig inuti den andra (ibid.). Prepositioner för yttre befintlighet (t.ex. *vid*, *på*) anger framför allt hur den ena referenten förhåller sig till den andra i fråga om belastning och orientering, dvs. om den ena belastar den andra eller inte och åt vilket håll den ena referenten befinner sig i förhållande till den andra (ibid.).

Riktningprepositioner, bl.a. *till* och *från*, anger att den ena referenten närmar sig den andra eller avlägsnar sig från den (SAG 2: 699). Även befintlighetsprepositioner kan i följande fall ange riktning: i fasta verb-adverbial-förbindelser (t.ex. *hoppa i vattnet*), i uttryck där målets funktion är viktigare än platsen (t.ex. *Har du tid att följa med **på bio** klockan tre?*) samt vid placeringsverb som t.ex. *ställa* och *hamna* (*Walter bromsade in och ställde cykeln **vid grinden***) (SAG 2: 700).

Rumsprepositioner förekommer ofta i överförd betydelse där den egentliga rumsbetydelsen är mer eller mindre försvagad (t.ex. *Presidenten talade **vid invigningen***) (SAG 2: 707–708).

2.3.2 Tidsbetydelser

Med tidsprepositioner uttrycks hur aktionens tid relaterar till en annan tid (SAG 2: 709). Vilken tidspreposition som prepositionsfrasen ska inledas med beror på om frasen anger tidfästning eller t.ex. duration eller frekvens (ibid.).

De flesta tidsprepositionerna kan ange tidpunkt för en aktion (t.ex. *Hon försvann **i pausen/vid bröllopet***) (SAG 2: 709). Prepositionsfraser som anger duration inleds framför allt med *i*, *på*, *sedan*, *från* och *till* (t.ex. *Han har sovit **i tre timmar***; *Han har inte sovit **på tre dagar***), medan t.ex. återkommande tidpunkt oftast anges med prepositionen *om* (ibid.: 709–710).

En annan semantisk aspekt som påverkar valet av tidspreposition är hur aktionens tid förhåller sig till den tid som rektionen anger (SAG 2: 709). Att aktionens tid sammanfaller med rektionens tid uttrycks bl.a. med prepositionerna *under*, *vid*, *på*, *om* och *i* (t.ex. *Förlovningen skulle eklateras **vid prins Louis återkomst***) (ibid.: 710). Vid bestämmningar där rektionen utgörs av aktionsord (som i den sistnämnda exempelmeningen) kan tidsbetydelse dock vara mindre uppenbar eller närmast obefintlig, så att denna typ av bestämmningar alternativt kan betraktas som rumsadverbial med överförd tidsbetydelse (jfr SAG 3: 519, 521). (Jfr också adverbialen *vid prins Louis återkomst* och *vid invigningen* i det föregående.)

2.3.3 Övriga betydelser

Prepositioner kan även ange ett antal icke-rumsliga och icke-tidsliga relationer som i SAG (2: 711–714) indelas i fem kategorier, dock med påpekandet att dessa ofta är vagt avgränsade mot varandra:

- 1) Medel eller instrument: använt/icke-använt medel eller instrument (t.ex. *med/utan våld*)
- 2) Kausala och besläktade relationer: bl.a. orsak (*konkurs på grund av kriget*), hypotetiskt villkor (*dra i handtaget vid fara*), avsikt och syfte (*sträva efter berömmelse*)
- 3) *Ha*-relationer: bl.a. innehav och del av helhet respektive saknat innehav eller saknad del av helhet (*en lägenhet med/utan balkong*), naturlig samhörighet (*priset på varan, chef för företaget*), helhet eller urvalsmängd (*slutet av/på historien*), det kännetecknande (*valören hos detta ord*)
- 4) Roller som annars kan betecknas av subjekt eller objekt: bl.a. den som har nytta eller skada av aktionen (*bra för alla*), den som upplever aktionen (*upplevas av publiken*), föremål för upplevelsen (*arg på Patrik*), föremål för handling eller annan aktion (*skaka på huvudet*), agens vid passivt verb/perfektparticip (*omvänd(as) av eleverna*)
- 5) Aktant med samma roll som annan aktant: bl.a. följeslagare eller frånvaro av följeslagare (*plocka blåbär med/utan Veronika*), jämförelseled (*jämnårig med min syster, i förhållande till sitt antal*), ersättning (*hyran för lokalen*)

SAG (2: 714) noterar att det förekommer viss variation i valet av prepositioner som anger de ovannämnda betydelserelationerna. I vissa fall kan man genom prepositionsvalet göra skillnad mellan olika betydelser (t.ex. *besviken över något* ~ *besviken på någon*, *glad över någon* ~ *glad för något*). Speciellt i talspråk och i ledigt skriftspråk kan prepositionsbruket dock variera utan att man genom prepositionsvalet avser att göra en liknande distinktion mellan olika betydelser. Sålunda kan prepositionen t.ex. vid konstruktionen *besviken över något* ersättas med *för* eller *på*, likaväl som *besviken på någon* kan variera med *besviken över någon*. Likaså förekommer det enligt SAG (ibid.) regional variation i prepositionsbruket; t.ex. i uttrycket *van vid något* kan prepositionen *vid* variera med prepositionen *med*.

Vid de prepositions konstruktioner som ingår i min egen analys anger prepositionerna *vid*, *i* och *på* i flesta fall olika rumsbetydelser i mer eller mindre överförd betydelse, oftast befintlighet i rum eller tid men i mindre omfattning även riktning och duration. Prepositions konstruktioner som anger icke-rumsliga eller icke-tidsliga relationer är däremot mycket mer sällsynta. Bland mina korpusträffar finns det dock även s.k. objektliknande adverbial där prepositionen har samma semantiska roll som objekt (t.ex. *Ryssland och FN skyndar på fredsmöte*). I den ovanstående listan placeras denna typ av bestämningar i grupp fyra. Objektliknande adverbial behandlas närmare i samband med bundna adverbial (3.2.1).

2.4 Prepositionerna *på*, *i* och *vid*

I det följande beskrivs prepositionerna *på*, *i* och *vid* framför allt med stöd av SAG och de enspråkiga ordböckerna *Bonniers svenska ordbok* (1991) och *Norstedts Svensk ordbok* (1999), vilka härnåfter förkortas med BSO och NSO, samt av en tvåspråkig ordbok *MOT Pro Ruotsi*², härnåfter MOT. Vid prepositionen *i* hänvisas dock inte till BSO som ger en mycket snäv beskrivning av denna preposition.

Orsaken till att jag stödjer mig på NSO (såväl här som i analysdelen) i stället för Svensk ordbok (2009) av Svenska Akademien trots att den sistnämnda är en nyare upplaga är att de två ordböckerna ger i stort sett likadana beskrivningar av respektive preposition, så jag valde att använda mig av den som jag upplevde som mer användarvänlig.

Detta kapitel ger inte någon uttömmande redovisning av prepositionerna *på*, *i* och *vid*, utan presenterar de användningsområden som är mest relevanta för studiens empiriska del.

2.4.1 Prepositionen *på*

Som prototypbetydelse hos prepositionen *på* kan ses belastning genom ovanifrån kommande kontakt (t.ex. *en bok på golvet*) (SAG 2: 690–691). Också BSO, NSO och MOT nämner rumsbetydelse som den primära betydelsen hos *på* och anger både konkret rumsbetydelse och ’befintlighet mer allmänt’ med exempel som bl.a. *ligga på sjukhus*, *bo på landet*. MOT noterar

² *MOT Pro Ruotsi* är en finsk-svensk-finsk storordbok där språkriktningen svenska-finska baserar sig på *Ruotsi-suomi-suursanakirja* (2007) och språkriktningen finska-svenska på *Suuri suomi-ruotsi-sanakirja* (ny uppl. 2004), båda utgivna av WSOY. *MOT Pro Ruotsi* ingår i nätordboken MOT som är tillgänglig för alla högskolestudenter och -forskare via <https://mot.kielikone.fi/mot/hy/netmot.exe?motportal=80>.

inte överförd rumsbetydelse explicit men ger liknande exempel (bl.a. *arbeta på kontor, låna på biblioteket*).

I vissa fall kan *på* även ange riktning (t.ex. *följa med på bio, ställa lampan på bordet*) (SAG 2: 700). Även MOT anger att *på* uttrycker 'plats, riktning' (*ilmaisee paikkaa, suuntaa*) (bl.a. *gå på banken (bio)*) och BSO noterar att *på* ibland anger samma betydelse som *till* (*bjuda ngn på middag*). NSO anger i sin tur att *på* speciellt används 'med antydning om syfte e.d.' (*resa på semester, bli bjuden på fest, gå på jakt*).

På kan också ange olika tidsbetydelser, framför allt tidfästning (t.ex. *Han bodde i Rom på trettioalet*) och duration (tidsåtgång) (t.ex. *På några få år har det skett en generationsväxling*) samt återkommande tid (t.ex. *Hon lagar middagen på söndagarna*) (SAG 3: 507–508, 533–535, 539). Vid tidfästningsadverbial inledda med *på* kan rektionen utgöras bl.a. av substantiv som betecknar a) delar av dygnet, veckan eller året (t.ex. *på fredagen*), b) etablerade historiska skeden eller återkommande perioder (*på medeltiden, på vårterminen*) eller c) etablerade tillställningar som innebär en aktion som är avgränsad till plats och tid (*på {presskonferensen/årsmötet}*) (ibid.: 518–519).

Tidsbetydelser noteras även i NSO, BSO och MOT. Förutom tidfästning anger alla tre betydelsen 'efter varandra, i rad' respektive 'tid efter viss tidpunkt' med bl.a. följande exempel: *läsa bok på bok, gång på gång kommer han och stör*. NSO noterar även durativ betydelse genom att nämna att *på* kan användas i betydelsen 'för en tid av' (*resa bort på en månad*) samt 'i fråga om förfluten tid sedan' (*hon har inte sett honom på flera år*).

Vad gäller betydelsen hos de *på*-konstruktioner som ingår i min analys är det främst befintlighet i överförd bemärkelse som aktualiseras. I ringare omfattning anger *på*-konstruktionerna även riktning (t.ex. *åka på ett möte*) och vid enskilda fall duration (t.ex. *för sjätte gången på 44 mästerskapsmöten*). I fråga om icke-rumsliga och icke-tidsliga betydelser förekommer enskilda *på*-konstruktioner i samma semantiska roll som objekt och framför allt anger föremål för handling eller annan aktion (t.ex. *skjuta på ett möte*) (se 2.3.3 och 3.2.1).

2.4.2 Prepositionen *i*

Prepositionen *i* används i stort sett inom samma betydelseområde som *på*. Som rumspreposition uttrycker *i* typiskt inre befintlighet men den kan också ange riktning (SAG 2: 687, 700). Om rumsbetydelser noterar MOT bl.a. att *i* anger plats, riktning och rörelse (*ilmaisee paikkaa,*

suuntaa, liikettä) (bl.a. *betala i kassa, falla i vattnet, köra in i vägräcket*). NSO inkluderar både rums- och tidsrelationer i den primära betydelsen hos *i*: 'inom omfånget av vissa gränser i rum eller tid eller om rörelse dit' (bl.a. *bo i villa, gå i kyrkan, hoppa i sjön, vänta i tio minuter*).

När det gäller tidsbetydelser kan *i* ange tidfästning (t.ex. *i dag*), återkommande tid (t.ex. *två gånger i månaden*) och duration (varaktighet) (t.ex. *Hon bodde här i ett år*) (SAG 3: 506–507). Tidfästningsadverbial med prepositionen *i* är ofta lexikaliserade uttryck där rektionen utgörs bl.a. av månadsnamn, substantiv som *tid* och *skede* eller substantiv som refererar bl.a. till olika skeden i livet (t.ex. *i 20-årsåldern, i medelåldern*) (SAG 3: 520). Vid en del av dessa substantiv kan *i* ersättas med prepositionen *vid* (t.ex. *vid midsommartiden, vid månadsskiftet*) (ibid.).

Ovannämnda typer av tidsangivande *i*-konstruktioner noteras även i NSO och MOT, men i MOT räknas *i ålder* primärt inte som tidsuttryck, utan frasen *vara i tjugoföråldern* placeras i samma kategori som uttryck som anger omständigheter, tillstånd och bildlig betydelse (*ilmaisee olosuhteita, tilaa, kuvaannollista merkitystä*). Vid denna typ av abstrakta uttryck kan *i* alltså alternativt betraktas som rumspreposition med försvagad rumsbetydelse (jfr SAG 3: 522). På samma sätt kan även de mer eller mindre tydliga rumsadverbialen med *i* sekundärt ange tid (t.ex. *Jag började läsa franska i gymnasiet*) (ibid.). Även NSO anger att *i* används "överfört i fråga om mer eller mindre abstrakta områden" (bl.a. *ingå i priset; stor i orden*) och noterar samma betydelseområde som MOT, 'under ett tillstånd av' (bl.a. *leva i fred; råka i olycka*).

Hos de *i*-konstruktioner som ingår i mitt material är det framför allt befintlighet i tid och rum i överförd bemärkelse som aktualiseras. I mindre omfattning fungerar *i* även som riktningspreposition (t.ex. *komma längre upp i åldern*). En del *i*-konstruktioner fungerar som objektliknande adverbial (t.ex. *ställa upp i ett val*) som dock i hög grad liknar befintlighetsadverbial (jfr SAG 3: 457).

2.4.3 Prepositionen *vid*

Huvudbetydelsen hos *vid* är enligt NSO 'på någon plats i nära anslutning till den som framgår av sammanhanget'. NSO anger att *vid* används 'även för angivande av tämligen obestämd position i någots omgivning' (t.ex. *ett hus vid torget*). Rumsbetydelse kommer först även i MOT (*ilmaisee paikkaa* 'anger plats': *tåget stannar vid stationen; bo vid gränsen*). BSO anger '(tätt) intill, bredvid' som den primära betydelsen hos *vid* och inkluderar även tidsuttryck i denna

betydelse (*huset ligger vid vägen; vid tretiden* 'omkring kl. 3'). Vid s.k. placeringsverb kan *vid* även ange riktning (t.ex. *ställa cykel vid grinden*) (SAG 2: 700).

NSO anger också att prepositionen *vid* används "spec. för att ange verksamhetsområde e.d." (*läsa vid universitetet, anställd vid laboratoriet*). MOT tar upp samma betydelse (*ilmaisee työpaikkaa, jäsenyyttä tms* 'anger anställning, medlemskap e.d.') med liknande exempel (*de anställda vid firman; komma in vid en skola; han är professor vid universitetet i Helsingfors*). Även BSO nämner motsvarande exempel (*professor vid universitet, tjänstgöra vid pansartrupperna*) med notering att *vid* ibland kan ange samma relation som *i* och *på*. Att den primära betydelsen hos prepositionen i dessa fraser är anställning, verksamhetsområde e.d. i stället för befintlighet framgår också av att frasen kan konstrueras med *vid* även om den bestämmer ett verb som annars kräver en riktningspreposition (t.ex. *komma in vid en skola*).

Vad gäller tidsbetydelser noterar NSO att *vid* ofta kan användas "för att ange befintlighet i tiden e.d. i nära anslutning till viss tidpunkt, händelse etc." (bl.a. *vid middagstid, vid kraftiga regn, vid omröstningen*). MOT inkluderar i tidsbetydelsen även 'i samband med ngt' (*yhteydessä*) (*sluta skolan vid arton [år]; vid häktningen; vid ett krig; ingen var närvarande vid olyckan*). Förutom tidfästning kan *vid* med viss typ av rektion även uttrycka upprepning (t.ex. *Han har spelat {vid/på} många bröllop; Fastän saken är känslig har jag vid flera tillfällen tagit upp den med henne*) (SAG 3: 533–534). Adverbial av detta slag är dock vagt avgränsade mot tidfästningsadverbial (ibid.: 534).

Tidfästningsadverbial kan produktivt konstrueras med *vid* speciellt när prepositionens rektion anger en aktion, t.ex. *vid stadens grundande, vid gryningen, vid årsmötet, vid bolagsstämman* (SAG 3: 517). I och med att den tidfästa aktionen i regel sker i samma situation som rektionens aktion kan *vid* tänkas ha rester av sin rumsbetydelse kvar, vilket delvis kan förklara varför *vid* i denna typ av adverbial ofta varierar med *på* (jfr t.ex. *{vid/på} {årsmötet/bolagsstämman}*) (ibid.).

I tidfästningsadverbial kan *vid* också ha rektion som utgörs av tidsbetecknande substantiv, framför allt aktionsord med sekundär tidsbetydelse och ord som *tid(punkt)* (t.ex. *vid detta tillfälle, vid det laget, vid femtiden*) (SAG 3: 518). I denna typ av konstruktioner får *vid* ofta betydelsen 'i närheten av' (ibid.). Vid vissa tidssubstantiv kan *vid* förekomma bara med rektion i obestämd form, t.ex. *vid 20 års ålder* men *i 20-årsåldern* (ibid.).

De *vid*-konstruktioner som är med i min analys anger oftast abstrakt befintlighet i rum eller tid. En mer specifik betydelse som särskilt i konstruktionen *vid universitet* aktualiseras är verksamhetsområde. Icke-rumsliga och icke-tidsliga uttryck förekommer endast sporadiskt (t.ex. *att vänja sig vid den ålder man har*).

2.4.4 Jämförelse mellan *på*, *i* och *vid*

Som det framgår i det föregående anger både *på*, *i* och *vid* rums- och tidsbetydelser i egentlig eller överförd betydelse. Alla tre kan användas som riktningsprepositioner, men till skillnad från *på* och *i* inleder *vid* riktningsadverbial bara vid placeringsverb (bortsett från undantag såsom *komma in vid en skola*, se ex. ovan). Alla kan också ange tidfästning och upprepning, medan duration endast kan anges av *på* och *i*.

I vissa konstruktionstyper, inklusive dem som ingår i materialet, är *vid* och *i* respektive *vid* och *på* sinsemellan utbytbara. Förutsättningen för att bägge två är möjliga är att den avsedda betydelsen hos frasen lika väl kan anges av de båda prepositionerna. Att *vid* mer sällan kan inleda riktningsangivande bestämmingar innebär sålunda att den oftast inte kan ersätta *på* eller *i* när frasen primärt anger riktning eller syfte (jfr t.ex. *det har jag tagit med mig {i vuxen ålder/*vid vuxen ålder}*). En ytterligare förutsättning för att de två prepositionerna är utbytbara är att frasen inte är ett objektliknande adverbial eller annan typ av bunden bestämmelse som är underordnad ett ord som kräver en viss preposition (som t.ex. *syfta på ett möte*).

Variationen mellan *på* och *i* faller utanför denna undersökning, men det är ändå av intresse att Harstad (1999: 37) som har undersökt användningen av *på*, *i* och *vid* anser att alla tre prepositioner i vissa fall, t.ex. vid substantivet *universitet*, kan bytas ut mot varandra utan att betydelsen hos frasen i fråga anmärkningsvärt eller alls ändras. Att jämföra *i* med *på* och *vid* förefaller dock lite märkligt när det gäller konstruktioner som *vid/på universitet*. Prepositionsfraser där rektionen betecknar lokal som är avsedd för en specifik funktion kan visserligen bildas även med prepositionen *i*, men då är det i regel inre befintlighet som betonas (SAG 2: 691–692). Med tanke på att det i denna typ av fraser är lokalens funktion som ofta kan uppfattas som viktigare än befintlighet i lokalen kan *vid* och *på* ses som mer naturliga val än *i* (jfr SAG 2: 692).

Även om det är uppenbart att *vid* kan ange verksamhetsområde, anställning, medlemskap e.d. noterar *Prepositionsboken* (Montan & Rosenqvist 1982: 12) endast *på* i användningsområdet

”platser med aktivitet: arbete, studier, kommersiella och officiella lokaler etc.” (t.ex. *Jag jobbar på en fabrik; min dotter läste först på vuxengymnasium och sedan på universitetet*). Detta kan dock snarare tänkas bero på att *Prepositionsboken* i övrigt inte ger någon ingående beskrivning av prepositioner än att *vid* inom detta område inte betraktas som fullt utbytbar mot *på*.

Något som kan tänkas ha en viss betydelse särskilt i valet mellan *vid* och *på* är att *vid* tycks uppfattas som mer ”formell” preposition än *på*. Det verkar nämligen finnas en tendens att använda *vid* i formella textgenrer såsom lagtexter, medan *på* i sin tur är vanligare i mindre formella genrer, såsom tidningstexter och skönlitterära texter (Harstad 1999: 30).

3 Teoretiska utgångspunkter och tidigare forskning

I den kvalitativa delen av min empiriska studie kategoriserar jag mina korpusträffar utifrån deras funktion i den omgivande satsen och bundenhet till det överordnade ledet. Därutöver ser jag vilka olika återkommande konstruktioner träffarna ingår i. Analysen grundar sig i hög grad på SAG men har också en viss koppling till konstruktionsgrammatik, framför allt när det gäller min begreppsanvändning.

I det följande presenterar jag först kortfattat konstruktionsgrammatikens grundtankar samt redovisar min begreppsanvändning (3.1) för att sedan behandla valens och vad den har för betydelse för prepositionsvalet i adverbial och prepositionsattribut (3.2). I det tredje delkapitlet (3.3) ges en överblick över variation och förändring i prepositionsbruket och den tidigare forskning som gjorts kring ämnet. Till sist ges en kort beskrivning av korpuslingvistik (3.4).

3.1 Konstruktionsgrammatik

Medan man inom traditionell grammatik betraktar grammatik och lexikon som två skilda delar av språket, utgår konstruktionsgrammatik ifrån att språket omfattar mängder av konstruktioner som befinner sig i en gråzon mellan grammatik och lexikon (Wide & Lyngfelt 2009: 24). Dessa språkliga enheter kan vara mycket generella (t.ex. 'transitiv verbfras', 'relativ bisats') eller helt lexikala, men oftast befinner de sig snarare mellan de två ändarna av skalan (ibid.: 24–25).

Gemensamt för alla inriktningar inom konstruktionsgrammatik är termen *konstruktion* och uppfattningen om att syntax och semantik bildar en oskiljbar helhet (Martola 2009: 48–49). I stället för konkreta språkliga belägg ses konstruktioner som generaliseringar över de konkreta beläggen, dvs. som abstrakta mönster som ligger bakom dem (ibid.: 49). Wide och Lyngfelt (2009: 25) anger att konstruktioner kan definieras som "konventionaliserade förbindelser mellan form och betydelse", men samtidigt som konstruktion uppfattas som form-betydelsepar kan dess delar vara ospecificerade. Wide och Lyngfelt (ibid.) hänvisar till Fillmore, Kay & O'Connor (1988) och nämner som ett klassiskt exempel 'the X-er the Y-er' (som t.ex. i uttrycket *the sooner the better*), där adjektiven (X och Y) kan variera medan själva mönstret är detsamma: *the* upprepas och följs bägge gångerna av ett adjektiv i komparativ.

Inom konstruktionsgrammatiken har man främst intresserat sig för konstruktioner som befinner sig på gränsen mellan grammatik och lexikon, men även bl.a. morfem, ord, fraser och satser betraktas som konstruktioner (Wide & Lyngfelt 2009: 25).

Även om jag inte använder mig av konstruktionsgrammatiska verktyg i min analys har den tagit intryck av konstruktionsgrammatiken. För att se vilket samband det finns mellan prepositionsvalet och konstruktionstypen och för att få en bredare bild av variation och förändring i valet mellan två konkurrerande prepositioner fokuserar jag i den kvalitativa analysen inte bara på prepositionsfrasens funktion, betydelse och bundenhet till det överordnade ledet, utan granskar också vilka återkommande konstruktioner som prepositionsfrasen tenderar att utgöra och förekomma med.

I föreliggande studie använder jag begreppet *prepositionskonstruktion* som benämning för de enheter som jag analyserar. De prepositionskonstruktioner som jag i min studie granskar kan beskrivas på följande sätt:

- (1) [PP vid/på [NP (attr.) N (attr.)]]
- (2) [PP vid/i [NP (attr.) N (attr.)]]

PP står för en prepositionsfras och NP för en nominalfras som står som rektion till prepositionen. Med N avses nominalfrasens huvudord som i (1) utgörs av substantivet *universitet* respektive *möte* och i (2) av substantivet *ålder* respektive *val* eller av en sammansättning med något av dessa substantiv som efterled. Huvudordet kan förekomma med eller utan framförställda eller efterställda attribut, vilka i (1) och (2) är markerade med parentes. När jag i fortsättningen refererar till de prepositionskonstruktioner som min analys omfattar kommer jag att använda mig av formen VID UNIVERSITET där konstruktionen anges i små versaler och prepositionens rektion står i grundform men omfattar alla böjningsformer av nominalfrasens huvudord.

Vad som avses med begreppet *prepositionskonstruktion* kan dock variera. T.ex. Valdeson (2016) använder det som benämning för konstruktionen [subj v obj PP] för att göra skillnad mellan konstruktioner där mottagaren anges av prepositionsfras (t.ex. *mamma skickade denna till mig*) och bitransitiva konstruktioner där samma aktant anges av indirekt objekt (t.ex. *mamma skickade mig den*).

3.2 Semantisk och syntaktisk valens

Ytterligare ett relevant begrepp i min kvalitativa analys är *valens* som i SAG (1: 40) definieras som ordets ”förmåga att till sig knyta andra led med en viss form i en viss betydelserelation”.

SAG (1: 236) anger att det valensbärande ordet – oftast substantiv, adjektiv eller verb – har vissa semantiska eller syntaktiska krav på sina underordnade led. *Semantisk valens* innebär att det valensbärande ordet förutsätter en eller flera aktanter med var sin semantiska roll. T.ex. verbet *finna* kräver två aktanter: den som finner och den som blir funnen. Dessa semantiska roller tar sig uttryck i den *syntaktiska valensen*. Vid verb ska t.ex. en viss aktant anges av subjekt och de eventuella andra aktanterna av objekt eller av bundet adverbial som ska inledas med viss preposition. T.ex. vid verbet *låna* kräver verbets syntaktiska valens att ’långivaren’ uttrycks med subjekt, ’det utlånade’ med objekt och ’låntagaren’ antingen med indirekt objekt eller med ett bundet adverbial som inleds med prepositionen *till*.

Verbets syntaktiska valens styr också vilken syntaktisk kategori som dess bestämmningar (subjekt, objekt, adverbial etc.) hör till: nominalfraser, prepositionsfraser etc. (SAG 1: 236). Därutöver finns det ofta begränsningar i t.ex. vilken typ av nominalfras som bestämmningen får vara eller att bestämmningen ska ha en viss preposition med en viss typ av rektion (ibid.).

Vid genomgång av korpusträffarna kategoriserar jag prepositionskonstruktionerna utifrån vilken satsdel respektive prepositionsfras utgör i den omgivande satsen – attribut i en nominalfras eller adverbial i en verb-, adjektiv- eller participfras – och huruvida den är bunden i förhållande till det överordnade ledets huvudord. Vid bundna bestämmningar ser jag vidare om prepositionsvalet styrs av det valensbärande ordet, dvs. huvudordet i den överordnade verb-, adjektiv-, particip- eller nominalfrasen, eller om ordet tillåter olika prepositioner.

För att kunna ta reda på i vilken mån *vid*, *på* respektive *i* favoriseras på bekostnad av den alternativa prepositionen måste jag kunna se huruvida resultatet påverkas av andelen träffar där prepositionsvalet bestäms av det överordnade ledets valens. Om det valensbärande ordet förutsätter en viss typ av bestämmning med en bestämd preposition kan någon annan preposition naturligtvis inte ses som ekvivalent alternativ. Därför är det viktigt att jag i min analys urskiljer bundna bestämmningar från fria.

I det följande ges med stöd av SAG en översikt över bundna och fria adverbial och attribut. Den är dock inte någon heltäckande framställning av bundna och fria bestämmningar, utan

tyngdpunkten ligger i bestämningstyper som kan ses som mest relevanta för studiens empiriska del.

3.2.1 Bundna och fria adverbial

Verbets bestämningar fördelar sig på en skala med bundna bestämningar i den ena ändan och fria i den andra (SAG 3: 254–255, 410). Närmast knutet till verbet är partikeladverbial och därefter de övriga led som omfattas av verbets syntaktiska valens: objekt, egentliga subjekt, bundna predikativ och bundna adverbial (SAG 3: 254). De led som är minst beroende av verbet är dess fria bestämningar, bl.a. fria adverbial och fria predikativ, som inte ingår i verbets syntaktiska valens (ibid.).

Både verbets fria och bundna adverbial utgörs vanligen av prepositionsfraser men de kan också vara bl.a. adverb-, adjektiv- eller nominalfraser eller s.k. dubbeladverbial (SAG 3: 437–441, 482–486). Ett dubbeladverbial är en enhet där inget av leden är över- eller underordnat det andra, utan leden anger en omständighet tillsammans (SAG 3: 441). Ett bundet dubbeladverbial kan bestå t.ex. av ett adverb som följs av en preciserande eller specificerande prepositionsfras som anger samma betydelse som det föregående adverbet (mål, befintlighet etc.) (t.ex. *Han hade kört henne **ut till sommartorpet***) (ibid.). I min analys behandlas dubbeladverbial i kapitel 5.2.1–5.2.4.

Verbets bundna adverbial står som regel efter verbet och före de eventuella fria adverbialen (t.ex. *De hade talat **om den frågan** hela dagen*) (SAG 3: 443). Bundna adverbial kan också utgöra en lexikaliserad förbindelse med det överordnade verbet (t.ex. *ta ngn **på allvar***) (SAG: ibid.). Verbet styr i varierande grad prepositionsvalet vid det bundna adverbial; en del verb kräver ett adverbial med en viss preposition, medan andra tillåter bundna adverbial med olika struktur och med olika prepositioner (ibid.: 435–436). Vid s.k. objektliknande adverbial bestäms prepositionsvalet i hög grad av verbets syntaktiska valens, medan det vid bundna omständighetsadverbial snarare är adverbialets egen betydelse som avgör prepositionsvalet (ibid.: 436).

Med objektliknande adverbial och bundna omständighetsadverbial avser SAG (3: 436) de två typer av bundna adverbial som verb kan konstrueras med. Objektliknande adverbial syftar på bestämningar som betecknar sådana aktanter som annars vanligen uttrycks med objekt (jfr t.ex. *se **på en film*** [objektliknande adverbial] ~ *betrakta **en film*** [objekt]). Bundna

omständighetsadverbial skiljer sig från objektliknande adverbial i att de är mindre knutna till verbet och i att de uttrycker samma betydelser som fria adverbial, bl.a. rum, tid och sätt.

Objektliknande adverbial inledda med *på* är mycket frekventa och vid flera verb syntaktiskt obligatoriska (SAG 3: 461). De anger bl.a. föremål för aktionen, t.ex. *{bjuda (ngn)/syfta/vänta} på ngt* (ibid.). Vidare kan de bl.a. ange mottagaren för subjektsreferentens budskap, t.ex. *{hälsa/tjata} på ngn*, eller en framtida aktion, t.ex. *{satsa/tänka} på ngt* (SAG 3: 463). Objektliknande adverbial som inleds med prepositionen *i* anger oftast subjektsreferentens verksamhetsområde eller något som den utgör en del av, t.ex. *{delta/medverka/ställa upp/ingå} i ngt* (SAG 3: 457). Gränsen mellan denna typ av bundna adverbial och fria befintlighetsadverbial är vag (ibid.). Att SAG i detta sammanhang inte anger objektliknande adverbial inledda med *vid* kan tänkas tyda på att dessa inte är särskilt frekventa. Ett exempel på uttryck med objektliknande adverbial med *vid* är det tidigare nämnda *vänja sig vid ngt* där adverbialet närmast anger föremål för aktionen.

Till bundna omständighetsadverbial hör adverbial som anger riktning, väg eller följden av aktionen, medan befintlighets-, tidfästnings- och sättsadverbialen är bundna endast vid vissa verb (SAG 3: 436). Rumsadverbial är vanligen bundna när de anger riktning vid rörelseverb eller befintlighet vid verb som anger vistelse e.d. (SAG 3: 467). De bundna befintlighetsadverbialen anger bl.a. subjektsreferentens plats vid ett antal verb, t.ex. *befinna sig, bo, finnas, vistas* och *vara* 'befinna sig', eller platsen för det egentliga subjektets referent (t.ex. *Det står en kaffebryggare på diskbänken*) (SAG 3: 468). De bundna riktningsadverbialen anger i sin tur rörelsens mål, riktpunkt eller utgångspunkt, oftast vid rörelseverb (t.ex. *Statsministern kommer direkt från Paris*) men i viss grad även vid andra verb (t.ex. *Vi gick från teatern, och Petra hostade ända hem*) eller ensam med hjälpverb (t.ex. *Han {vill/ska/måste} på sjön*) (ibid: 469–470). Även s.k. placeringsverb kan konstrueras med bundna riktningsadverbial, som då uttrycker rörelsens mål (t.ex. *hamna {på/vid} bordsändan*) (ibid.: 471).

Bundna tidsadverbial för sin del anger tidfästning vid verb som t.ex. *infalla, inträffa, äga rum*, varav flera alternativt kan förekomma med bundet befintlighetsadverbial eller sättsadverbial (SAG 3: 480). Även kopulaverben *vara* och *bli*, som vanligen konstrueras med bundet predikativ, kan alternativt ta bundet tidsadverbial (t.ex. *Det värsta är på våren*) (ibid.). Ett fåtal verb som anger varaktighet, t.ex. *dröja, pågå, räcka, vara*, tar också ett bundet tidsadverbial (t.ex. *Konferensen varade i tre dagar*) (ibid.).

Verbets fria adverbial är relativt oberoende av verbet både till sin struktur och till sin betydelse (SAG 3: 481). Även fria adverbial är dock i varierande grad beroende av verbets betydelse, så att det t.ex. kan finnas vissa begränsningar för vilka verb som vissa typer av adverbial kan förekomma med (ibid.). Fria adverbial kan ange en mängd olika relationer, bl.a. sätt, medel, duration, befintlighet, tidfästning och orsak (t.ex. *öppna dörren **med en dyrk**, arbeta **i källaren***) (SAG 3: 481–482). Den mest naturliga placeringen för de flesta fria adverbialen är slutfältet, men även övriga satspositioner är oftast möjliga (SAG 3: 488, 491–492).

Adjektiv kan i likhet med verb ha bundna adverbial som omfattas av adjektivets valens, men dessa behöver sällan nämnas explicit (SAG 3: 216–217). Det bundna adverbialet består vanligen av en prepositionsfras som oftast placeras efter adjektivfrasens huvudord (ibid.). Prepositionsvalet styrs i regel av adjektivets betydelse, men möjligt är också att sådana adjektiv som är semantiskt besläktade med varandra kräver olika prepositioner för samma roll (t.ex. *van **vid** men förtrogen **med***) (SAG 3: 218). Adjektivets bundna adverbial kan ange åtskilliga relationer (t.ex. *fri från ngt, tokig i ngn/ngt, medveten om ngt, arg på ngn, stolt över ngt*) (SAG 3: 218–228). Enskilda adjektiv, såsom t.ex. *belägen* och *verksam*, kan även ta bundna adverbial som anger samma betydelser som fria adverbial, bl.a. rum och tid (t.ex. *Hon var verksam {i Sverige/på 1960-talet}*) (SAG 3: 231).

Vad gäller bundna adverbial i participfraser är de oftast samma som bundna adverbial i motsvarande verb- och adjektivfraser (SAG 3: 628). Verbala particip tar oftast samma bundna adverbial som de verb som participen är avledda från (t.ex. *utsatt för ngt, insatt i ngt*), medan adjektiviska particip tar samma bundna adverbial som adjektiven med besläktad betydelse (t.ex. *förvånad över ngt* [jfr *glad över ngt*]) (ibid.).

Adjektivfrasens fria adverbial motsvarar i hög grad verbets fria adverbial både till sin struktur, funktion och betydelse (SAG 3: 234). Om adjektivfrasen är bundet predikativ kan dess fria adverbial ofta alternativt tolkas som adverbial till det överordnade verbet (t.ex. *Frågan borde vara viktig **för honom***) (ibid.). Det fria adverbialets placering i adjektivfrasen beror på såväl adverbialets struktur som adjektivfrasens syntaktiska funktion i satsen (ibid.). Placeringen efter adjektivfrasens huvudord är vanlig i synnerhet när adjektivfrasen fungerar som predikativ eller adverbial till ett verb (t.ex. *Han är bra **på att räkna***) (SAG 3: 234–235).

Adjektivfrasens fria adverbial liknar ibland de bundna, såsom t.ex. vissa adverbial som anger i vilket avseende eller inom vilken domän egenskapen förverkligas (bl.a. *kunnig i språk, framgångsrik i firman*) (SAG 3: 236–237).

3.2.2 Bundna och fria attribut

Prepositionsattribut kan indelas i bundna och fria beroende på den semantiska relationen mellan attributet och den överordnade nominalfrasens huvudord (SAG 3: 93). Bundna attribut står i en sådan semantisk relation till det överordnade substantivet som mer eller mindre ingår i substantivets betydelse (t.ex. *en bror till mig, lagningen av gräsklipparen*) (ibid.). De bundna attributen kan oftast utelämnas (ibid.: 94).

Vid det bundna attributet är prepositionen vanligen lexikalt beroende av huvudordet, dvs. det överordnade substantivet kräver en viss preposition, och prepositionen har endast en vag egen betydelse (t.ex. *krav på åtgärder, början av romanen*) (SAG 3: 94). Valet av preposition kan också bero bl.a. på vilket slags substantiv det bundna attributet bestämmer (ibid.).

Bundna attribut som bestämmer abstrakta substantiv avledda från verb, adjektiv eller particip motsvarar de bundna adverbial som respektive verb, adjektiv eller particip förekommer med och tar vanligen samma preposition som det motsvarande adverbialet (jfr t.ex. *frihet från ngt, fri från ngt*) (SAG 3: 96). Om attributet motsvarar objekt tar det oftast prepositionen *av* (t.ex. *en diskussion av frågan*), men prepositionsvalet kan också vara lexikalt beroende av det överordnade substantivet (t.ex. *beviset på min uppskattning*) (ibid.: 96–97). Om ett bundet prepositionsattribut bestämmer substantiv som betecknar agent, motsvarar prepositionsfrasen vanligen objektet vid det verb som substantivet är avlett från (SAG 3: 99). Prepositionsfrasen inleds då oftast med *av* (t.ex. *iakttagaren av denna händelse*) men även andra prepositioner är möjliga (t.ex. *författaren till boken*) (ibid.: 99–100). Vid s.k. relationella substantiv, där det bundna attributet anger olika slags relationer som förutsätts av substantivets betydelse, påverkas prepositionsvalet av den betydelserelation som uttrycket anger (t.ex. *chef för en fabrik, expert på Egypten*) (SAG 3: 100–102), men även inom den ramen kan prepositionsvalet variera mellan enskilda substantiv (ibid.: 100).

Vad fria prepositionsattribut beträffar kan de förekomma vid olika typer av substantiv, också vid substantiv utan relationell betydelse, inklusive egennamn och substantiviska pronomen (t.ex. *hon på hörnet, Anna i fyran*) (SAG 3: 104). Fria prepositionsattribut motsvarar ofta fria adverbial som betecknar samma aktion som substantivet, och de kan ange motsvarande

betydelser som fria adverbial, såsom t.ex. rum, tid och orsak (t.ex. *segern i presidentvalet; simningen i ån i förrgår*) samt bl.a. verksamhetsområde (t.ex. *lärare i filosofi*), ursprung, utgångspunkt och mål (t.ex. *vägen till framgång*) (ibid.: 104–105). Liksom i fria adverbial är det i fria attribut snarare prepositionens egen betydelse som påverkar prepositionsvalet än det överordnade ledet (ibid.: 104).

SAG (3: 106) noterar att till och med de fria attributen i någon mån är semantiskt bundna till det överordnade substantivets betydelse, för att en viss typ av attribut i regel förutsätter en viss typ av huvudord; t.ex. ett attribut som anger ursprung förutsätter att det överordnade substantivet betecknar något som kan flyttas.

3.2.3 Gränsen mellan bundna och fria bestämmningar

Som det i det föregående framgår kan bestämmningar inte alltid entydigt kategoriseras som bundna eller fria. Både adverbial och attribut kan snarare sägas placera sig på en glidande skala av varierande bundenhet till det överordnade ledet (SAG 3: 93, 106, 410).

SAG (3: 413–414) anger några punkter där bundna och fria adverbial ofta skiljer sig åt. För det första är ett adverbial som inte är partikeladverbial alltid bundet om det är syntaktiskt obligatoriskt vid verbet (t.ex. *Kriget har varat i sju år*). För det andra förekommer bundna adverbial vanligen inte i mittfältet. Vidare kan prepositionsfrasens rektion i ett bundet adverbial vid verb i aktiv sats ibland motsvaras av subjekt i passiv sats (t.ex. *Rasmusserien har därmed skjutits på tills vidare*) vilket inte är möjligt för fria adverbial (**I år har den gamla skjutbanan inte skjutits på alls*).

Övriga kriterier för bundna adverbial som SAG (3: 414–415) tar upp är bl.a. att prepositionens rektion i bundna adverbial kan utelämnas ifall den är samma som objektet i följande samordnade verbfras (*Man kan leva sig in i [-] och pröva andras erfarenheter*). Dessutom står det bundna adverbialets preposition ofta ensam i slutfältet när rektionen står som satsbas (*Henne har vi alltid skrattat åt*). Detta är dock åtminstone i viss mån möjligt även för fria adverbial. I satser där verbet står som fundament har bundna adverbial en stark tendens att följa med verbet (*Skrattat åt henne har vi alltid gjort*). Även fria adverbial kan följa med verbet, men för dem är placeringen i slutfältet lika möjlig.

Vidare anger SAG (3: 415–416) att prepositionsfrasen i ett bundet adverbial normalt inleds med en kort och enkel preposition som inte kan ersättas av en mer komplex synonymisk preposition

(jfr: *Johan njöt {av/*på grund av} sången* [bundet adverbial]; *Johan svimmade {av/på grund av} den häftiga ansträngningen* [fritt adverbial]). Dessutom placeras ett bundet adverbial gärna före det fria adverbialet i slutfältet (*Joakim brukade heja **på Pernilla** på tunnelbanan*), i synnerhet när det fria adverbialet anger befintlighet, tidfästning eller kausalitet.

SAG (3: 416–417) noterar att även gränsen mellan adverbial och attribut kan vara mer eller mindre vag. Ett led – oftast en prepositionsfras placerad i slutfältet – kan i många fall uppfattas antingen som attribut – framför allt i objekt, egentligt subjekt eller predikativ – eller som fritt eller bundet adverbial i en verbfras. Bägge tolkningarna är möjliga t.ex. i ett uttryck som *skriva en bok om sin barndom*, där prepositionsfrasen kan uppfattas som attribut till substantivet *bok* eller som bundet adverbial till verbet *skriva*. I satsen *om sin barndom skrev han sedan en bok* är en tolkning som bundet adverbial däremot den enda möjliga, och i satsen *en bok om sin barndom skrev han redan 1937* kan prepositionsfrasen endast tolkas som attribut.

I vissa fall kan det dock anses naturligare att betrakta prepositionsfrasen som adverbial även om tolkning som attribut också vore möjlig, såsom t.ex. vid lexikaliserade uttryck som utgörs av verb + objekt (+ preposition), t.ex. *få glädje av, dra fördel av* (SAG 3: 416). I detta slags verbförbindelser där nominalfrasen är starkt lexikaliserad med verbet har attributet adverbialiserats, dvs. fått samma syntaktiska funktion som adverbial (SAG 3: 448–449).

I sådana fall där båda tolkningarna är möjliga anger satsen ofta uppkomsten eller förekomsten av huvudordets referent (SAG 3: 416). Vanliga fall är bl.a. sådana satser där bestämningen anger egentlig eller abstrakt befintlighet (t.ex. *Polisstyrelse är passmyndighet inom riket; Mellan partierna finns en grundläggande värdegemenskap och en samsyn på viktiga områden*) (ibid.: 416–417). Övriga fall är t.ex. satser där huvudordet/objektet etc. betecknar en produkt av andlig verksamhet (t.ex. *Det torde förestå en kompromiss i frågan*) (ibid.: 417).

Att bestämningar ibland är flertydiga framkommer även i min analys av korpusträffarna. Hur jag går till väga med de svårtolkade fallen beskriver jag närmare i början av kapitel 5.

3.3 Variation och förändring i det svenska prepositionsbruket

Innan jag övergår till att presentera tidigare forskning och studier kring variation och förändring i prepositionsbruket kan det vara på sin plats att med några ord behandla svenskans och i synnerhet det svenska prepositionssystemets utsatthet för förändring.

Institutet för språk och folkminnen³ anger att svenskan i grund och botten är och kan antas förbli ett relativt stabilt språk men att den i likhet med alla levande språk ständigt förändras. Den flitiga användningen av internet och mobiltelefoner anses främja språkförändring.

En central utveckling som pågår sedan flera decennier tillbaka är att svenskan i både tal och skrift blir alltmer informell. En annan tendens som Institutet för språk och folkminnen lyfter fram är att engelskan pga. sin allt större dominans i det svenska samhället har ett ökat inflytande på svenskan. Svenskans utveckling påverkas även av de mer och mer synliga minoritets- och invandarspråken. Svenska som andra språk har blivit en allt vanligare varietet av svenskan, och det finns sociolekter som präglas av inslag från olika invandarspråk – såväl lånord som t.ex. syntaktiska avvikelser i form av icke-normenlig ordföljd eller t.ex. utelämnning av prepositioner. Detta slags sociolekter har fått en viss spridning även bland ungdomar utan invandrarbakgrund (se också Kotsinas 1997: 14).

Språkinstitutet anser emellertid inte att det grundläggande svenska språksystemet – stavning, böjning, grammatik etc. – nämnvärt påverkas vare sig av den större språkliga variationen eller mångfalden av språk, kommunikationsmedier, texttyper och genrer. Även SAG (1: 27) noterar att förändringar som sker i svenskans grammatik är få och ofta marginella; i typiska fall orsakas förändringarna av att ett alternativt uttryckssätt börjar favoriseras på bekostnad av ett annat.

Kotsinas (2000b: 53–55) menar däremot att det för det första är fullt möjligt att svenskan på lång sikt påverkas av att allt större del av Sveriges befolkning har invandrarbakgrund och att de eventuella förändringarna dessutom i högre grad kan beröra den morfologiska och syntaktiska nivån än den lexikala. Det svenska prepositionssystemet kan enligt Kotsinas (2000b: 55) ses som särskilt utsatt för förändring, då latent och begynnande förändringar lättare kan påskyndas i sådana språkliga områden där inte bara språkinlärare utan även modersmålstalare med god språkkänsla ibland vacklar. Också dialektal variation i prepositionsbruket samt det faktum att vissa prepositioner ibland används mer eller mindre synonymt (SAG 2: 714) kan tänkas bidra till prepositionssystemets utsatthet för förändring (jfr Harstad 1999: 1).

Vad den dialektala variationen beträffar anser dock Harstad (1999: 23–24) att den knappast har något större inflytande på det allmänsvenska prepositionsbruket, särskilt med tanke på att dialekterna i allmänhet har minskat i användning och betydelse. Det är snarare svenskans allt

³ <https://www.sprakochfolkminnen.se/sprak.html>

mer intensiva kontakt med engelskan som Harstad (1999: 25) menar påverkar prepositionsbruket. Vid några konstruktioner, såsom t.ex. *jobba på något*, är det lätt att skymta det engelska mönstret bakom prepositionsvalet (jfr *work on something*) (ibid.). Harstad (1999: 27) ser emellertid inte heller engelskans roll som avgörande för utvecklingen av det svenska prepositionsbruket och påpekar att iakttagelserna av engelskans påverkan på prepositionsbruket snarare ger stöd för teorin om att prepositionerna är särskilt utsatta för förändring än ger vidare information om hur prepositionsanvändning förändras.

Språkvetare har noterat olika slags förskjutningar i det svenska prepositionsbruket. En tendens som man sedan länge kunnat iaktta är att användningen av prepositionen *av* i viss utsträckning har spridit sig till konstruktioner där huvudordet i det överordnade ledet egentligen kräver en annan preposition (t.ex. {*slöseri/kännedom*} {*av ngt*}; jfr *slöseri med ngt*, *kännedom om ngt*) (Larsson 1994: 299–300). Detta slags överanvändning av prepositionen *av* beror på att man i dessa konstruktioner tillämpar samma mönster som i till synes likartade fall, såsom t.ex. *odling av rosor*, där prepositionsfrasen ska inledas med *av* för att huvudordet i det överordnade nominala ledet är avlett från ett transitivt verb och prepositionsattributet motsvarar objekt (ibid.). Även prepositionen *kring* har ökat i användning och kan i allt fler sammanhang ersätta andra prepositioner, speciellt *om*, *av* och *för* (Einarsson 2009).

Ett annat slags exempel på förändrat prepositionsbruk är att prepositionen *på* i konstruktioner av typen *hjärtat på mig* har genomgått en s.k. grammatikalisering (Eriksson 2018). I och med att prepositionen *på* tillsammans med sin rektion täcker samma grammatiska funktion som genitiv- och possessivkonstruktioner kan den i denna typ av nominalfraser sägas helt ha förlorat sin lokativa betydelse och förvandlats till en ren possessivmarkör (ibid.: 44–45).

Kotsinas (2000a) har undersökt prepositionsbruket hos sex invandrares svenska talspråk i en kurs i svenska. Hennes resultat (ibid.: 43) antyder att särskilt prepositionen *på* dominerar i inläraresvenska, såväl på nybörjarnivå som på mer avancerad nivå, vilket antagligen beror på att *på* är en av de vanligaste prepositionerna i svenskan och dessutom har det mest varierande användningsområdet. Andra prepositioner som informanterna favoriserar är *med* och *i*. Allt som allt förekommer det så många som tolv olika prepositioner i Kotsinas material, men de informanter som anses ha lite svagare kunskaper i svenska använder endast *på*, *med* och *i*. Som Kotsinas påpekar kan man dock inte utifrån hennes resultat dra slutsatser om allt invandrarspråk i Sverige, då invandrarnas modersmål kan påverka prepositionsvalet och användningen av prepositioner.

Att de vanligare prepositionerna favoriseras på bekostnad av de mer sällsynta gäller inte bara inlärarspråk. Enligt Kotsinas (2000b: 55) observationer finns det tecken på att även skolelever, som ända sedan sina tidiga skolår vistats i Sverige och som i övrigt kan använda prepositioner mer eller mindre felfritt, tenderar att byta ut mer markerade prepositioner som *vid*, *under* och *mot* mot de mindre markerade prepositionerna *på*, *efter* och *till*. Detta kan kopplas till en allmän språklig utveckling i språkkontaktområdena; i situationen där språket är i långvarig kontakt med andra språk är det typiskt att de ovanligare och mer komplicerade drag ersätts med sådana som är enklare och vanligare (Kotsinas 1997: 12–13). För prepositionsbruket i ungdomsspråket i de invandrartäta förorterna är det t.ex. typiskt att *på* föredras framför *i* och andra prepositioner (Kotsinas 1997: 13). Överanvändningen av *på* har iakttagits också i finlandssvenska (ibid.). Enligt många språkforskare går det att se samma tendens även i allmänsvenska (Harstad 1999: 31–32) och till och med i norska (Reenskaug 1995 i Harstad 1999: 32). Kort sagt tyder mycket på att prepositionen *på* i allmänhet vinner mark och tränger ut andra prepositioner.

Att prepositionen *vid* gärna ersätts med *på* är en särskilt intressant iakttagelse med tanke på syftet med min studie. I och med att *vid* räknas som en mer sällsynt preposition som dessutom minskar i användning, medan *i* är en av de vanligaste prepositionerna, förefaller det troligt att det även finns en viss tendens att byta ut *vid* mot *i*. Även om de ovannämnda observationerna främst gäller prepositionsvalet i inlärar- och invandrarsvenska kan det utifrån Kotsinas (1997, 2000) resonemang i det föregående tänkas att t.ex. favoriseringen av prepositionen *på* och de andra vanligaste prepositionerna på längre sikt kan sprida sig även till allmänsvenskt prepositionsbruk. Ett lika rimligt antagande är att en sådan utveckling lättare sker vid sådana konstruktioner där det sedan tidigare finns variation i prepositionsvalet.

Även Harstad (1999: 41) anser att *på* förmodligen håller på att bli ett slags universalpreposition som utökar sina användningsområden och tränger ut andra prepositioner. Vad som dock inte står i linje med Kotsinas (2000b: 55) är Harstads slutsats om att inte bara *på* utan också *vid* allt oftare konkurrerar ut *i*, vilket han kommit fram till genom att jämföra användningen av dessa tre prepositioner i korpusarna Press 65 och Press 97.

Enligt Harstads (1999: 37–39) resultat går det att se en viss utveckling i valet mellan *på*, *i* och *vid* i lokal användning. I materialet från 1960-talet är det oftast *i* som används i stället för *vid* och *på* t.ex. vid fraser med *fabrik* som huvudord (t.ex. *arbetat i fabrik*; *kvinnorna vid fabriken*; *skitjobb på fabriken*). Materialet från 1990-talet påvisar däremot en motsatt tendens: där är det *vid* som dominerar och även *på* är frekvent, medan *i* har minskat i användning och mest tycks

användas när man vill understryka den mer konkreta lokala relationen – att referenten befinner sig inne i en lokal. Till skillnad från *i* verkar *vid* och *på* i allt större omfattning användas i sina icke-prototypiska betydelser. Detta kan enligt Harstad tyda på att fler prepositioner kan användas som synonymer i olika kontexter, vilket för sin del kan leda till att skillnaderna mellan olika prepositioner blir mindre och otydligare.

Att *vid* som annars verkar minska i användning (Harstad 1999: 30) ökar sina användningsområden enligt Harstads (ibid.: 38) egen empiriska undersökning kan tyckas ologiskt. Här är det viktigt att notera att undersökningens teoretiska ram utgörs av prototyp teorin. När Harstad konstaterar att *vid* och *på* allt oftare anger betydelse som inte är prototypisk för respektive preposition menar han helt enkelt att de används i en överförd lokal betydelse. Enligt honom vore det egentligen mer logiskt att kombinera t.ex. *universitet* och *fabrik* med prepositionen *i* istället för *på* eller *vid* eftersom *i* ju prototypiskt anger inre befintlighet, medan *på* prototypiskt anger att referenten befinner sig ovanpå en annan och *vid* att referenten befinner sig i närheten av en annan referent. Med avseende på att *vid/på fabriken* i likhet med *vid/på universitet* antagligen oftast anger anställning eller verksamhet i stället för egentlig lokalbetydelse kan det dock anses mer naturligt att välja *vid* eller *på* i stället för *i* (jfr 2.4.4). Frågan är i vilken grad de tre prepositionerna i Harstads undersökning överhuvudtaget kan betraktas som utbytbara med tanke på att uttryck inledda med *i* ofta förmodligen anger en annan betydelse än uttryck som inleds med *på* eller *vid*.

Även Javanainen (2008) använder sig korpusar som material i sin pro gradu-avhandling där hon studerar bruket av prepositionen *på*. Javanainen undersöker bl.a. vilka prepositioner som *på* konkurrerar med vid olika prepositionsfraser som anger lokala eller temporala relationer. Materialet utgörs av korpusen Parole som består av texter från olika genrer, framför allt tidnings- och romantexter. Enligt Javanainen (2008: 8) antyder hennes resultat att prepositionen *på* i lokal betydelse oftast konkurrerar med *i* och i mindre utsträckning även med *vid* och *över*. I tidsuttryck kan *på* ersättas bl.a. med prepositionerna *under*, *i*, *vid* och *om*.

I prepositionsfraserna i lokal betydelse som Javanainen (2008: 46–47) analyserar utgörs prepositionens rektion av substantiven *hotell*, *restaurang*, *universitet* respektive *sjukhus*. Vid både *hotell* och *restaurang* är det enligt Javanainen oftast prepositionen *i* som konkurrerar med *på*, men *i* är mer sällsynt vid substantivet *hotell* än vid *restaurang*. Vid substantiven *sjukhus* och *universitet* förekommer *i* närmast sporadiskt vid sidan av *på*. Prepositionen *vid* är sällsynt vid alla andra substantiven förutom *universitet* som enligt Javanainen till och med oftare

förekommer med *vid* än med *på*. Javanainen visar dock inte någon statistik som stöd för sina slutsatser och går inte heller närmare in på hur hon i praktiken har analyserat sina korpusträffar och i vilken mån prepositionsvalet påverkar betydelsen hos fraserna. Även här tvivlar jag på att prepositionerna *på*, *vid* och *i* är fullt utbytbara vid fraser med ovannämnda substantiv som huvudord.

3.4 Korpuslingvistik

Att min undersökning är korpusbaserad innebär att den grundar sig på en empirisk analys av språkbruket i ett korpusmaterial som består av autentiska texter (jfr Biber m.fl. 1998: 4). Kännetecknande för en korpusbaserad analys är att den är både kvantitativ och kvalitativ (ibid.).

Ordet *korpus* syftar på en stor samling språkliga data som består av autentiska texter t.ex. från en viss genre, tidsperiod e.d. och som är datorläsbar (Språkteknologi.se). Metoden där korpusar används för språkforskning kallas för *korpuslingvistik* (ibid.). Egentligen är det dock inte fråga om någon enhetlig metod, då det inom korpuslingvistik finns flera olika metoder för hur korpusar används i forskning (McEnery & Hardie 2011: 1). Korpusar har på 2000-talet fått en allt större roll i språkforskning, och idag används de brett inom många lingvistiska områden (McEnery & Hardie 2011: 26). Frågan är om det överhuvudtaget finns sådana språkliga områden där korpuslingvistik inte kan tillämpas (ibid.).

Förutom att korpusar ger tillgång till stora mängder texter ger de oftast en möjlighet att med diverse verktyg göra olika slags sökningar i dem (McEnery & Hardie 2011: 2). Att sökresultatet presenteras både i frekvenser och i form av konkordansrader gör att man kan se hur många gånger ett visst ord eller uttryck förekommer inom en korpus och dessutom granska sökträffarna i sin kontext (ibid.). Detta möjliggör både kvantitativa och kvalitativa analyser, vilka inom korpuslingvistiken betraktas som lika viktiga (ibid.).

Fördelen med korpuslingvistiska studier är att man med hjälp av korpusverktygen lätt och snabbt kan söka i ett stort textmaterial som man inom rimlig tidsram omöjligen kan samla in och gå igenom manuellt (McEnery & Hardie 2011: 27–28). Korpusar ger också tillgång till mer pålitlig information om t.ex. frekvensen för ett visst språkligt fenomen än manuellt utförda analyser där risken för mänskliga fel är större (ibid.: 28). Allt detta ser jag som en bra motivering för att basera min studie på ett korpusmaterial.

4 Metod och material

I det här kapitlet presenterar jag mitt material och min insamlings- och analysmetod. Kapitlet inleds med en beskrivning av Språkbankens korpusar i allmänhet (4.1) följt av en kort beskrivning av de tre tidningstextkorpusar som korpusmaterialet utgörs av (4.1.1). Därefter redogör jag för sökningarna som jag gjort i Korp⁴ (Borin m.fl. 2012) och resonerar kring valet av prepositions konstruktionerna som jag i denna studie granskar (4.1.2) för att sedan beskriva hur jag i praktiken analyserar mitt korpusmaterial (4.2). Kapitlet avslutas med en metod- och materialdiskussion (4.3).

4.1 Material

Som basis i min undersökning använder jag Språkbankens korpusar. Språkbanken⁵ är en nationell forskningsenhet vid Institutionen för svenska språket vid Göteborgs universitet och har för uppdrag att samla in, utveckla och tillgängliggöra språkresurser, bl.a. korpusar, lexikon och språkteknologiska verktyg. Språkbanken har en stor samling svenska texter som kan sökas i med hjälp av verktyget Korp. Resurserna används flitigt av såväl forskare som allmänheten, för största delen av dem – precis som samtliga korpusar som jag använder i min studie – är fritt tillgängliga för sökning via nätet.

Texterna i Språkbankens korpusar har försetts med extra information som kallas för *annotering*. Annoteringen består bl.a. av följande information: ordklasstagg, morfosyntaktisk tagg, lemma (grundform), lemgram (en formenhet som identifierar böjningstabellen), prefix (förled vid sammansättningar, suffix (efterled vid sammansättningar) och dependensrelation (den relation som ord har till sitt dependenshuvud). Då texterna i de flesta korpusarna är automatiskt taggade kan det finnas fel i annoteringen, vilket även för min egen undersökning innebär att alla sökningsresultat inte är relevanta. Hur jag hanterar dessa och övriga träffar som kan betraktas som irrelevanta för min studie beskrivs närmare i 4.2 samt i kapitel 5.1 och 5.2.

Materialen i de olika korpusarna i Korp presenteras huvudsakligen genom ett webbaserat sökgränssnitt. Sökträffarna ges i form av konkordansrader där träffarna kan ses i sin kontext. I Korps sökdel kan man välja mellan tre olika versioner: *enkel*, *utökad* och *avancerad*. *Enkel* möjliggör enkla sökningar på ord och fraser, medan *utökad* innehåller verktyg även för mer

⁴ <https://spraakbanken.gu.se/eng/publikationer/korp---corpus-infrastructure-sprakbanken>

⁵ <https://spraakbanken.gu.se/swe>

komplikerade sökningar. *Avancerad* erbjuder ännu bredare möjligheter för sökningar, men förutsätter bra kunskaper i det frågespråk som Korp använder (CQP). I min studie använder jag utökad sökning som jag anser lämpa sig utmärkt för mitt syfte. I de experimentella sökningar som jag i början av arbetet gjorde använde jag dock även enkel sökning. En närmare beskrivning av hur jag gjort alla mina sökningar i Korp finns i 4.1.2.

4.1.1 Korpusar

Beläggen som mitt material består av är hämtade från korpusarna Press 65, Press 95 och GP 2013 som kan betraktas som representativa för en viss genre och en viss tidsperiod. Press 65 är Språkbankens äldsta tidningstextkorpus och den enda med material från 1960-talet, vilket är orsaken till att jag valt att ha det som material trots att den är mycket mindre omfattande än de andra två korpusarna. GP 2013 har jag valt att representera 2010-talets tidningstexter för att det inte finns Press-korpusar med texter från 2000-talet och för att GP 2013 utgör den nyaste tidningstextkorpusen i Språkbanken. Hur jämförbara dessa korpusar är diskuteras mer ingående i metod- och materialdiskussionen (4.3). De tre korpusarna beskrivs nedan olika detaljerat, då uppgifterna som Språkbanken anger är olika specificerade för respektive korpus.

Press 65 består av artiklar från fem olika tidningar: *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, *Svenska Dagbladet*, *Stockholms-Tidningen*, *Dagens Nyheter* och *Sydsvenska Dagbladet - Snällposten*. Artiklarna representerar tre olika genrer – utrikeskorrespondenters rapporter, kulturartiklar och recensioner samt allmänt reportage – och täcker sex olika ämnesområden: naturvetenskap etc., kulturvetenskap etc., politik och samhälle, näringsliv och samfärdsel, människa och miljökonstnärlig verksamhet. Texterna är från perioden 6.1.1965–14.1.1966. Press 65 innehåller 1,12 miljoner löpord och 53 624 meningar. Vid den skrivande stunden var den senast uppdaterad 14.3.2017.

Även artiklarna i Press 95 är från fem olika tidningar: *Arbetet*, *Dagens Nyheter*, *Göteborgs-Posten*, *Svenska Dagbladet* och *Sydsvenskan*. Artiklarna representerar diverse genrer, bl.a. reportage (från politiskt reportage till nöjesreportage), inrikes- och utrikesnyheter, debattartiklar, kolumner, ledare och insändare. De täcker bl.a. ämnesområden som politik och samhälle, kultur och sport. Artiklarna är från perioden 6.2.1995–3.12.1995. Antalet löpord är 7,67 miljoner och antalet meningar är 505 815. Korpusen är vid den skrivande stunden uppdaterad 15.3.2017.

Samtliga artiklar i GP 2013 är från *Göteborgsposten*. Även de inkluderar olika genrer och ämnesområden, bl.a. ledare, nyheter, kultur, nöje och sport. Texterna är insamlade från perioden 1.1.2013–31.12.2013. Korpusen innehåller 16,87 miljoner löpord och 1,25 miljoner meningar. GP 2013 är vid den skrivande stunden senast uppdaterad 1.2.2017.

4.1.2 Prepositionskonstruktioner

Min första uppgift var att välja ut de prepositionskonstruktioner som jag i denna studie skulle utgå ifrån. För att komma underfund med vilka prepositionskonstruktioner som är sådana där *vid* tenderar att bytas ut mot *på* eller *i* gjorde jag först några experimentella sökningar i Korp. Jag började med att se hur användningen av prepositionen *vid* varierar mellan Press 65, Press 95 och GP 2013 genom att först göra sökningar som visar med vilka ord *vid* tenderar att förekomma, för att sedan se vilka andra prepositioner dessa ord tar i samma korpusar.

Till att börja med sökte jag på prepositionen *vid* via enkel sökning eftersom *ordbild* bara kan aktiveras när man använder den enkla sökfunktionen och söker på ett ensamt ord eller ett lemmagram. Ordbilden visar ord som det sökta ordet har olika syntaktiska relationer till i det valda materialet. För ett substantiv visas t.ex. attribut som är särskilt kännetecknande för just det substantivet samt verb som substantivet fungerar som subjekt och objekt till. För varje relation visas som standard högst 15 ord. Listorna är ordnade efter ett s.k. *Lexicographer's Mutual Information*-värde (LMI-värde) som anger i vilken omfattning orden uppträder tillsammans så att de har viss typ av relation till varandra och inte bara slumpmässigt förekommer nära varandra (Grahn 2014: 9). I och med att ordbilden ger ett slags överblick över vilka ord det sökta ordet tenderar att ha viss syntaktisk relation till och förekomma med, kan den hjälpa en att se vad man vid vidare sökningar ska söka på (ibid.: 10).

För prepositionen *vid* visar ordbilden de substantiv som prepositionen typiskt förekommer med. Av tabell 1 nedan framgår vilka 15 substantiv som enligt mina sökningar är speciellt utmärkande för prepositionen *vid* i Press 65, Press 95 respektive GP 2013. De ord som står högst uppe i listan har högst LMI-värde medan de som står längst nere har lägst LMI-värde inom denna relation. Siffran som anges efter varje ord (inom parentes) anger hur många gånger relationen finns i korpusen i fråga. Antalet belägg korrelerar inte med LMI-värde. Siffrorna är inte heller jämförbara mellan korpusarna på grund av korpusarnas avsevärda storleksskillnader.

Press 65	Press 95	GP 2013
1. tillfälle (70)	1. tillfälle (364)	1. tillfälle (850)
2. universitet (48)	2. universitet (322)	2. universitet (772)
3. tidpunkt (21)	3. årsskifte (148)	3. Göteborgs universitet (358)
4. ålder (18)	4. möte (154)	4. ålder (263)
5. makt (17)	5. presskonferens (107)	5. årsskifte (190)
6. bord (17)	6. ålder (121)	6. tidpunkt (141)
7. tid (42)	7. tidpunkt (77)	7. presskonferens (157)
8. makt (17)	8. sjukhus (126)	8. makt (137)
9. lag (13)	9. Stockholms universitet (64)	9. bord (158)
10. val (15)	10. Göteborgs universitet (58)	10. lunchtid (98)
11. gränsstationerna (8)	11. sammanträde (65)	11. makt (137)
12. årsskifte (9)	12. högskola (60)	12. sida (206)
13. sammanträde (10)	13. gräns (77)	13. tingsrätt (133)
14. torg (10)	14. sida (102)	14. högskola (107)
15. strand (11)	15. lag (85)	15. institution (100)

Tabell 1. Kännetecknande ord för "vid" i Press 65, Press 95 och GP 2013, baserad på sökningar i Språkbanken.

Mitt nästa steg var att ta reda på vilka alternativa prepositioner dessa substantiv kan ta i samma korpusar. Detta gjorde jag genom att göra ytterligare sökningar i Korp, den här gången i utökad sökning. Vid dessa sökningar använde jag samma söksträng som vid de slutliga sökningar som min studie baserar sig på, förutom att jag vid det här skedet inte sökte på en specifik preposition utan ord från ordklassen preposition, så att jag fick med alla möjliga prepositioner som förekommer med ett visst substantiv. Sedan ögnade jag genom konkordansraderna för att se vilka av prepositionerna verkade vara sådana som anger samma betydelse som den motsvarande *vid*-konstruktionen. Därefter gjorde jag sökningar på eventuella alternativa prepositionskonstruktioner för att få en uppfattning om i vilken utsträckning de förekommer i de tre korpusarna.

Den söksträng som jag har använt vid mina slutliga korpussökningar är av följande typ⁶:

```
[lex contains "vid\\.pp\\.1"] [pos != "PP"]{0,3} [(lex contains "universitet\\.nn\\.1" | suffix contains "universitet\\.nn\\.1")]
```

Söksträngen är samma vid varje sökning bortsett från att prepositionen och substantivet givetvis varierar beroende på vilken prepositionskonstruktion jag söker på. Mellan prepositionen och det substantiviska ledet har jag tillåtit 0–3 ord för att få med i resultatet även konstruktioner där rektionen förekommer med ett attribut (t.ex. *vid åtskilliga universitet*). Som mellanliggande

⁶ Söksträngen ges här i form av en CQP-fråga med vilken man kan göra samma sökning på fliken *Avancerad* i Korp. En lista på samtliga CQP-frågor finns som bilaga i slutet av dokumentet.

element har jag tillåtit vilka ord som helst utom ord från ordklassen prepositioner, för att sökningen annars ger ett stort antal irrelevanta träffar (såsom t.ex. *Uppgifterna baserar sig på forskningsresultat från Victoria-universitetet*). När det gäller det substantiviska ledet har jag vid varje sökning sökt på lemgram, så att jag fått med sökordets alla böjningsformer. Vidare har jag även sökt på efterled för att få med också uttryck där substantivet förekommer i en sammansättning (t.ex. *Linneuniversitetet*).

En närmare granskning av konkordansraderna visade att bland de prepositionskonstruktioner som jag sökte på fanns många fraser där variation i prepositionsbruket är obefintlig eller mycket liten, och fraser där variation visserligen finns men där frasens betydelse oftast ändrar sig beroende på om den inleds med *vid*, *på* eller *i*. Som det framgår av tabell 1 är substantiven *tillfälle*, *universitet*, *ålder*, *årsskifte* och *tidpunkt* i alla tre korpusar bland de substantiv som typiskt förekommer med prepositionen *vid*, men ytterligare sökningar visar att tre av dem, *tillfälle*, *årsskifte* och *tidpunkt*, närmast uteslutande tar prepositionen *vid*, såväl i det äldre som i det nyare materialet. Eftersom det inte verkar finnas nämnvärd variation i prepositionsvalet vid dessa uttryck såg jag ingen anledning att ta dem med i undersökningen. Substantivet *ålder* förekommer däremot både med prepositionen *i* och *vid*, varav *i* i alla de tre korpusarna är påfallande mer frekvent än *vid*. *Universitet* kan kanske ses som det mest intressanta av de fem substantiven, för ytterligare sökningar visar att VID UNIVERSITET är en frekvent konstruktion i alla tre korpusar, men också att andelen PÅ UNIVERSITET anmärkningsvärt ökar från 1960-talet till 2010-talet.

När man använder de övriga substantiven (se tabell 1) som sökord i Korp ser man att de visserligen förekommer även med andra prepositioner än *vid*, men en närmare granskning av konkordansraderna visar att *vid*-, *på*- och *i*-konstruktionerna i många fall inte är jämförbara pga. att betydelsen hos frasen oftast ändrar sig beroende på prepositionsvalet. Detta gäller bl.a. substantiven *tid*, *sida* och *lag* men också substantiv som t.ex. *bord*, *strand*, *gräns* och *torg*.

De prepositionskonstruktioner som jag i denna studie granskar – VID/PÅ UNIVERSITET, VID/PÅ MÖTE, VID/I ÅLDER, VID/I VAL – uppfyller de två viktigaste kriterierna: i alla dessa konstruktioner finns det i de valda korpusarna variation i prepositionsvalet och de alternativa konstruktionerna är inbördes jämförbara. De alternativa prepositionsuttrycken skiljer sig också tydligt i frekvens mellan den äldsta och nyaste korpusen, vilket tyder på någon sorts utveckling i prepositionsvalet.

I tabell 2 ges antal belägg på varje prepositions konstruktion som ingår i materialet. Med antalen som ges per miljoner löpord avses den relativa frekvensen av konstruktionen i fråga.

		Press 65	Press 95	GP 2013
Omfång: miljoner ord		1,12	7,67	16,87
VID UNIVERSITET	per milj. ord	55,4	50,3	53,7
	totalt	62	386	906
PÅ UNIVERSITET	per milj. ord	5,4	15,6	23,9
	totalt	6	120	403
VID MÖTE	per milj. ord	25,9	45,1	18,4
	totalt	29	346	311
PÅ MÖTE	per milj. ord	18,8	30,2	34,7
	totalt	21	232	586
VID ÅLDER	per milj. ord	17,0	16,7	16,5
	totalt	19	128	279
I ÅLDER	per milj. ord	35,7	57,1	52,6
	totalt	40	438	887
VID VAL	per milj. ord	30,4	11,2	8,5
	totalt	34	86	143
I VAL	per milj. ord	42,9	92,3	75,1
	totalt	48	708	1267

Tabell 2. Prepositions konstruktionerna som ingår i materialet.

Eftersom de tre korpusarna är av olika storlek ska man vid en jämförelse mellan korpusarna se på de relativa frekvenserna i stället för totalantalen. I min analys redovisas resultaten dock i form av procentandelar för respektive prepositions konstruktion, då det gör jämförelsen mellan korpusarna både lättare och tydligare.

4.2 Analysmetod

I en korpusstudie som syftar på att kartlägga variation i prepositions bruket kan både kvantitativa och kvalitativa metoder anses vara viktiga (jfr McEnery & Hardie 2011: 2), så i min analys kombinerar jag de bägge metodtyperna, med tyngdpunkt på kvalitativ analys.

För att kunna gå igenom korpusträffarna på ett effektivt och systematiskt sätt har jag samlat in sökresultatet (i form av konkordansrader) för respektive sökning i var sin Excel-fil. Med hjälp av sökfunktionen i Excel har jag relativt snabbt och enkelt kunnat sortera bort dubletter och irrelevanta träffar samt söka på de återkommande ord och större konstruktioner som de undersökta prepositions konstruktionerna förekommer med.

När antalet träffar är högre än 100 per korpus har jag gjort stickprov bland träffarna, för att materialet annars hade blivit ohanterligt stort för en kvalitativ analys. Stickprovsurvalet består av de 100 första beläggen från varje sökning i respektive korpus. Beläggen utgör ett slumpmässigt urval i och med att jag vid varje sökning i Korp har valt slumpvis sortering som visningsalternativet för sökresultatet, så att träffarna inte visas i samma ordning som de förekommer i korpusen.

I den kvalitativa analysen uppdelar jag korpusträffarna i olika kategorier beroende på vilken satsdel prepositionsfrasen utgör och om den är bunden eller fri i relation till det överordnade ledets huvudord. Vidare har jag olika kategorier för bundna bestämningar där det överordnade ledet förutsätter uttryckligen den preposition som frasen inleds med och för bestämningar där prepositionsvalet inte styrs av det valensbärande ordet.

Varför det är viktigt att urskilja bundna bestämningar från fria kan illustreras med exempel (3) och (4) som är hämtade från mitt korpusmaterial.

(3) Alla kunde tyvärr inte **komma på mötet** i onsdags.

(4) Carl Bildt har [...] kunnat bestämma över vad som diskuteras **på rådets möten**.

Bestämningen *på mötet* i exempel (3) är bunden till verbet *komma* som förutsätter att adverbialet inleds med prepositionen *på* (alternativt *till*), medan bestämningen i (4) är fri i relation till det överordnade verbet och lika bra kunde inledas med *vid*. Följaktligen kan *på* sägas konkurrera med *vid* endast i (4) där bägge prepositionerna är möjliga.

Utöver det överordnade ordets valens verkar prepositionsvalet även påverkas av prepositions konstruktionens struktur och den större konstruktion som prepositionsfrasen ingår i. Därför ser jag vid min analys även i vilka återkommande konstruktioner prepositionsfraserna förekommer och vilken typ av nominalfras de tenderar att ha som rektion.

4.3 Metod- och materialdiskussion

Den främsta anledningen till att jag valde att göra en korpusbaserad undersökning är att korpusar med rätta kan anses utgöra det lämpligaste materialet när man med en rimlig tids- och arbetsinsats ska skaffa sig empiriska kunskaper om variation i prepositionsbruket i skrift (jfr 3.4). Med hjälp av Språkbankens korpusmaterial kan jag iaktta hur vanligt förekommande de valda prepositions konstruktionerna är i ett autentiskt språkmaterial från en viss tidsbestämd genre och har dessutom möjlighet att granska förekomsterna i sin kontext (jfr Harstad 1999: 2).

Att jag valt tidningskorpusar som material beror på att tidningsspråk kan anses representera ett sådant skrivet språk som är någorlunda vardagligt och som en stor del av språkbrukarna dagligen utsätts för (Harstad 1999: 2). Tidningstexter kan också tänkas återspegla förändringar i språkbruket bättre än t.ex. skönlitterära texter (ibid.). Inom denna genre erbjuder Språkbanken dessutom korpusar från flera olika årtionden, vilket möjliggör en jämförelse i tiden.

Något som dock eventuellt kan anses problematiskt är att tidningstexterna inte utgör en enhetlig genre utan innehåller olika genrer (t.ex. ledare, reportage, insändare), så stilen och t.ex. graden av formalitet kan variera i en och samma tidning. Att jag inte vet vilken typ av texter mina korpusträffar är hämtade från innebär att jag inte heller kan se om en viss prepositions konstruktion t.ex. tenderar att vara mer frekvent i mindre formella texttyper. Å andra sidan kan det också ses som en fördel att materialet eventuellt avspeglar språkbruket i olika texttyper och därmed även olika slags prepositionsbruk i skrift.

I och med att jag jämför prepositionsbruket mellan olika korpusar är det naturligtvis viktigt att dessa korpusar är så jämförbara som möjligt. Det som gör Press 65, Press 95 och GP 2013 mindre jämförbara är att de är så olika i storlek och att Press-korpusarna består av texter från flera olika tidningar, medan det i GP 2013 endast finns artiklar från *Göteborgs-Posten*. Press-korpusarna är inte heller inbördes jämförbara, då de mestadels består av sinsemellan olika tidningar. Av de alternativ som det i Språkbanken finns att välja på kan dessa tre korpusar ändå anses bäst tillämpa sig för undersökningens syfte, för i och med att materialet omfattar både den äldsta och den nyaste tidningskorpusen spänner det över en så lång tidsperiod som möjligt, vilket gör att man kan granska prepositionsbruket under en femtioårsperiod.

När jag samlat in korpusmaterialet har jag valt att rensa bort dubletter och irrelevanta fall för att undvika missvisande resultat. Att jag betraktar alla identiska konkordansrader som dubletter är dock inte helt oproblematiskt, för en del av dem kan antas vara från olika versioner av samma artikel eller från artiklar som publicerats mer än en gång, så att de egentligen inte ska rensas bort. Då det hade varit för tidskrävande att gå igenom alla identiska konkordansrader i Korp för att se vilka som verkligen är dubletter och vilka som ska behållas i materialet bestämde jag mig att betrakta som dubletter alla de konkordansrader som är exakta kopior av en annan. Även om jag därmed eventuellt utesluter en del träffar som egentligen inte ska ses som dubletter har det knappast någon större inverkan på resultaten. Merparten av dubletterna finns i GP 2013 där antalet träffar är mycket högt, så bortsorteringen av det till synes stora antalet dubletter påverkar inte nämnvärt den procentuella andelen av respektive

prepositionskonstruktion, vilket jag också visar i analysdelen. Följaktligen kan man utgå från att den relativa frekvensen för respektive prepositionskonstruktion (se tabell 2) inte heller nämnvärt påverkas av bortsorteringen av dubbletterna.

Det som utan tvekan gör mina resultat mindre generaliserbara är att materialet i alla avseenden inte är tillräckligt omfattande. För det första granskar jag prepositionsvalet endast vid ett begränsat antal konstruktionstyper, då det inom ramen för denna studie inte är möjligt att ha fler prepositionskonstruktioner i den kvalitativa analysen. För det andra är det äldsta korpusmaterialet för begränsat för att kunna ses som representativt. Att mina resultat delvis baseras på stickprov har däremot knappast någon nämnvärd inverkan på generaliserbarheten, då i och med att varje stickprovsurval består av en relativt stor mängd slumpmässigt valda träffar kan urvalen betraktas som representativa för respektive korpus.

Denna studie kan för övrigt anses ha hög reliabilitet, dvs. man får liknande resultat om man upprepar undersökningen genom att använda samma korpuser och samma söksträng. När det gäller den kvalitativa analysen är det emellertid föga troligt att en liknande analys genomförd av en annan person skulle leda till helt likadana resultat. För det första påverkas resultaten av att förekomsterna ibland är svårkategoriserade. I vissa fall är det närmast en tolkningsfråga om prepositionsfrasen ska uppfattas som adverbial i en verbfras eller som attribut i en nominalfras. Likaså är det inte alltid möjligt att urskilja bundna bestämningar från fria. (För en närmare diskussion om ämnet se 3.2.3.) För det andra är det också ens egen språkliga intuition som oundvikligen spelar in vid en språklig analys, så till en viss grad kan resultaten även påverkas av att jag inte är modersmålstalare, även om jag i den kvalitativa analysen givetvis så långt som möjligt stödjer mig på SAG och övrig relevant litteratur.

5 Resultat och analys

I detta kapitel redogör jag för och analyserar resultaten av min undersökning. Som stöd i analysen använder jag både SAG, NSO och MOT samt *Svenskt språkbruk – Ordbok över konstruktioner och fraser* av Språknämnden. Den sistnämnda, hädanefter förkortat med SSB, anger olika typer av konstruktioner vid ord från olika ordklasser, bl.a. vilka prepositioner som ett visst verb, substantiv eller adjektiv kan kombineras med.

Som tidigare nämnt är det i vissa fall möjligt att tolka bestämningen både som adverbial och som attribut. Så är fallet t.ex. i exempel (5) nedan, där bestämningen i *dagens primärval* kan tolkas som adverbial i verbfrasen *användas (som vallokaler)* eller som attribut i nominalfrasen *vallokaler*.

(5) Skolorna utrymdes för att kunna användas som vallokaler i **dagens primärval**. (GP 2013)

När bägge tolkningarna är lika möjliga placerar jag bestämningen i kategorin ”adverbial/attribut” men om det ena tolkningsalternativet utifrån kontexten framstår som betydligt mer sannolikt än det andra utesluter jag det mindre troliga alternativet.

Följaktligen kategoriserar jag t.ex. bestämningen *vid Uppsala universitet* i exempel (6a) som attribut till substantivet *hedersdoktor* eftersom denna hederstitel alltid är kopplad till ett specifikt universitet. Likaså är övriga akademiska titlar såsom *professor* kopplade till specifika universitet, så när bestämningen ingår t.ex. i konstruktionen *vara {professor/forskare etc.} [i ngt] vid/på ett universitet*, såsom i (6b), tolkar jag den som attribut i nominalfrasen med *professor* e.d. som huvudord, i stället för att betrakta den som adverbial till kopulaverbet *vara/bli* (eller till någon mindre frekvent verbfras som t.ex. *utnämnas (till professor)*). Vid liknande fall som (6c) är det däremot rimligt att tolka bestämningen som adverbial i en verbfras (*ha henne som lärare*) än som attribut i en nominalfras (*lärare*).

- (6) a. Den 4 juni promoveras de till medicine hedersdoktorer **vid Uppsala universitet** för sina insatser. (Press 95)
 b. Hassler, som är professor i nationalekonomi **vid Stockholms universitet**, är för närvarande vice ordförande. (GP 2013)
 c. Här är hon uppvuxen och många har haft henne som lärare **på Göteborgs universitet** där hon forskade och undervisade i europeisk politik [...]. (GP 2013)

Vidare kan bestämningen *vid Uppsala universitet* i (7a) betraktas som adverbial i en verbfras (*bedriva studier*), medan *vid Lunds universitet* i (7b) kan tolkas antingen som adverbial i en

verbfras (*fortsätta studier*) eller som attribut i en nominalfras (*studier*), även om den senare tolkningen eventuellt kan framstå som mindre sannolik.

- (7) a. Han bedrev studier i biologi, zoologi och botanik **vid Uppsala universitet** där han blev fil kand 1931. (Press 95)
 b. Efter hemkomsten fortsatte NN studierna **vid Lunds universitet**, [...]. (Press 95)

En del bestämmningar i materialet skulle eventuellt kunna uppfattas som en del av ett dubbeladverbial lika bra som ett attribut i en nominalfras, men i liknande fall som (8a–b) har jag betraktat bestämningen som underordnad till den föregående nominalfrasen, i detta fall som attribut till nominalfraser med *forskarutbildning* respektive *fakultet* som huvudord.

- (8) a. Emellertid sökte han in på forskarutbildningen i socialt arbete **vid Göteborgs universitet**. (Press 95)
 b. Därför började Olev på historiska fakulteten **på universitetet** i Tartu att doktorera i ämnet. (GP 2013)

Att avgöra om bestämningen ska tolkas som fri eller bunden kan också vara svårt. En del bestämmningar kan eventuellt betraktas som gränsfall, vilket jag går närmare in på i analysen (se t.ex. 5.1.2).

I citaten som jag har plockat ut ur materialet har jag ersatt alla namn på privatpersoner (som består av både förnamn och efternamn) med NN, men lämnat kvar namnen på personer i offentliga positioner. I och med att korpusmaterialet som jag använder mig av är fritt tillgängligt på nätet är det givetvis inte nödvändigt att anonymisera namnen i utdragen, men förutom att jag inte vill fästa uppmärksamhet vid namnen – i synnerhet när det gäller t.ex. texter som handlar om någons bortgång – bidrar anonymiseringen till att exemplen blir mer enhetliga.

De undersökta prepositionsfraserna är fetstilmarkerade i varje citat. När jag har förkortat citatet har jag markerat det med hakparentes.

5.1 Variation mellan *vid* och *på*

De prepositionskonstruktioner där jag undersöker frekvensen och användningen av prepositionerna *vid* och *på* är VID/PÅ UNIVERSITET och VID/PÅ MÖTE. Som relevanta har jag betraktat sådana träffar där huvudordet i den nominalfras som utgör rektionen till prepositionen *vid/på* är substantivet *universitet* respektive *möte* (se NSO:s definitioner till orden nedan).

■ **universite't** subst. *universitetet* = • inrättning för forskning och högre (eftergymnasial) utbildning inom de viktigaste (traditionella) kunskapsområdena <jfr högskola>: *universitetsstudier*; *landsortsuniversitet*; *de italienska universiteten på 1200-talet*; *förr var universiteten självstyrande*; *universitetet indelades i fyra fakulteter: teologisk, juridisk, medicinsk och filosofisk*; *läsa statskunskap på universitetet*; *studera på universitet*; *ligga vid universitetet*; *skriva in sig vid Lunds universitet* □ ibl. äv. om institution med mer yrkesinriktad utbildning: *lantbruksuniversitet* □ äv. konkret om administration, byggnad etc. för sådan institution: *Göteborgs universitet ligger i Vasaparken* □ äv. allmänna i fråga om mindre formell, högre utbildning: *folkuniversitet*; *radiouniversitet*; *sommaruniversitet*; *verkstadsgolvet och kamraterna där blev hans universitet*

■ **möte** subst. *mötet möten*

1 passerande av ngn/ngt som har motsatt rörelseriktning <jfr möta 1>: *han fick ett oväntat möte i backkrönet*

2 sammanträffande vanl. mellan personer; ofta oplanerat <SYN träff> <jfr möta 2>: *mötet med den älskade*; *ett kort möte på en perrong* □ äv. då endera parten är icke-levande: *hans möte med NN:s lyrik* IDIOM: *gå/komma (ngn) till mötes* göra (ngn) till viljes

3 organiserad sammankomst för visst syfte t.ex. information el. opinionsbildning; ofta med ställning som beslutande organ: *mötesbeslut*; *möteslokal*; *mötesordförande*; *mötesverksamhet*; *biskopsmöte*; *landsmöte*; *släktmöte*; *stormöte*; *strejkmöte*; *valmöte*; *partiets allmänna möte*; *delta i ett möte*; *ett möte på toppnivå* □ äv. om deltagarna som (beslutande) grupp: *mötet beslöt bordlägga frågan* □ äv. sammandragning av (indelta) trupper för vapenövning <åld. utom i sms.>: *repmöte*; *den gamle knekten hade varit med om 30 möten*

4 tävling mellan två parter: *returmöte*; *mötet slutade oavgjort* (NSO 1999)

Som irrelevanta har jag betraktat sådana träffar där huvudordet i prepositionsfrasens rektion är något annat än *universitet* respektive *möte* som i exempel (9a–d) nedan.

(9) a. Högtstående forskning är tydligen ett undantag **vid Lunds universitets institutioner**. (Press 95)

b. En trafikant upptäckte röken **på station Universitet** och larmade spärrvakten där. (Press 95)

c. **Vid fyratiden** har barpersonalen möte. (Press 95)

d. – Ryssland kommer inte att förlora något **på att** mötet inte blir av. (GP 2013)

Antalet belägg på VID/PÅ UNIVERSITET och VID/PÅ MÖTE är både i Press 95 och i GP 2013 så högt att det inom tidsramen för denna studie inte är möjligt att gå igenom alla förekomster. Jag har därför valt att ha med i analysen högst 100 träffar per prepositionskonstruktion. Träffarna i varje urval är slumpmässigt valda. (En närmare beskrivning av hur denna slumpning har gjorts ges i 4.2.) I Press 65 är däremot antalet träffar så lågt att alla relevanta förekomster är med i den närmare granskningen av materialet.

I och med att frekvensen för prepositionskonstruktionerna skiljer sig så avsevärt mellan Press 65 och de två andra korpusarna kan korpusarna inte sägas vara direkt jämförbara. Man kan också fråga sig om det är motiverat att betrakta antal förekomster i procent ifall totalantalet ligger långt under 100, såsom det gör i Press 65. Å andra sidan ger jämförelser av de

procentuella andelarna åtminstone en fingervisning om hur prepositionskonstruktionerna skiljer sig i frekvens i relation till varandra och mellan de tre korpusarna.

Tabeller som ger en översikt över resultaten redovisas i kapitel 5.1.4 och 5.1.8 där resultaten jämförs mellan Press 65, Press 95 och GP 2013.

5.1.1 VID/PÅ UNIVERSITET i Press 65

I Press 65 finns 68 förekomster av VID/PÅ UNIVERSITET, varav 91 % (62/68) utgörs av VID UNIVERSITET och 9 % (6/68) av PÅ UNIVERSITET. Efter bortsortering av fyra irrelevanta fraser – två *vid*- och två *på*-fraser – blir andelen VID UNIVERSITET 94 % (60/64) och andelen PÅ UNIVERSITET 6 % (4/64).

Av de relevanta VID UNIVERSITET-träffarna är 60 % (36/60) attribut (10a) och 28 % (17/60) adverbial (10b). Resterande 12 % (7/60) kan tolkas antingen som adverbial eller som attribut (10c).

- (10) a. Bradbury är lektor i engelska **vid universitetet** i Birmingham [...].
- b. Den har i USA en ganska stark ställning: **vid åtskilliga universitet** finns professurer i 'public administration'.
- c. USA:s första teach-in säges ha uppstått spontant den 24 mars i år bland studenterna **vid Michigan-universitetet** i Ann Arbor [...].

Samtliga VID UNIVERSITET-attribut är fria, men av adverbialen kan fyra betraktas som bundna bestämmningar vars överordnade fraser förutsätter ett befintlighets- eller riktningsadverbial men inte uttryckligen en bestämning inledd med prepositionen *vid* (11a–d).

- (11) a. Det närmast följande läsåret **tillbragte** han **vid Aberdeens universitet** [...].
- b. På initiativ av de svenska professorerna Per Wieselgren och Sten Karling, som **verkade vid universitetet** i Tartu, utkom [...] första delen av den vetenskapliga årsboken 'Svio-Estonica'.
- c. 31 nya med. stud. har **tagits in vid Umeå universitet** [...].
- d. Den 30 augusti kan höstens nya börja **skriva in sig vid Umeå universitet**.

I de bundna adverbialen i (11c–d) skulle *på* kunna ses som ett mer naturligt prepositionsval än *vid* med tanke på att *på* räknas som riktningspreposition, medan *vid* i första hand inleder riktningsadverbial i mer specifika fall (se 2.4.4). Å andra sidan anger varken NSO (se ovan) eller MOT prepositionen *på* som alternativ i konstruktionen *skriva in sig vid universitet(et)*, vilket kan tänkas tyda på att konstruktionen med *vid* är mer eller mindre etablerad. Här kan

substantivets benägenhet att konstrueras med *vid* kanske tänkas spela större roll i prepositionsvalet än det vilken betydelse adverbialet anger.

Av de fyra PÅ UNIVERSITET-fraserna är hälften fria attribut (12a–b) och hälften bundna adverbial (12c–d).

- (12)
- a. Hur är [...] procenten pojkar och flickor på gymnasierna, **på universiteten**?
 - b. Vid upprättandet av språklaboratoriet har man dragit nytta av de erfarenheter som gjorts på området, vid den engelska institutionen **på universitetet** men ny är idén med de dubbla träningsbåsen.
 - c. Sedan statsrådet Edenman i dagarna förklarat att vi måste **vänta på ett sjätte universitet** i tio år står det klart att något måste göras för att skapa mer utrymme [...].
 - d. **Gick på universitetet** i Wisconsin.

Det ena adverbialet fungerar som objektliknande adverbial (12c) och det andra ingår i konstruktionen *gå på universitet(et)* där det anger syfte eller regelbunden närvaro vid viss verksamhet (12d). Eftersom ingen av dessa bestämmningar kan inledas med *vid* kan det konstateras att det bara finns två VID/PÅ UNIVERSITET-träffar i Press 65 där *på* föredras framför *vid* (12a–b).

Inget av de verb eller substantiv som VID UNIVERSITET står som bestämmning till är särskilt frekvent, men ungefär hälften av de substantiv som *vid*-konstruktionen bestämmer betecknar olika akademiska titlar eller roller vid universitet, såsom t.ex. *professor*, *docent* eller *student*.

5.1.2 VID/PÅ UNIVERSITET i Press 95

I Press 95 finns totalt 506 belägg på VID/PÅ UNIVERSITET. Av dessa utgör VID UNIVERSITET 76 % (386/506) och PÅ UNIVERSITET 24 % (120/506). Andelen *vid*-konstruktionerna blir en aning större efter bortputsning av alla icke-relevanta träffar, dvs. 13 dubbletter och 10 irrelevanta träffar bland *vid*-beläggen och 4 dubbletter och 9 irrelevanta träffar bland *på*-beläggen. Av alla relevanta belägg på VID/PÅ UNIVERSITET utgör *vid*-konstruktionerna 77 % (363/470) och *på*-konstruktionerna 23 % (107/470).

I det slumpmässiga urvalet av 100 VID UNIVERSITET-träffar utgörs 72 % av attribut (13a) och 22 % av adverbial (13b). Resterande 6 % utgörs av fraser där tolkningen både som adverbial och som attribut är lika möjlig (13c).

- (13)
- a. Peter Gärdenfors, medvetandeforskare **vid Lunds universitet**, pekar på att [...].
 - b. Det visar en avhandling i socialmedicin som Marie-Louise Röker lägger fram **vid Uppsala universitet**.

c. Det har blåst upp till kamp om ämnet litteraturvetenskap **vid universitetet i Linköping**.

Samtliga VID UNIVERSITET-attribut i urvalet är fria. Tre av adverbialen är däremot bundna bestämningar: ett står som ett mer eller mindre bundet befintlighetsadverbial i verbfrasen *få fotfäste* (14a), medan de två andra anger verksamhetsområde, det ena i participfrasen *inskriven* (14b) och det andra i adjektivfrasen *verksam* (14c). Alla tre överordnade fraser tillåter dock även adverbial inledda med andra prepositioner än *vid*.

- (14) a. [...] att lilla Sverige, där den internationellt så breda filmforskningen inte ens **fått** ordentligt **fotfäste vid de stora universiteten** (frånsett Stockholm), som enda nation i världen kan skryta med [...].
 b. Redan nu bedrivs forskning vid högskolan även om doktoranderna formellt är **inskrivna vid något universitet**.
 c. Professor Nahas, **verksam vid New Yorks universitet**, gjorde sig känd under 70-talet som cannabisforskare.

I det slumpmässiga urvalet av 100 PÅ UNIVERSITET-fraser utgörs 49 % av attribut (15a) och 41 % av adverbial (15b), medan resterande 10 % utgörs av fraser där båda tolkningarna är möjliga (15c).

- (15) a. Hur har du ordnat med bostad inför din första termin **på universitetet**?
 b. Då undervisade hon **på ett amerikanskt universitet** [...].
 c. [...] därifrån kommer de flesta nybörjarna **på universiteten** procentuellt sett.

Vid många fraser är det svårt att avgöra om adverbialen ska uppfattas som fritt eller bundet. Som mer eller mindre bundna kan betraktas åtminstone 16 av de totalt 41 PÅ UNIVERSITET-adverbialen. Vid verbet *läsa* har jag betraktat som bundna sådana VID/PÅ UNIVERSITET-bestämningar som ingår i verbfraser där huvudordet *läsa* används i betydelsen 'studera' och förekommer utan objekt (16a). Sju av de 16 bundna PÅ UNIVERSITET-adverbialen är bestämningar till detta verb. Fyra bundna adverbial ingår i konstruktionen *komma in på universitetet* (16b), medan tre är bestämningar i verbfraser vars huvudord förutsätter ett riktningsadverbial men inte uttryckligen prepositionen *på* (16c–e). Resterande två ingår i verbfraser där ett befintlighetsadverbial krävs men inte en bestämd preposition (16f).

- (16) a. I Uppsala och Stockholms län har var tredje person **läst på universitet eller högskola**.
 b. Hans mål var att **komma in på Tokyos universitet**, Japans mest ansedda skola.
 c. [...] i dag **slussas** 80 procent av gymnasiestudenterna direkt **in på universiteten** där inga medel ges för att utbilda dem.
 d. Frederik **skrev in sig på universitetet** 1989 [...].

e. Intrycket förstärks när de sedan lämnar gymnasiet och **hamnar på högskolor och universitet**.

f. Det största, EU:s Erasmus, **finns på 33 svenska universitet** och högskolor.

Som exemplen ovan antyder skulle man vid många av de bundna PÅ UNIVERSITET-adverbialen kunna ersätta *på* med *vid*. Vid adverbialen som anger verksamhetsområde eller befintlighet som i (16a) och (16f) är *vid* och *på* utan tvekan ekvivalenta prepositioner, men när det gäller riktningsadverbial kan *på* däremot betraktas som ett mer naturligt val än *vid*, kanske med undantag av konstruktionen *skriva in sig vid/på universitetet* (16d) som ofta verkar konstrueras med *vid* (jfr ovan). I konstruktionen *komma in på universitetet* (16b) vore *vid* visserligen ett alternativ, men åtminstone SSB betraktar *vid* och *på* i det här sammanhanget inte som ekvivalenta prepositioner. SSB (2003: 15) noterar att när det varierade uttrycket följs av förkortningen *äv.* 'även' (i stället för *el.* 'eller') skiljer det sig markant från det första uttrycket, och vid substantivet *universitet* anges konstruktionen *komma in på universitetet* med tillägget ”*äv. komma in vid universitetet*”.

Att dra gränsen mellan bundna och fria attribut vid träffarna är heller inte helt enkelt. Vissa titlar, såsom t.ex. *chef* och *direktör*, kan tänkas förutsätta ett led som anger den enhet som rollinnehavaren har chefskapet över, men när PÅ UNIVERSITET i materialet står som bestämning i denna typ av nominalfraser betecknar prepositionsfrasen den platsen där rollinnehavaren är verksam som något (17a–b) i stället för den enhet som personen är överordnad till. Därför har jag kategoriserat sådana attribut som fria. De PÅ UNIVERSITET-attribut som bestämmer substantivet *rektor* har jag däremot räknat som bundna, för där syftar attributet på den enhet som rollinnehavaren är ledare för. Allt som allt finns det två PÅ UNIVERSITET-attribut som kan betraktas som mer eller mindre bundna (17c–d).

- (17)
- a. Administrative direktören **på universitetet** i Umeå har hotats till livet sedan två kvinnliga chefer på Universitetsservice fick kraftigt höjda löner.
 - b. Vi tycker att det behövs åtgärder för att marknadsföra Lund, säger Christer Hjorth, informationschef **på universitet** som sitter i Visa Lunds styrelse.
 - c. Bland debattörerna finns [...], Camilla Modéer, direktör på Industriförbundet, Stig Strömholm, **rektor på Uppsala universitet** och förre näringsministern Per Westerberg.
 - d. Om tillvaron är ändlöst tråkig, om arbetslösheten, de svåra **intagningarna på skolor och universitet** lämnar flera utanför, om allting är vansinnigt dyrt, ja vad gör man?

Inget av huvudorden i fraserna som de bundna attributen ingår i kräver uttryckligen prepositionen *på*. Vid substantivet *rektor* anger SSB konstruktioner *rektor för ngt* och *rektor vid ngt*, medan bestämningen inledd med *på* inte nämns som alternativ. Substantivet *intagning*

kan däremot tänkas vara mer benägen att konstrueras med prepositionen *på* än *vid* eftersom det kräver en riktningsbetecknande bestämning.

Nominalfraser som både VID UNIVERSITET och PÅ UNIVERSITET ingår som attribut i har i det slumpmässiga urvalet oftast diverse akademiska titlar eller substantivet *institution* som huvudord. Ingen av de akademiska titlar som PÅ UNIVERSITET står som attribut till är särskilt frekvent, men när det gäller VID UNIVERSITET bestämmer en relativt stor andel av attributen substantivet *professor* (13/72) eller *forskare* (9/72). Bland alla relevanta VID/PÅ UNIVERSITET-förekomster i Press 95 finns det sammanlagt 65 belägg på PROFESSOR VID/PÅ UNIVERSITET, varav 97 % (63/65) förekommer med prepositionen *vid* och endast 3 % (2/65) med *på*. Belägg på FORSKARE VID/PÅ UNIVERSITET finns totalt 20, varav 90 % (18/20) förekommer med prepositionen *vid* och endast 10 % (2/20) med prepositionen *på*. Träffar där VID/PÅ UNIVERSITET står som attribut till *institution* eller *institut* finns bland korpusens alla relevanta förekomster sammanlagt 54, varav 87 % (47/54) tar prepositionen *vid* och 13 % (7/54) prepositionen *på*.

Utöver *professor* och *forskare* är någon annan akademisk titel inte särskilt frekvent bland de nominalfraser som VID/PÅ UNIVERSITET i det slumpmässiga urvalet bestämmer. Söker man återigen i samtliga relevanta förekomster av VID/PÅ UNIVERSITET kan man se att vissa substantiv som bland VID UNIVERSITET-träffarna hör till de mest frekventa inte alls förekommer med PÅ UNIVERSITET. Bland alla relevanta VID/PÅ UNIVERSITET-träffar i Press 95 finns det totalt 15 belägg på DOCENT VID UNIVERSITET och 14 belägg på DOKTOR(AND) VID UNIVERSITET, medan inga motsvarande nominalfraser tar PÅ UNIVERSITET som bestämning. Övriga akademiska titlar är så lågfrekventa att det inte går att se någon tendens i prepositionsvalet vid deras bestämningar.

Även andra substantiv och verb tar VID/PÅ UNIVERSITET som bestämning i olika utsträckning. Nominalfraser med *studier*, *student* eller *studerande* som huvudord och verbfraser med *studera* eller *bedriva studier* som huvudord förekommer i större utsträckning med VID UNIVERSITET än med PÅ UNIVERSITET. Bland de samtliga relevanta förekomsterna i Press 95 finns det totalt 21 nominalfraser med *studier*, *student* eller *studerande* som huvudord, varav 81 % (17/21) tar prepositionen *vid* och 19 % (4/21) prepositionen *på*. Vidare finns det totalt 26 träffar där VID/PÅ UNIVERSITET står som bestämning i verbfrasen *studera/bedriva studier*, varav 88 % (23/26) tar *vid* och 12 % (3/26) *på*. Denna fördelning är dock något inexakt eftersom jag här har indelat bestämningar i attribut och adverbial trots att enskilda bestämningar, vilka jag i analysen har

placerat i kategorin ”adverbial/attribut”, kan uppfattas antingen som attribut till substantivet *studier* eller som adverbial i verbfrasen *fortsätta (studier)* e.d.

Efter *studera* är *läsa* det mest frekventa av de verb som VID/PÅ UNIVERSITET bestämmer, fastän det inte heller har många förekomster. Bland korpusens samtliga VID/PÅ UNIVERSITET-träffar finns det totalt 20 belägg på LÄSA (NGT) VID/PÅ UNIVERSITET, varav 60 % (12/20) förekommer med *på* och 40 % (8/20) med *vid*.

SSB betraktar *vid* och *på* som ekvivalenta prepositioner både vid substantivet *student* och vid substantivet *universitet*: *student på ngt el. student vid ngt*; *läsa/plugga/studera på universitet el. läsa/plugga/studera vid universitet*. Men vid verbet *studera* gör SSB en viss skillnad mellan *studera på ngt* och *studera vid ngt*. Uttrycket *studera på ngt* följs av beskrivningen ’om att studera på en viss nivå i utbildningssystemet’ (*när fler studerar på högskolor och universitet kommer troligen arbetslösheten att minska*); ’ä. om viss linje etc. då utbytbart med *vid*’. Uttrycket *studera vid ngt* får i sin tur följande beskrivning: ’ofta om att studera vid en viss utbildning el. ett visst universitet etc.’ (*hon har studerat vid Umeå universitet i fyra år nu*); ’ä. om viss linje etc., då utbytbart med *på*’ (*hon studerar på ämneslärlarlinjen sedan ett år tillbaka*).

5.1.3 VID/PÅ UNIVERSITET i GP 2013

GP 2013 har sammanlagt 1309 belägg på VID/PÅ UNIVERSITET, varav andelen VID UNIVERSITET är 69 % (906/1309) och andelen PÅ UNIVERSITET 31 % (403/1309). Efter bortsortering av 183 VID UNIVERSITET-dubbletter och 4 irrelevanta träffar samt 80 PÅ UNIVERSITET-dubbletter och 12 irrelevanta PÅ UNIVERSITET-belägg blir andelen *vid*-konstruktionerna 70 % (719/1030) och andelen *på*-konstruktionerna 30 % (311/1030).

Av de 100 slumpmässigt valda beläggen på VID UNIVERSITET utgörs 84 % av attribut (18a) och 12 % av adverbial (18b). Resterande 4 % utgörs av fraser som kan tolkas både som attribut och som adverbial (18c).

- (18)
- a. Forskare **vid universitetet i Singapore** har uppfunnit en metod som [...].
 - b. Just nu läser ett tiotal personer på högskolan i Borås och ett femtontal läser på distans **vid Växjö universitet**.
 - c. Han har sedan mitten av 1990-talet gjort en omfattande och varaktig insats för att stärka forskningen i klassiska språk och filosofihistoria **vid Göteborgs universitet**.

Samtliga VID UNIVERSITET-attribut i urvalet av 100 träffar kan betraktas som fria. Bland adverbialen finns en bunden bestämning vars överordnade adjektivfras dock inte förutsätter uttryckligen prepositionen *vid* (19).

- (19) [...] sedan 1901 har hela 52 stycken varit **verksamma vid brittiska universitet**.

Bland PÅ UNIVERSITET-träffarna är skillnaden i fördelningen mellan attribut och adverbial inte lika stor som i *vid*-konstruktionerna. I det slumpmässiga urvalet av 100 PÅ UNIVERSITET-träffar utgörs 47 % av adverbial (20a) och 41 % av attribut (20b). Resterande 12 % utgörs av fraser som kan tolkas antingen som adverbial eller som attribut (20c).

- (20) a. Den ene undervisade i etik **på universitetet**, [...].
 b. Efter 30 tjänsteår **på ett universitet** erhåller man utmärkelsen "För nit och redlighet i rikets tjänst".
 c. Tanken är att de ska bli inspirerade att välja teknik- och it-inriktade utbildningar i gymnasiet och **på universitetet**.

Som mer eller mindre bundna bestämningar kan betraktas tre attribut och 13 adverbial. Samtliga PÅ UNIVERSITET-attribut som jag kategoriserat som bundna är bestämningar till *rektor* som lika bra kunde kombineras med *vid* som med *på* (21).

- (21) Pam Fredman, **rektor på Göteborg universitet**, säger att hon förstår oron.

Av de 13 bundna PÅ UNIVERSITET-adverbialen ingår fyra i konstruktionen *komma in på universitet(et)* (22a), två i konstruktionen *gå på universitet* (22b) och två i fraser där det överordnade verbet kräver ett riktningsadverbial men inte uttryckligen prepositionen *på* (22c–d). Någon bestämd preposition krävs inte heller vid de resterande fem bundna adverbialen, varav fyra anger befintlighet eller verksamhetsområde i olika slags verbfraser (22e–f) och ett ingår i konstruktionen *det är X som Y* (22g).

- (22) a. Hon [...] **kom** med nöd och näppe **in på Stockholms universitet**.
 b. – Han hade gjort högskoleprovet och såg fram emot att **gå på universitet** till hösten.
 c. – Jag kommer att vara bättre förberedd för att **söka in på universitet** än de flesta av mina jämnåriga.
 d. En grupp beväpnade män som misstänks tillhöra den islamistiska sekten Boko Haram **trängde i går in på ett universitet** i Gujba i nordöstra Nigeria.
 e. Och att Göteborg måste satsa på forskning och utveckling och att överföra idéer till verklighet, så att de inte **stannar på universitetet** utan kan bli nya produkter.
 f. Istället var det NN som [...] blev den första i släkten att **läsa på universitetet** och utbilda sig till lärare.
 g. **Det är på universiteten som** Obama [...] kan få de "historiska bilder" som Vita husets mediestrateger är skickliga på att skapa.

Strängt taget kan beläggen som (22b) och (22d) betraktas som urvalets enda träffar där *på* inte kan ersättas med *vid*, även om *på* kan betraktas som det primära alternativet vid konstruktionerna *komma in på universitetet* och *söka in på universitetet*.

När det gäller substantiven som VID/PÅ UNIVERSITET står som attribut till visar genomgången av träffarna i det slumpmässiga urvalet att medan PÅ UNIVERSITET bestämmer varierande substantiv varav inget är speciellt frekvent, ingår VID UNIVERSITET påfallande ofta i nominalfraser med *professor* som huvudord. Till och med 31 av de 84 attributen i urvalet, dvs. närmare 40 %, bestämmer substantivet *professor*. De närmast frekventa substantiv som VID UNIVERSITET bestämmer är – såsom i Press 95 – *institution/institut* (10/84) och *forskare* (9/84).

Sökningarna bland alla relevanta VID/PÅ UNIVERSITET-träffar i GP 2013 visar att nominalfraser med dessa substantiv som huvudord förekommer i mycket större utsträckning med VID UNIVERSITET än med PÅ UNIVERSITET. I GP 2013 finns det sammanlagt 202 belägg på PROFESSOR VID/PÅ UNIVERSITET, varav 96 % (193/202) förekommer med prepositionen *vid* och bara 4 % (9/202) med *på*. Av alla förekomster av INSTITUTION(/INSTITUT) VID/PÅ UNIVERSITET tar 86 % (63/73) prepositionen *vid* och 14 % (10/73) prepositionen *på*, och av samtliga belägg på FORSKARE VID/PÅ UNIVERSITET förekommer 94 % (67/71) med prepositionen *vid* och 6 % (4/71) med prepositionen *på*.

Inget av verben som VID/PÅ UNIVERSITET i det slumpmässiga urvalet bestämmer är särskilt frekvent, men *läsa* och *studera* som är mer frekventa än övriga verb förekommer något oftare med PÅ UNIVERSITET än men VID UNIVERSITET. Även sökningarna i korpusens samtliga relevanta VID/PÅ UNIVERSITET-träffar bekräftar att dessa verb oftare konstrueras med *på*-varianten. Av alla belägg på LÄSA (NGT) VID/PÅ UNIVERSITET förekommer 72 % (26/36) med *på* och 28 % (10/36) med *vid*. Av samtliga belägg på STUDERA VID/PÅ UNIVERSITET förekommer 58 % (25/43) med *på* och 42 % (18/43) med *vid*.

5.1.4 Jämförelse mellan Press 65, Press 95 och GP 2013

Hur VID/PÅ UNIVERSITET-fraserna fördelar sig på de tre korpusarna framgår av tabell 3.

	Press 65	Press 95	GP 2013
VID UNIVERSITET	60 94 %	363 77 %	719 70 %
PÅ UNIVERSITET	4 6 %	107 23 %	311 30 %
totalt	64 100 %	470 100 %	1030 100 %

Tabell 3. Andelen VID UNIVERSITET resp. PÅ UNIVERSITET per korpus.

En jämförelse av den procentuella andelen av VID UNIVERSITET respektive PÅ UNIVERSITET mellan de olika korpusarna visar att VID/PÅ UNIVERSITET i alla tre korpusar betydligt oftare inleds med prepositionen *vid* än med *på*, men från 1960-talet ökar PÅ UNIVERSITET ständigt i frekvens. I och med att 94 % av alla relevanta VID/PÅ UNIVERSITET-träffar i Press 65 inleds med *vid* kan andelen PÅ UNIVERSITET, 6 %, närmast betraktas som obefintlig i denna korpus. I Press 95 utgör andelen PÅ UNIVERSITET däremot nästan en fjärdedel, 23 %, och i GP 2013 närmare en tredjedel, 30 %, av alla relevanta belägg på VID/PÅ UNIVERSITET. Men samtidigt som *på*-varianten ökar i frekvens är det uppenbart att *vid* fortfarande är den dominerande prepositionen vid denna prepositionskonstruktion.

Att *vid* sedan länge har en stark ställning i frasen VID/PÅ UNIVERSITET, medan *på* relativt sett är en nykomling, framgår också av att föregångaren till SSB, *Svensk handordbok* från 1966, inte ens anger *på* som alternativ vid substantivet *universitet*, vare sig i exempel där frasen anger anställning eller verksamhetsområde (*studera vid universitet*, *vara professor vid universitet*) eller i exempel där den anger riktning (*komma/resa till universitet*).

En närmare granskning av VID/PÅ UNIVERSITET-förekomsterna visar att medan *vid*-träffarna i alla tre korpusar betydligt oftare står som attribut än som adverbial är andelen adverbial respektive attribut ungefär jämnstor bland *på*-träffarna (se tabell 4). Resultaten är dock närmast riktningsgivande då de bägge tolkningarna ibland är möjliga. Dessutom grundar sig merparten av resultaten på stickprov bland träffarna.

Adverbial				Attribut		Advl/attr.	Antalet
Bundet		Fritt		Bundet	Fritt	Fritt	
Ska inledas med:	Andra prep. möjliga			Andra prep. möjliga			
<i>vid</i>	<i>på</i>						
VID UNIVERSITET							
Press 65	4	13			36	7	60
Press 95	3	19			72	6	100
GP 2013	1	11			84	4	100
PÅ UNIVERSITET							
Press 65	2				2		4
Press 95	16	25		2	47	10	100
GP 2013	3	10	34	3	38	12	100

Tabell 4. Fördelningen av VID/PÅ UNIVERSITET efter funktion och bundenhet.

I Press 65 utgör attribut 60 % av VID UNIVERSITET-träffarna, medan andelen attribut i det slumpmässiga urvalet i Press 95 är 72 % och i GP 2013 så mycket som 84 %. Även här kan det alltså ses en viss skillnad mellan det äldre och nyare materialet. Eftersom PÅ UNIVERSITET bara har fyra förekomster i Press 65 går det inte att se något mönster i användningen av *på*-konstruktionerna i denna korpus, men både i Press 95 och i GP 2013 förekommer ungefär hälften av PÅ UNIVERSITET-träffarna som attribut och hälften som adverbial. Att så många träffar hamnar i kategorin ”adverbial/attribut” gör det dock svårare att jämföra resultaten.

De flesta VID/PÅ UNIVERSITET-träffarna är fria i förhållande till sina överordnade led. Någon bestämd preposition krävs inte heller i merparten av de bestämningar som kan räknas som bundna. Bland träffarna som ingår i den kvalitativa analysen finns inga VID UNIVERSITET-bestämningar vars överordnade led förutsätter uttryckligen prepositionen *vid* och bara enskilda PÅ UNIVERSITET-bestämningar som ska inledas med *på*. Vid de VID/PÅ UNIVERSITET-adverbial som anger riktning kan *på*-varianten oftast betraktas som det primära alternativet, men relaterat till totalantalet är andelen av sådana träffar långt ifrån betydande.

Samtidigt tyder resultaten på att vissa substantiv och verb är benägna att konstrueras med VID UNIVERSITET respektive PÅ UNIVERSITET. Substantiven *professor*, *institution(/institut)* och *forskare*, som i materialet är de mest frekventa substantiv som VID/PÅ UNIVERSITET bestämmer, tar i alla tre korpusar oftast prepositionen *vid*. Speciellt *professor* och *forskare* förekommer nästan uteslutande med varianten VID UNIVERSITET. Bland samtliga relevanta VID/PÅ UNIVERSITET-träffar i de tre korpusarna finns totalt 270 belägg på PROFESSOR VID/PÅ UNIVERSITET, varav 96 % (259/270) förekommer med *vid* och endast 4 % (11/270) med *på*. Vidare finns det totalt 129 förekomster av INSTITUTION(/INSTITUT) VID/PÅ UNIVERSITET, varav 86 % (111/129) förekommer med *vid* och 14 % (18/129) med *på*, och totalt 93 belägg på FORSKARE VID/PÅ UNIVERSITET, varav 94 % (87/93) förekommer med *vid* och 6 % (6/93) med *på*. Fördelningen mellan VID UNIVERSITET och PÅ UNIVERSITET i dessa tre konstruktioner är ungefär samma såväl totalt sett som inom varje korpus (dvs. i Press 95 och GP 2013, för antalet i Press 65 är för lågt för en jämförelse).

Den höga frekvensen av substantiv som *professor*, *forskare* och *institution* kanske delvis förklarar varför VID UNIVERSITET oftare står som attribut än PÅ UNIVERSITET. Eller omvänt: att de ovannämnda substantiven oftare tar VID UNIVERSITET än PÅ UNIVERSITET som attribut kan eventuellt tyda på att VID UNIVERSITET är mer benägen att stå som attribut än PÅ UNIVERSITET. I varje fall kan den påfallande stora frekvensskillnaden mellan de två varianterna anses peka på

att det finns en stark tendens att föredra VID UNIVERSITET framför PÅ UNIVERSITET särskilt i nominalfraser med *professor*, *forskare* eller *institution* som huvudord.

Av de verb som VID/PÅ UNIVERSITET står som adverbial till är *läsa* och *studera(/bedriva studier)* de mest frekventa. Allt som allt finns det i materialet 56 belägg på LÄSA (NGT) VID/PÅ UNIVERSITET, varav 68 % (38/56) tar prepositionen *på* och 32 % (18/56) prepositionen *vid*, och sammanlagt 70 belägg på STUDERA(/BEDRIVA STUDIER) VID/PÅ UNIVERSITET, varav 60 % (42/70) förekommer med prepositionen *vid* och 40 % (28/70) med *på*. Verbet *studera(/bedriva studier)* förekommer alltså oftare med VID UNIVERSITET, medan *läsa* oftast tar PÅ UNIVERSITET som bestämning. Valet mellan *vid* och *på* i konstruktionen STUDERA(/BEDRIVA STUDIER) VID/PÅ UNIVERSITET är dock inte jämnt fördelat mellan de olika korpusarna. Totalt sett dominerar visserligen VID UNIVERSITET, men i GP 2013 tar *studera(/bedriva studier)* i 58 % av fallen PÅ UNIVERSITET som adverbial, medan verbet i Press 95 i 88 % av fallen förekommer med VID UNIVERSITET. Dessa verb är emellertid inte tillräckligt frekventa i materialet för att man skulle kunna dra vidare slutsatser av resultaten.

5.1.5 VID/PÅ MÖTE i Press 65

Press 65 har totalt 50 belägg på VID/PÅ MÖTE, varav 58 % (29/50) utgörs av VID MÖTE och 42 % (21/50) av PÅ MÖTE. Efter bortsortering av en irrelevant *vid*-fras och fyra irrelevanta *på*-fraser blir andelen VID MÖTE 62 % (28/45) och andelen PÅ MÖTE 38 % (17/45).

Nästan alla VID/PÅ MÖTE-träffar i Press 65 är adverbial. Av de relevanta VID MÖTE-beläggen är 79 % (22/28) adverbial (23a) och 11 % (3/28) attribut (23b), medan resterande 11 % (3/28) kan tolkas antingen som adverbial eller som attribut (23c).

- (23)
- a. **Vid ett nordiskt ministermöte** [...] diskuterades tidpunkten.
 - b. Den andra större frågan **vid det nu avslutade biskopsmötet** [...] gällde prästrekryteringen mot bakgrund av den aktuella och förutsebara prästbristen.
 - c. Vive la concurrence - - sade Wilhelm Josephson till handelsministern och de andra gästerna **vid invigningsmötet** i Högdalen.

Samtliga VID MÖTE-attribut är fria, men två adverbial kan betraktas som bundna; det ena ingår i konstruktionen *lägga vikt vid ngt* (24a) och det andra står som bestämning till adjektivet *närvarande* (24b).

- (24)
- a. När han på det viset **lägger tonvikten vid ett möte** är det rimligt att [...].
 - b. För första gången på flera år kommer också Moskva att vara nästan fysiskt **närvarande vid ett NATO-möte**.

Att jag kategoriserar *vid*-frasen i (24a) som adverbial beror på att prepositionsfrasen i liknande lexikaliserade uttryck – t.ex. *fästa vikt vid ngt, få tag i ngt* – enligt SAG (3: 416, 448–449) snarare kan uppfattas som adverbial till en verbförbindelse än attribut i en nominalfras (se 3.2.3).

När det gäller prepositionsvalet i de bägge bundna adverbialen kan *vid* ses som det primära prepositionsalternativet. Vid konstruktionen *lägga vikt vid ngt* anger SSB endast *vid* som alternativ men MOT betraktar *på* och *vid* som ekvivalenta prepositioner vid detta uttryck. Vid verbet *närvara* anger både SSB och MOT bara *vid ngt* som alternativ och vid adjektivet *närvarande* anger SSB och NSO endast bestämmingar med *vid* bland sina exempel.

Av de relevanta PÅ MÖTE-träffarna är minst 88 % (15/17) adverbial (25a). Resterande 12 % (2/17) kan uppfattas antingen som adverbial eller som attribut (25b).

- (25) a. I mars 1944 hade han exempelvis talat **på en rad judiska möten** i Budapest.
b. Maximos är ingen ungdom -- född 1878 blev han präst 1905 -- men en av de mest livaktiga orientalerna **på det romerska kyrkomötet**.

Tre PÅ MÖTE-adverbial är bundna. Två av dem ingår i konstruktioner där någon annan preposition inte är möjlig: det ena ingår i konstruktionen *lida brist på ngt* (26a) och det andra i konstruktionen *gå på ett möte* (26b). Det tredje bundna adverbialet bestämmer verbet *framträda* som inte förutsätter en bestämd preposition (26c).

- (26) a. [...] och dess bättre **lider** en biskop **ingen brist på sådana möten**.
b. Man **går på flyktmötet**, förbannar de Gaulle och har bjudningar med nordafrikansk mat.
c. [...] men före 1962 då han ännu **framträdde på politiska möten** föreföll han inte längre kunna samla några åhörarskaror av betydelse.

5.1.6 VID/PÅ MÖTE i Press 95

I Press 95 finns totalt 578 belägg på VID/PÅ MÖTE, varav 60 % (346/578) utgörs av VID MÖTE och 40 % (232/578) av PÅ MÖTE. Bland *vid*-fraserna finns 25 dubletter och en träff som kan betraktas som irrelevant, och bland *på*-fraserna finns 21 irrelevanta träffar och 26 dubletter. Efter bortsortering av dessa fall ökar andelen VID MÖTE till 63 % (320/505) medan andelen PÅ MÖTE minskar till 37 % (185/505).

I det slumpmässiga urvalet av både VID MÖTE och PÅ MÖTE utgörs merparten av träffarna av adverbial. Av de 100 slumpmässigt valda VID MÖTE-träffarna kan 88 % räknas som adverbial (27a), 4 % som attribut (27b) och 8 % antingen som adverbial eller som attribut (27c).

- (27)
- a. Rådgivare till Chirac bekräftar att han ska träffa Kohl **vid ett lunchmöte** [...].
 - b. Flera talare **vid mötet** var överraskande optimistiska om möjligheten att redan 1997 ta slutsteget in i valutaunionen med en majoritet av länderna.
 - c. Det var ett budskap som framfördes med eftertryck av flera talare **vid årsmötet** med den asiatiska utvecklingsbanken (ADB) i Auckland på Nya Zeeland.

Samtliga VID MÖTE-attribut är fria, men av adverbialen kan tre betraktas som bundna. Ett av dessa ingår i konstruktionen *delta i/på/vid ett möte* (28a) medan ett ingår i adjektivfrasen *närvarande* (28b) där *vid* kan ses som det primära alternativet men där *på* inte heller är utesluten (jfr ovan). Det tredje bundna adverbialet ingår i konstruktionen *det är x som y* (28c) som inte förutsätter en viss typ av led, för att inte tala om en bestämd preposition.

- (28)
- a. **Vid mötet deltog** även Nixon Kiprotich, Mathew Birir, [...] och Sammy Kosgei.
 - b. 40 av klubbens totalt 110 medlemmar var **närvarande vid torsdagens möte**.
 - c. **Det var vid ett möte** i Lausanne i veckan **som** Fina beslutade om hårdare tag för att få bort dopingen inom simsporten.

Som det framgår i kapitel 3.2.1 betraktar SAG (3: 457) bestämningen i verbfrasen *delta i ngt* som objektliknande adverbial som inleds med *i*. Även SSB anger prepositionen *i* som det primära prepositionsvalet vid verbet *delta* 'medverka, närvara', men nämner även *på* och *vid* som alternativ i konstruktionen *delta i ett möte*. Att *på* och *vid* betraktas här som andrahandsalternativ till *i* men som sinsemellan ekvivalenta prepositioner framgår av förkortningen *äv.* efter det första uttrycket och *el.* mellan de två andra: *delta i ett möte äv. delta på ett möte el. delta vid ett möte* (för en närmare beskrivning av förkortningarna i SSB se 5.1.2).

Av de 100 slumpmässigt valda PÅ MÖTE-träffarna i Press 95 kan 77 % räknas som adverbial (29a), 19 % som attribut (29b) och 4 % antingen som adverbial eller attribut (29c).

- (29)
- a. Detta är något av vad som ska avhandlas **på informationsmötet**.
 - b. Huvudperson **på mötet** var förre skatteministern Bo Lundgren, [...].
 - c. Leissner markerade tydligt gentemot socialdemokraterna redan vid installationstalet **på landsmötet** i lördags.

Jämfört med VID MÖTE-resultaten i samma korpus finns det relativt många bundna bestämningar bland PÅ MÖTE-fraserna. Fraser som kan betraktas som mer eller mindre bundna bestämningar

utgör totalt så mycket som 26 % av de 100 PÅ MÖTE-träffarna. Bland dessa finns 21 adverbial och 5 attribut.

Tre av de bundna PÅ MÖTE-attributen ingår i olika lexikaliserade förbindelser som förutsätter prepositionen *på* (30a), medan resterande två är bestämmningar till substantivet *deltagare* (30b) vars prepositionsattribut enligt SSB primärt inleds med *i*.

- (30) a. EU har bordlagt frågan **i väntan på detta möte**.
b. En av **deltagarna på mötet** var Europaförbundets Bo-Göran Grönqvist.

Vid substantiven *deltagande* 'medverkan' och *deltagare* anger SSB inte *på* och *vid* som alternativ till *i*. Förmodligen kan *på* och *vid* i alla fall uppfattas som sinsemellan jämbördiga alternativ vid detta substantiv, såsom i konstruktionen *delta på/vid ett möte* (se i det föregående).

Sju av de 21 bundna PÅ MÖTE-adverbialen utgörs av bestämmningar där *på* är det enda prepositionsalternativet: tre av dessa är objektliknande adverbial (31a–c), medan tre ingår i konstruktionen *gå på ett möte* (31d) och ett i konstruktionen *få fart på ngt* (31e).

- (31) a. När Det var som värst **tänkte Jag på det sista mötet** med familjen hemma i Sverige.
b. Nu **väntar vi på drömmötet** mellan Ina och Copiad [...].
c. Hur **ser du på det kommande mötet** mot Island?
d. En lösning är därför, menar partistrategerna, att förstärka den inre demokratin i partierna, återuppliva folkrörelsetanken eller åtminstone få fler att delta i rådslag och kurser, **gå på politiska möten** osv.
e. Kanske borde Hallberg anlitas oftare för att **få fart på mötena**?

Vidare ingår 14 bundna adverbial i diverse verbfraser eller konstruktioner som inte förutsätter uttryckligen prepositionen *på*: sex av dem ingår i konstruktionen *vara på/vid ett möte* (32a) och tre i konstruktionen *sitta på/vid ett möte* (32b) eller *finnas (med) på/vid ett möte* (32c), vilka alla kan ta även *vid* som preposition. Resten av adverbialen i denna grupp utgörs av bundna bestämmningar t.ex. i subjunktionsfraser eller olika konstruktioner som förutsätter någon typ av led men inte en bestämd preposition (32d).

- (32) a. Jag **var på ett möte** här-omdagen men jag blev inte så värst mycket klokare av det.
b. Visst vore det väl roligt att tvingas **sitta på fackmöte** och sjunga Internationalen varje helg...
c. **Med på mötet fanns** ett 30-tal representanter från Uppsala, Stockholm, Lindesberg, Borlänge, Frövi och Norrköping för de olika föreningar och grupper av anhängare som finns.
d. **Det var på ett föräldramöte** på Centralskolan som idén till nattvandringarna föddes.

Att konstruktionen *vara på ett möte* (32a) eventuellt är mer benägen att konstrueras med *på* än med *vid* bekräftas av SSB som vid substantivet *möte* anger konstruktionen *vara på [ett] möte* el. *gå på [ett] möte* utan att nämna *vid* som alternativ. Vid substantivet *möte* nämner SSB dock även konstruktionen *delta i ett möte* el. *sitta i [ett] möte* utan att betrakta vare sig *på* eller *vid* som alternativa prepositioner, trots att VID/PÅ MÖTE som sagt nämns som alternativ till *i möte* vid verbet *delta* (se ovan). I fråga om något som sker (beslutas e.d.) vid/på ett möte betraktar SSB däremot *vid* och *på* som sinsemellan jämbördiga alternativ vid substantivet *möte*.

Eftersom antalet relevanta PÅ MÖTE-träffar är relativt lågt är det möjligt att gå igenom korpusens samtliga 185 PÅ MÖTE-belägg för att se hur stor andel de bundna bestämmningar som bör inledas med *på* utgör av materialet. Genomgången visar att 13 % (24/185) av PÅ MÖTE-träffarna ingår som bundna led i verb-, particip- och nominalfraser eller i lexikaliserade förbindelser där *på* kan ses som det enda prepositionsalternativet. I vissa riktningsbetecknande adverbial vore det eventuellt möjligt att ersätta *på* med *till* men inte med *vid*.

5.1.7 VID/PÅ MÖTE i GP 2013

GP 2013 har sammanlagt 897 belägg på VID/PÅ MÖTE, varav 35 % (311/897) utgörs av VID MÖTE och 65 % (586/897) av PÅ MÖTE. Efter bortsortering av 79 dubbletter och 3 irrelevanta träffar bland VID MÖTE-fraserna och 136 dubbletter och 36 irrelevanta träffar bland PÅ MÖTE-fraserna blir andelen PÅ MÖTE 64 % (414/643) och andelen VID MÖTE 36 % (229/643).

Även i GP 2013 är största delen av VID/PÅ MÖTE-träffarna i det slumpmässiga urvalet adverbial. Av de 100 VID MÖTE-träffarna kan 92 % räknas som adverbial (33a), 4 % som attribut (33b) och 4 % antingen som adverbial eller som attribut (33c).

- (33)
- a. – Det har styrelsen frågat mig **vid varje möte**.
 - b. Alla partier **vid nämndmötet** var eniga om att [...].
 - c. Det deklarerade deras moderata partikollegor **vid ett gruppmöte**.

Samtliga VID MÖTE-attribut är fria, men sex adverbial är bundna. Två av dessa bestämmer verbet *närvara* (34a), ett bestämmer verbet *medverka* (34b) och tre ingår i konstruktionen *finnas/vara med vid/på ett möte* (34c–d).

- (34)
- a. Medarbetarna begär därför att deras närmsta chef ska **närvara vid möten** [...].
 - b. Både NN och NN kommer att **medverka vid det delvis öppna stadsdelsnämndsmötet** i dag.
 - c. **Vid ett styrelsemöte** i november **var** ordföranden **med** och fattade beslut att [...].

d. Det är klart att Carl Bildt **finns med vid mötet** som beräknas pågå en dryg timma.

Liksom verbet *delta* räknas *medverka* i SAG (3: 457) som verb som tar objektliknande adverbial med prepositionen *i* (se 3.2.1). I och med att *närvara* står semantiskt så nära verben *medverka* och *delta* anser jag det rimligt att betrakta även bestämningen till *närvara* som objektliknande adverbial. Vid verbet *närvara* anger SSB som nämnt endast *vid ngt* som alternativ, vilket antyder att *vid* kan här betraktas som det primära prepositionsvalet. När det gäller *medverka* 'vara med, delta' anger SSB i likhet med SAG bara prepositionen *i* som alternativ.

I det slumpmässiga urvalet av PÅ MÖTE-träffar kan 87 % betraktas som adverbial (35a), 7 % som attribut (35b) och 6 % antingen som adverbial eller attribut (35c).

- (35) a. Carl Bildt har [...] kunnat bestämma över vad som diskuteras **på rådets möten**.
 b. En punkt **på mötet** brukar vara att någon av de anställda håller en presentation [...].
 c. – Järnvägstunneln är ett ärende **på byggnadsnämndens möte** på tisdag.

Alla PÅ MÖTE-attribut är fria förutom ett som ingår i konstruktionen *möte på möte* (jfr *gång på gång*) där någon annan preposition inte är möjlig (36).

- (36) [...] är det extra svårbegripligt att **klimatmöte på klimatmöte** når otillräckliga beslut.

Bland PÅ MÖTE-adverbialen finns det 26 bundna bestämningar, varav 15 utgörs av adverbial vars överordnade fras förutsätter prepositionen *på*. Nio av dessa är objektliknande adverbial eller andra till sitt huvudord tätt knutna adverbial (37a–e).

- (37) a. Ryssland och FN **skyndar på fredsmöte**.
 b. Han **syftar på det senaste mötet** i European Trophy, 5–1-segern på bortaplan mot Helsingfors.
 c. – Jag har inte haft denna uppgift innan, att de **skjutit på sitt årsmöte**.
 d. Pjäsen **baseras på ett möte** i Köpenhamn mellan atomforskarna och Nobelpristagarna Werner Heisenberg (fysik 1932) och Niels Bohr (fysik 1922) [...].
 e. Nu har läraren NN **blivit bjuden på möte** med skolminister Jan Björklund.

Resterande sex bundna adverbial vars överordnade led förutsätter *på* ingår i konstruktionen *gå på ett möte* (38a) eller i en annan verbfras vars huvudord kräver ett riktningsadverbial (38b–c). En del *på*-fraser som hör till den senare gruppen skulle eventuellt kunna konstrueras med *till* i stället för *på*.

- (38) a. Hon är också med i två bokklubbar och **går på symöten**.
 b. Alla kunde tyvärr inte **komma på mötet** i onsdags och det beklagar jag, [...].
 c. Argumentet att NN behövde vara utvilad när hon kom fram för att **åka direkt på ett möte**, tycker NN är dåligt.

Vidare ingår 11 bundna PÅ MÖTE-adverbial i verbfraser som förutsätter en viss typ av led men inte uttryckligen prepositionen *på*: fem av dessa ingår i konstruktionen *vara (med) vid/på ett möte* (39a), 3 i konstruktionen *sitta (med) vid/på ett möte* (39b) eller *finnas (med) vid/på ett möte* (39c) och 2 i konstruktionen *delta i/vid/på ett möte* (39d). Ett av adverbialen bestämmer verbet *stanna* som förekommer i överförd betydelse och kräver ett rumsadverbial (39e).

- (39)
- a. Jag har **varit på två nämndmöten** där politikerna påstår att [...].
 - b. Skall det exempelvis vara okej att kunna **sitta med på styrelsens samtliga möten** – och samtidigt vara del av valberedningen, [...].
 - c. Djotodia **finns med på mötet**, medan den avsatte presidenten François Bozizé hävdar att han vägrats plats.
 - d. Göteborgs sportchef **deltog** i veckan **på ett möte** med EFD, [...].
 - e. Lyckligtvis **stannade** det som sades på årsmötet inte **på årsmötet**.

Allt som allt ingår 27 % av de slumpvis valda PÅ MÖTE-träffarna i sådana fraser eller konstruktioner som förutsätter en viss typ av led. Bundna bestämmningar som dessutom ska inledas med prepositionen *på* utgör 16 % av träffarna.

Sökningarna bland korpusens samtliga relevanta PÅ MÖTE-träffar visar att det allt som allt finns minst 60 PÅ MÖTE-bestämningar där *på* (i vissa fall vid sidan av *till*) kan ses som det enda prepositionsalternativet, vilket betyder att andelen träffar som inte kan konstrueras med *vid* är minst 14 % (60/414). Många av dessa träffar är av samma typ som i (37) och (38). Därutöver finns det bundna led i nominalfraser och i lexikaliserade förbindelser eller andra konstruktioner som förutsätter prepositionen *på*, såsom (40a–b) nedan.

- (40)
- a. Då **har** man helt fel **syn på möten**, då är de inte en del av verksamheten.
 - b. – **Med tanke på de diskussioner och möten** jag hade kom beskedet som en fullständig överraskning.

5.1.8 Jämförelse mellan Press 65, Press 95 och GP 2013

Som det framgår av tabell 5 är belägg på VID MÖTE och PÅ MÖTE mycket ojämnt fördelade mellan GP 2013 och Press-korpusarna.

	Press 65	Press 95	GP 2013
VID MÖTE	28 62 %	320 63 %	229 36 %
PÅ MÖTE	17 38 %	185 37 %	414 64 %
totalt	45 100 %	505 100 %	643 100 %

Tabell 5. Andelen VID MÖTE resp. PÅ MÖTE per korpus.

I Press-korpusarna tar 62–63 % av träffarna prepositionen *vid* och 37–38 % prepositionen *på*, men i GP 2013 är fördelningen mellan *på* och *vid* omvänd. På grund av det låga antalet VID/PÅ MÖTE-träffar i Press 65 kan man knappast ta ställning till om det i valet mellan *på* och *vid* skett någon förändring sedan 1960-talet, men en jämförelse mellan resultaten i Press 95 och i GP 2013 tyder på att PÅ MÖTE inte bara ökat i frekvens på bekostnad av VID MÖTE utan även blivit den dominerande varianten av dessa två prepositionsfraser.

Den närmare granskningen av materialet visar att merparten av både VID MÖTE och PÅ MÖTE i alla tre korpusar fungerar i den omgivande satsen som adverbial (se tabell 6). När det gäller Press 95 och GP 2013 är som nämnt endast 100 förekomster per prepositions konstruktion med i beräkningen.

Adverbial				Attribut				Advl/attr.	Antalet
Bundet		Andra prep. möjliga	Fritt	Bundet		Andra prep. möjliga	Fritt	Fritt	
Ska inledas med:				Ska inledas med:				Andra prep. möjliga	
<i>vid</i>	<i>på</i>			<i>vid</i>	<i>på</i>				
VID MÖTE									
Press 65		2	20				3	3	28
Press 95		3	85				4	8	100
GP 2013		6	86				4	4	100
PÅ MÖTE									
Press 65	2	1	12					2	17
Press 95	7	14	56	2	3	14		4	100
GP 2013	15	11	61		1	6		6	100

Tabell 6. Fördelningen av VID/PÅ MÖTE efter funktion och bundenhet.

De flesta VID/PÅ MÖTE-träffarna är valensfria. Bland beläggen på VID MÖTE finns färre bundna bestämningar än bland PÅ MÖTE-träffarna, och ingen av dem ingår i fraser eller konstruktioner som inte skulle tillåta bestämningar med *på*. I vissa VID MÖTE-fraser påverkas prepositionsvalet eventuellt av att det överordnade ledet, som t.ex. *närvara* och *närvarande*, är mer benäget att kombineras med *vid*, men i och med att denna typ av träffar är så lågfrekventa kan de inte ha nämnvärd inverkan på resultatet. Bland samtliga relevanta träffar i materialet finns det endast sju belägg på *närvara/närvarande vid/på ett möte*, varav alla inleds med *vid*.

Förutom att bundna bestämmningar är fler bland PÅ MÖTE-träffarna ingår många av dem i fraser eller konstruktioner där *på* inte kan ersättas med *vid*. I varje korpus utgör sådana fall ungefär 12–14 % av alla relevanta PÅ MÖTE-förekomster, vilket innebär att prepositionsvalet i en relativt stor andel av PÅ MÖTE-träffarna bestäms av huvudordets valens. Det kan därför vara på sin plats att se hur andelen VID MÖTE respektive PÅ MÖTE per korpus påverkas när endast sådana träffar där *på* och *vid* kan ses som ekvivalenta alternativ tas med i beräkningen.

I Press 65 finns det sammanlagt 43 VID/PÅ MÖTE-förekomster där prepositionsvalet inte styrs av det överordnade huvudordets valens. Av dessa utgörs 65 % (28/43) av VID MÖTE och 35 % (15/43) av PÅ MÖTE. I Press 95 är det motsvarande antalet 481, varav 67 % (320/481) utgörs av VID MÖTE och 33 % (161/481) av PÅ MÖTE. I GP 2013 finns det i sin tur sammanlagt 583 motsvarande VID/PÅ MÖTE-träffar, varav 39 % (229/583) utgörs av VID MÖTE och 61 % (354/583) av PÅ MÖTE. Andelen VID MÖTE stiger alltså med 3–4 procentenheter per korpus. Eftersom andelen träffar där de två prepositionerna kan ses som mer eller mindre jämbördiga alternativ är ungefär lika stor i varje korpus förblir dock skillnaderna i resultaten mellan korpusarna ungefär desamma som i den tidigare jämförelsen (se tabell 5).

Den närmare analysen av materialet visar också att vissa konstruktioner, som VID/PÅ MÖTE fungerar som bundet adverbial i men som inte förutsätter uttryckligen *vid* eller *på*, verkar vara mer benägna att förekomma med PÅ MÖTE än med VID MÖTE. Den uppfattningen bekräftas när man söker dessa konstruktioner bland samtliga relevanta träffar i det totala materialet. Bland alla träffar finns det sammanlagt 45 belägg på konstruktionen *vara (med) vid/på ett möte* (alla i Press 95 och GP 2013), varav 93 % (42/45) förekommer med PÅ MÖTE och bara 7 % (3/45) med VID MÖTE. Belägg på *delta vid/på ett möte* och *sitta vid/på ett möte* är så lågfrekventa att det inte går att dra några slutsatser av resultatet, men även dessa konstruktioner förekommer oftare med PÅ MÖTE än med VID MÖTE. I de tre korpusarna finns sammanlagt 13 belägg på *delta vid/på ett möte*, varav åtta (samtliga i GP 2013) förekommer med *på* och fem med *vid*. Vidare finns det totalt sju belägg på *sitta vid/på ett möte*, varav alla förekommer med prepositionen *på*.

Därutöver visar genomgången av materialet att *möte* i största delen av både *vid*- och *på*-fraserna avser 'organiserad sammankomst för visst syfte' (jfr NSO:s definition av *möte* i 5.1). I de enskilda fall där *möte* används i en annan betydelse förekommer *vid* och *på* ofta i sinsemellan olika sammanhang. Prepositionsfrasen inleds med *vid* både i träffarna där *möte* står för 'passerande av ngn/ngt som har motsatt rörelseriktning' (41a) och i träffarna där *möte* av kontexten att döma avser 'sammanträffande' (41b).

- (41) a. Den vanligaste typen av dödsolyckor var krockar **vid möten**. (GP 2013)
 b. **Vid möten** mellan unga används mycket svordomar och könsuttryck på ett sätt som är främmande för många vuxna. (GP 2013)

I de fyra träffarna i de slumpmässiga urvalen där *möte* avser 'tävling' inleds prepositionsfrasen med *på* (42a–b). Av kontexten att döma anger *på* i dessa fraser duration, så att *vid* inte ens vore ett möjligt prepositionsalternativ (se 2.4.4).

- (42) a. Annars var den första svenska segern **på åtta möten** mycket nära. (Press 95)
 b. Men för sjätte gången **på 44 mästerskapsmöten**, VM och OS, lyckades Schweiz vinna över Tre Kronor – och för första gången sedan VM 2007 i Kanada. (GP 2013)

Förutom valens verkar alltså även betydelsen hos ordet *möte* påverka valet av preposition i VID/PÅ MÖTE-fraserna. Men eftersom förekomster där *möte* avser någon annan betydelse än 'sammankomst' är så sällsynta bland de slumpvis valda träffarna utgör de knappast någon nämnvärd andel i det totala materialet.

5.2 Variation mellan *vid* och *i*

Prepositions konstruktionerna där jag granskar frekvensen och användningen av *vid* och *i* är VID/I ÅLDER och VID/I VAL. Vad VID/I ÅLDER gäller har jag begränsat undersökningen till sådana prepositionsfraser där rektionen *ålder* förekommer i dess huvudbetydelse (1), såsom den definieras av NSO (se nedan). Alla träffar där rektionen syftar på någon typ av historisk tidsperiod (2) har jag därmed sorterat bort som irrelevanta.

■ *ålder* subst. *åldern åldrar*

1 uppnådd levnadslängd fram till viss tidpunkt ofta angiven i år; ofta äv. med tanke på motsvarande utveckling, erfarenhet etc.; vanl. för människor men äv. för djur och växter: *åldersgräns; åldersskillnad; giftasålder; körkortsålder; skolålder; straffmyndighetsålder; tjugoårsålder; NN har avlidit i en ålder av sjuttiofem år; han började skolan vid sex års ålder; barn behöver kamrater i sin egen ålder; han är stor för sin ålder; stigande ålder och erfarenhet; hög/låg ålder; när min far var i min (nuvarande) ålder; lönen bestämdes efter ålder; missbruket ökar i lägre åldrar; en film för alla åldrar mellan åtta och åttio; endast 3% av ynglen uppnår lekmogen ålder; en ek kan nå en ålder av 900 år* □ **äv. utvidgat om tidsperiod:** *fruktsamhetsålder; koltålder; pubertetsålder; övergångsålder; barnets olika åldrar; det är typiskt för den åldern; den kritiska ålder; den bekymmerslösa åldern kring tjugo; vid mogen ålder; människor i aktiv ålder; ha åldern inne för ngt; sådant beteende hör till åldern* □ äv. i fråga om lång levnad, ofta med tanke på negativa verkningar: *känna av sin ålder; på ålderns höst; ålder och ohälsa; 50 år är väl ingen ålder; åldern har ingen makt över honom; gamlafarmor fick med ålderns rätt säga precis vad hon tyckte* □ äv. utvidgat om ngt icke-levande längd av ngts existens fram till viss tidpunkt: *några konstverk av svårbestämbar ålder; många julseder är av hög ålder* □ äv. om lång existens, ofta med negativ bibetydelse: *bokens sidor var brunfläckiga av ålder* IDIOM: *av ålder* enligt gammal tradition

2 vanl. i sms.; ofta best. f. **(viss) enhetlig, längre tidsperiod i mänsklighetens historia** som utmärks av ngt angivet kännetecken e.d. <jfr era>: *bronsåldern; guldålder; informationsåldern; jetåldern; plaståldern; stenåldern* (NSO 1999)

När det gäller VID/I VAL har jag betraktat som relevanta sådana träffar där *val* syftar på 'det att bestämma sig för en möjlighet bland flera' (1) och träffarna där ordet avser 'offentlig förrättning då person(er) genom omröstning utses att inneha vissa. funktion(er)' (2) (se NSO:s definition nedan). Däremot har jag uteslutit beläggen på det idiomatiska uttrycket *i valet och kvalet* samt alla träffar där rektionen avser substantivet *urval*.

■ **val¹** subst. *valet*

1 det att bestämma sig för en möjlighet bland flera som är klart urskiljbara och på förhand givna: *valsituation; färgval; ordval; programval; av fritt val; efter eget val; nu har jag gjort mitt val; göra/träffa ett gott/dåligt val; hon hade inget annat val än att flytta; ha fritt val; lämna ngn fritt val; valet stod mellan att förödmjuka sig och att svälta ihjäl* □ ibl. äv. konkret om företeelsen man bestämt sig för: *mitt val - schampot X så klart!* IDIOM: *vara i valet och kvalet* inte veta vad man skall välja

2 offentlig förrättning då person(er) genom omröstning utses att inneha vissa. funktion(er) av mer el. mindre officiell karaktär; särsk. funktion inom folkrepresentation e.d.: *valaffisch; valsedel; nyval; personval; riksdagsval; styrelseval; efter valet diskuterades resultatet in i minsta detalj; valet i september betecknades som ett ödesval; gå till val på kraftigt sänkta skatter; ställa upp i ett val; förrätta val* □ äv. det att välja representanter eller förtroendemän e.d. <jfr **val¹ 1**>: *val av ordförande i föreningen* IDIOM: *direkt val* el. *omedelbart val* val då alla väljare själva utser innehavare av visst uppdrag; *hemliga val* val där det inte går ta reda på vad en enskild väljare röstar på; *indirekt val* val där väljarna väljer personer som sedan gör det slutliga valet; *proportionella val* politiskt val(system) där de olika partierna erhåller representation i förhållande till andelen röster bland väljarna (NSO 1999)

Därutöver har jag fått sortera bort en mängd andra I VAL-träffar, speciellt i Press 95 och i GP 2013, där det höga antalet irrelevanta träffar beror inte bara på att förekomster av *urval* och *i valet och kvalet* är så frekventa, utan också på att ordet *val* i många av träffarna utgör en del av ortnamn som Val di Fiemme, Val d'Isère e.d. Resten av VID/I ÅLDER- och VID/I VAL-träffarna som jag betraktat som irrelevanta är sådana där huvudordet i rektionen till prepositionen *vid/i* är något annat ord än substantivet *ålder* respektive *val* (43a–c).

- (43) a. Karin ser inte sin **i sammanhanget** ringa ålder som ett hinder. (Press 95)
 b. Vi står också inför ett nytt valår **i USA**, kongressval. (Press 65)
 c. Han [...] höll i stället fast **vid att parlamentsval ska hållas i april**. (GP 2013)

I likhet med {VID/PÅ} {MÖTE/UNIVERSITET} (se 5.1) tar jag med i den kvalitativa analysen alla relevanta förekomster i respektive korpus när antalet relevanta träffar per prepositions konstruktion ligger under 100. När antalet är högre har jag till en närmare

granskning valt 100 relevanta träffar per prepositions konstruktion. Träffarna i varje urval är slumpvis utvalda (för en närmare beskrivning av detta se 4.2).

Tabeller som ger en översikt över resultaten redovisas i kapitel 5.2.4 och 5.2.8 där resultaten jämförs mellan de tre korpusarna.

5.2.1 VID/I ÅLDER i Press 65

I Press 65 finns totalt 59 förekomster av VID/I ÅLDER, varav 32 % (19/59) utgörs av VID ÅLDER och 68 % (40/59) av I ÅLDER. Efter bortsortering av 12 irrelevanta I ÅLDER-träffar blir andelen VID ÅLDER 40 % (19/47) och andelen I ÅLDER 60 % (28/47).

Alla 19 belägg på VID ÅLDER förekommer som fria adverbial (44).

- (44) Pojken som ville bli författare fick börja arbeta i skogen **vid nio års ålder**, [...].

Av I ÅLDER-beläggen utgörs 64 % (18/28) av attribut (45a), 29 % (8/28) av adverbial (45b) och 7 % (2/28) av predikativ (45c).

- (45) a. Han är en försynt och vänlig man **i sin bästa medelålder**.
 b. Dessa skiljaktigheter, som först **i medelåldern** brukar utjämnas, måste givetvis leda till många olycksdiga missförstånd.
 c. Det största antalet större och dyrare saker finns i hushåll där familjeförsörjarna är **i åldern 25–44 år**.

Trots att prepositionsfraser enligt SAG (2: 721) endast i begränsad utsträckning fungerar som predikativ och även om sådana prepositionsfraser sällan inleds med *i* anser jag det rimligt att tolka alla I ÅLDER-fraser som predikativ ifall deras överordnade led är kopulaverb och de har en tydlig adjektivisk funktion (jfr: *Han är i 20-årsåldern*; *Han är 20-åring*).

Vid de bundna predikativen krävs inte en bestämd preposition, men ett av attributen och ett av adverbialen är bundna bestämningar vars överordnade led förutsätter en riktningsbetecknande bestämning, vilket gör att prepositionen *i* i dessa fraser knappast kan ersättas med *vid*. Den ena bundna bestämningen kan uppfattas som en del av konstruktionen *inträde i ngt* (46a) och den andra som en del av konstruktionen *komma (upp) i ngt* (46b).

- (46) a. Innehållet har framlagts [...] 1961–1962, vid **inträdet i emeritus-åldern**.
 b. Än finns det inte så många gamla i Hallstavik [...] men om några år **kommer en ganska stor grupp upp i pensionsåldern**.

Som mer eller mindre bunden kan även betraktas bestämmningen *i åldrarna* i konstruktionen *förskjutningen ner/nedåt* i ngt (47).

- (47) Allt detta förklarar kanske också den definitiva **förskjutningen nedåt i åldrarna**, [...].

Därutöver finns det ett fritt I ÅLDER-adverbial där *i* inte kan ersättas med *vid* (48).

- (48) [...], att han **ända upp i folkpensionsåldern** känner hur det ömmar [...].

I denna typ av konstruktioner kan I ÅLDER betraktas som en del av ett dubbeladverbial som består av en adverbfras ((*ända*) *upp*) och en prepositionsfras (*i folkpensionsåldern*) som bägge anger riktning. Det överordnade verbet är inte ett rörelse- eller placeringsverb som förutsätter ett riktningsadverbial men som SAG (3: 470) noterar förekommer riktningsadverbial även vid andra verb än rörelseverb (jfr t.ex. *Petra hostade ända hem*) (se 3.2.1).

5.2.2 VID/I ÅLDER i Press 95

Press 95 har totalt 566 belägg på VID/I ÅLDER, varav 23 % (128/566) utgörs av VID ÅLDER och 77 % (438/566) av I ÅLDER. När man utesluter en irrelevant VID ÅLDER-belägg och fem VID ÅLDER-dubletter samt 29 irrelevanta I ÅLDER-förekomster och 14 I ÅLDER-dubletter ökar andelen *vid*-belägg till 24 % (122/517) medan andelen *i*-belägg minskar till 76 % (395/517).

I det slumpmässiga urvalet av 100 VID ÅLDER-träffar förekommer så mycket som 98 % som adverbial (49a) och endast 2 % som attribut (49b).

- (49) a. Ända sedan NN började på lekis **vid fyra års ålder** har han blivit mobbad [...].
b. Sexton fotografier av hans farfar drar trådarna bakåt i tiden och med hjälp av ett kriminaltekniskt dataprogram har han låtit ta fram bilder på sitt eget ansikte **vid olika åldrar** upp till 95 år.

Alla VID ÅLDER-bestämmingar är fria förutom ett adverbial som eventuellt kan betraktas som bunden bestämning i konstruktionen *sätta en gräns någonstans* (50) som förutsätter ett rums- eller tidsangivande led men inte en specifik preposition.

- (50) [...], men trots det **sätter** de flesta kliniker **en gräns vid cirka 65 års ålder**.

Av de 100 beläggen på I ÅLDER kan 60 % räknas som attribut (51a), 31 % som adverbial (51b) och 9 % som predikativ (51c).

- (51) a. Barn **i åldrarna mellan sju och sjutton** står på scen och musicerar.
b. **I min ålder** behöver man ett arbetsrum mer än en matsal.

c. Våldigt få är **i skolåldern** och en stor andel är över 80 år.

Samtliga I ÅLDER-attribut är fria. Alla predikativ är bundna led i verbfraser som dock inte förutsätter uttryckligen en bestämning med prepositionen *i*. Bland adverbialen finns sju bundna bestämningar, varav fem ingår i konstruktioner där de tillsammans med det föregående adverbialet anger riktning och därför ska inledas med *i* istället för *vid* (52a–e).

- (52)
- a. Nu har jag tydligen själv **kommit upp i den åldern** [...].
 - b. Fullbloden blir vanligare ju **längre upp i åldern** man **kommer**.
 - c. Vår enkät visar också att våldet **går allt längre ner i åldrarna** [...].
 - d. Konserten [...] visade att jazzintresset **söker sig neråt i åldrarna**.
 - e. Men det hon framför allt är kritisk emot är [...] att hopplösheten **sprider sig så långt ner i åldrarna**, att depression tas som en självklarhet.

Det ena av de resterande två bundna adverbialen bestämmer ett verb som inte förutsätter uttryckligen prepositionen *i* (53a) och det andra ingår i en komparativ subjunktionsfras där någon bestämd preposition inte heller är nödvändig (53b).

- (53)
- a. Hos andra djur, [...], kan nya nervceller **uppkomma** även **i vuxen ålder**.
 - b. Kindtänderna byts inte ut mot permanenta tänder **förrän i 11-12-årsåldern**.

Bland I ÅLDER-träffarna finns också en liknande fras som i Press 65 (se ex. 48 ovan) som kan betraktas som fritt attribut men som tillsammans med det föregående adverbet (*upp*) anger riktning och därmed inte kan inledas med prepositionen *vid* (54).

- (54) För dem [...] var hon efter sin pensionering till ständig inspiration, uppmuntran och hjälp genom sitt obrutna engagemang **upp i hög ålder**.

5.2.3 VID/I ÅLDER i GP 2013

GP 2013 har allt som allt 1166 belägg på VID/I ÅLDER, varav 24 % (279/1166) utgörs av VID ÅLDER och 76 % (887/1166) av I ÅLDER. Efter bortputsning av 57 VID ÅLDER-dubletter samt 161 I ÅLDER-dubletter och 23 irrelevanta I ÅLDER-träffar minskar antalet *vid*-belägg till 222 och antalet *i*-belägg till 687. Den procentuella andelen av VID ÅLDER respektive I ÅLDER förblir dock oförändrad; av de sammanlagt 909 relevanta VID/I ÅLDER-träffarna utgörs 76 % av I ÅLDER och 24 % av VID ÅLDER.

Av de 100 slumpmässigt valda VID ÅLDER-träffarna är 93 % adverbial (55a) och 4 % attribut (55b), medan 2 % utgörs av bestämningar som kan uppfattas antingen som adverbial eller som attribut (55c). Resterande 1 % utgörs av en fras som fungerar som objektspredikativ (55d).

- (55) a. Hon började med rugby **vid 21 års ålder**.
 b. En uppföljning **vid 15 års ålder** visade att barn som genomgått sådana
 förskoleprogram hade låg skolmotivation och problem med den sociala förmågan.
 c. NN slutade sin läkargärning med ett vikariat **vid 77 års ålder** i Tuve.
 d. Här har ni mig **vid tio års ålder**.

Alla VID ÅLDER-attribut och även predikativet är fria, men tre av adverbialen är bundna. Ett av dem är objektliknande adverbial som ska inledas med prepositionen *vid* (56a), men vid de resterande bundna adverbialen krävs det inte någon bestämd preposition (56b).

- (56) a. Elisabet talar om att **vänja sig vid den ålder** man har.
 b. Det talas aldrig om **vid vilken ålder** man startar sitt arbetsliv.

Av de 100 slumpmässigt valda I ÅLDER-träffarna är 46 % attribut (57a), 45 % adverbial (57b) och 9 % predikativ (57c).

- (57) a. På golvet krälar, kryper och tultar små barn **i olika åldrar**.
 b. Det händer så mycket **i den åldern**.
 c. [...] och när man är **i den åldern** är kärleken till ett djur någonting gränslöst.

Samtliga I ÅLDER-attribut är fria. Alla predikativ är bundna led där någon bestämd preposition inte krävs. Som mer eller mindre bundna bestämningar kan betraktas nio adverbial, varav sju ingår i konstruktioner där *vid* inte kan ersättas med *i*. Ett av dessa adverbial ingår i verbfrasen *uppträda i ngt* (58) vars bestämningar enligt SAG (3: 457) kan betraktas som objektliknande adverbial som inleds med *i* (se 3.2.1).

- (58) Sjukdomen **uppträder ofta i ungdomen eller yngre medelåldern**.

Övriga bundna I ÅLDER-adverbial där *i* kan betraktas som det enda prepositionsalternativet bestämmer rörelseverb som förutsätter riktningsadverbial (59a–f). I dessa fall utgör prepositionsfrasen oftast ett dubbeladverbial med den föregående adverbfrasen.

- (59) a. Yunion [...], **halkar in i medelåldern** och blir en någorlunda stadgad författare [...].
 b. Min mamma lagade till exempel alltid all mat från grunden och det har jag **tagit med mig i vuxen ålder**.
 c. Forskarna konstaterar att riskfaktorer som övervikt och högt blodtryck blir vanligare **ju högre upp i åldrarna man kommer**, [...].
 d. Därför är det oerhört oroande att cannabisbruket ökat rejält bland unga i Sverige och **letat sig nedåt i åldrarna**.
 e. – Risken är att demens **löper längre ner i åldrarna**.
 f. En liberal syn på droger, lätt tillgång och låga priser tror man är några av faktorerna som gjort att brukandet **gått ner i åldrarna**.

De resterande två bundna I ÅLDER-adverbial ingår i en komparativ subjunktionsfras respektive konstruktionen *det är x som y* som inte förutsätter en viss preposition.

Därutöver finns det fem I ÅLDER-adverbial som är mer eller mindre fria i relation till sina överordnande led men som i likhet med träffarna i (59a–f) anger riktning och därför inte kan inledas med *vid* (60a–e).

- (60)
- a. Martha var aktiv **upp i hög ålder**, och ordnade själv en stor fest på sin 90-årsdag.
 - b. För att finansiera välfärden [...] måste vi jobba **längre upp i åldrarna**.
 - c. Surfplattorna är enkla att hantera och används **långt ned i åldrarna**.
 - d. Hur behåller man sexåringens entusiasm **upp i skolåldrarna**?
 - e. **Uppåt i åldrarna** ökar risken för fallskador [...].

Sammanlagt finns det alltså 12 I ÅLDER-träffar som ingår som fria eller bundna led i konstruktioner där prepositionsfrasen ska inledas med *i*.

5.2.4 Jämförelse mellan Press 65, Press 95 och GP 2013

Resultaten visar att VID/I ÅLDER tar i alla tre korpusar oftare prepositionen *i* än *vid*. Hur *vid/i*-beläggen fördelar sig i korpusarna framgår av tabell 7.

	Press 65	Press 95	GP 2013
VID ÅLDER	19 40 %	122 24 %	222 24 %
I ÅLDER	28 60 %	395 76 %	687 76 %
totalt	47 100 %	517 100 %	909 100 %

Tabell 7. Andelen VID ÅLDER resp. I ÅLDER per korpus.

Frekvensskillnaden mellan VID ÅLDER och I ÅLDER är inte påfallande i Press 65, där 60 % av alla relevanta belägg på VID/I ÅLDER inleds med *i* och 40 % med *vid*. Såväl i Press 95 som i GP 2013 inleds däremot så mycket som 76 % av relevanta träffarna med prepositionen *i* och 24 % med *vid*. På grund av det låga antalet träffar i Press 65 går det inte att dra slutsatser av variationen i prepositionsvalet i korpusens VID/I ÅLDER-fraser, men resultaten i de två andra korpusarna tyder på att samtidigt som I ÅLDER är en tydligt dominerande variant har dess frekvens i relation till VID ÅLDER inte ökat sedan 1990-talet.

Enligt den kvalitativa analysen av träffarna har VID ÅLDER och I ÅLDER ofta olika funktion i satsen. Tabell 8 visar hur VID ÅLDER- och I ÅLDER-träffarna fördelar sig enligt funktion och bundenhet.

Adverbial				Attribut		Advl/attr.	Predikativ		Antalet
Bundet		Fritt	Bundet	Fritt	Fritt	Bundet	Fritt		
Ska inledas med:	Andra prep. möjliga		Ska inledas med:						
vid	i		vid	i					

VID ÅLDER								
Press 65			19					19
Press 95		1	97		2			100
GP 2013	1	2	90		4	2	1	100

I ÅLDER								
Press 65	1		7	2	16		2	28
Press 95	5	2	24		60		9	100
GP 2013	7	2	36		46		9	100

Tabell 8. Fördelningen av VID/I ÅLDER efter funktion och bundenhet.

Som det framgår av tabell 8 är nästan alla VID ÅLDER-belägg adverbial. Bland I ÅLDER-träffarna finns det däremot mer spridning i och med att flera av dem även fungerar som attribut eller i mindre utsträckning också som predikativ. Av alla relevanta I ÅLDER-träffar i Press 65 fungerar 64 % som attribut, 29 % som adverbial och 7 % som predikativ. Fördelningen av I ÅLDER-träffarna ser likadan ut i Press 95 där 60 % av de 100 slumpvis utvalda träffarna är attribut, 31 % adverbial och 9 % predikativ. Även i GP 2013 utgör predikativ 9 % av de slumpmässigt utvalda I ÅLDER-träffarna, men till skillnad från de två andra korpusarna är andelen attribut och adverbial ungefär jämnstor: 46 % respektive 45 %.

Bundna bestämmingar som ska inledas med en viss preposition är fler bland I ÅLDER-träffarna, men totalt sett är andelen bundna bestämmingar inte stor. Detta tyder på att valet av preposition vid de flesta VID/I ÅLDER-fraserna påverkas av andra faktorer än valens.

Att resultatet tyder på att VID ÅLDER och I ÅLDER tenderar att ha olika funktion i satsen står i linje med NSO:s och SSB:s beskrivningar av substantivet *ålder* (för NSO:s definition av *ålder* se 5.2). För det första anger SSB konstruktionen *vara i en viss ålder* utan att nämna VID ÅLDER som alternativ: *hon är i samma ålder som jag; han är i min ålder*. Liknande illustrerande exempel ges även i NSO: *när min far var i min (nuvarande) ålder*. Träffarna som förekommer i denna typ av konstruktioner – som bundna bestämmingar till kopulaverbet *vara* – betraktar jag i min analys som bundna predikativ, och som nämnt inleds alla dessa träffar med prepositionen *i*. För det andra följs de nämnda exemplen i SSB av tillägget ”ofta utan verb” med ytterligare

exempel som i hög grad liknar mina korpusträffar: bl.a. *män i aktiv ålder behöver ett större energiintag än kvinnor; filmen är lämplig för barn i åldern tio till tolv år; barn i alla åldrar har nöje av Kalle Anka*. Även i liknande exempel i NSO är prepositionen *i* det enda alternativet: *människor i aktiv ålder; barn behöver kamrater i sin egen ålder*. Den här typen av träffar har jag i min kvalitativa analys kategoriserat som attribut, och som sagt inleds nästan alla VID/I ÅLDER-attribut i mitt material med prepositionen *i*.

SSB noterar även följande konstruktioner som förekommer med I ÅLDER: *långt upp i åldrarna; komma upp i en viss ålder; ngt {går/kryper/tränger} ner i åldrarna* 'när ngt har spritt sig till lägre åldersgrupper'. Motsvarande konstruktioner är vanligt förekommande även bland de korpusträffar som jag granskat i min analys. Några av I ÅLDER-fraserna i dessa konstruktioner har jag betraktat som bundna, andra som fria, beroende på om den överordnade frasen kräver ett riktningsadverbial (se t.ex. 5.2.3). Men oavsett bundenhet anger bestämningen riktning, så att prepositionen *i* inte går att ersättas med *vid*. När det gäller en annan konstruktion som både SSB och NSO tar upp, *avlida i en ålder av [x] år*, anges VID ÅLDER inte heller som alternativ, men i mitt material finns det i denna konstruktion lite mer spridning i valet mellan *vid* och *i*. Detta behandlas mer ingående senare i detta kapitel.

Att VID ÅLDER tenderar att förekomma som adverbial i stället för attribut, såsom mina resultat antyder, kan också ses i de exempel som SSB och NSO anger på detta uttryck. I alla exempel som SSB anger på användningen av VID ÅLDER förekommer uttrycket som adverbial i en verbfras: *barnen skickas ut i arbete redan vid sex års ålder; vid hans ålder borde man ha lärt sig något*. NSO ger ett likadant exempel: *han började skolan vid sex års ålder*. Som adverbial fungerar även *i/vid mogen ålder* och *i/vid vuxen ålder* bl.a. i följande exempel i SSB: *i mogen ålder fick han en andra kärlek: segelbåten Albertina; vid mogen ålder har hon nu mod att pröva ett nytt verksamhetsområde*. Beaktansvärt är också att exempel där prepositionsfrasen ingår i uttrycket *{vid/i} {mogen/vuxen} ålder* är de enda där SSB betraktar VID ÅLDER och I ÅLDER som fullt utbytbara mot varandra. NSO nämner däremot inte I ÅLDER som alternativ i detta sammanhang. Av ovanstående exempel att bedöma kan *i* och *vid* i och för sig betraktas som ekvivalenta även i fraser där *ålder* tar ett possessivattribut (*vid hans ålder, i min ålder*).

Sammanfattningsvis kan det konstateras att de mest väsentliga skillnaderna i användningen av VID ÅLDER och I ÅLDER, som man i genomgången av korpusmaterialet kan iaktta, visar samma mönster som i SSB:s och NSO:s beskrivningar av dessa uttryck. Förutom att VID ÅLDER och I ÅLDER tenderar att ha olika funktion i satsen och ingå i sinsemellan olika typer av konstruktioner

har dessa två fraser ofta olika struktur (jfr t.ex. fraserna *vid [x] års ålder* och *i åldrarna [x-x] år*), något som också framgår såväl av SSB:s och NSO:s ovannämnda exempel som av mitt korpusmaterial. Av intresse är dock att *Svensk handordbok* (1966), föregångaren till SSB, ger vid substantivet *ålder* ett exempel där *vid* anges som alternativ till *i* trots att bestämmningen står som predikativ: *han är i el. vid min ålder*. I andra avseenden skiljer sig dess beskrivning av *ålder* inte mycket från det som ovan redovisats.

För att få en närmare bild av vilka olika strukturer som respektive frastyp i materialet är benägen att ha och i vilken mån resultaten i detta avseende skiljer sig mellan korpusarna har jag gjort en snabb frasstrukturanalys av mina korpusträffar. I denna analys ingår samtliga relevanta VID/I ÅLDER-förekomster, för att man med hjälp av sökfunktionen i Excel på ett relativt smidigt sätt kan plocka ut fraser med återkommande strukturer. I fråga om korpusar med stora mängder träffar är dock siffrorna ställvis något inexakta, då alla enstaka fall inte kommit med i resultaten. I denna frasstrukturanalys har jag dessutom inte beaktat vilken satsdel frasen utgör, för det hade varit för tidskrävande att gå igenom varje träff i det totala materialet.

I Press 65 har så gott som alla VID ÅLDER-adverbial strukturen *vid [x] års ålder*, dvs. rektionen *ålder* tar ett deskriptivt genitivattribut bestående av ett grundtal och substantivet *år* (61a). Denna typ av träffar utgör 95 % (18/19) av korpusens VID ÅLDER-belägg. Resterande 5 % (1/19) utgörs av en fras där *ålder* tar ett demonstrativt pronomen som attribut (61b).

- (61) a. Nej, Bobs ålder var mer på tapeten, när han **vid 35 års ålder** blev justitieminister [...].
b. I den händelse han, som alla väntar, **vid den åldern** alltså är statschef kan han avgå och parallellt låta hålla nytt presidentval [...].

Typiska I ÅLDER-träffar i Press 65 är i sin tur fraser där rektionen *ålder* tillsammans med en substantivisk förled bildar en sammansättning som oftast har varken framförställda eller efterställda attribut (62a). Den här typen av träffar utgör 54 % (15/28) av korpusens I ÅLDER-belägg. Träffarna där *ålder* tar ett efterställt attribut med strukturen *[x-x] år* utgör 21 % (6/28) (62b). Resterande 25 % (7/28) består av olika typer av fraser där *ålder* tar t.ex. adjektivattribut med varierande adjektiv och står i plural (62c) eller där attributet till *ålder* utgörs av ett demonstrativt eller possessivt pronomen (62d).

- (62) a. Barn **i skolåldern** fick, åtminstone förr, lära sig att känna igen sådana olikheter.
b. Självt var magister Boëthius husfar på ett elevhem för flickor **i åldern 11–19 år**.
c. Beträffande medicinska synpunkter på trafikolyckorna hävdade professor Norman att man **i de högre åldrarna** borde kräva syntest vart 5:e år.

d. Välarrangerade övningar med dansinslag, passande för flickor **i denna ålder**, gladde man sig åt ävensom åt enskilda grupperingar.

I Press 95 har 89 % (109/122) av VID ÅLDER-träffarna strukturen *vid [x] års ålder* (63a), medan 9 % (11/122) utgörs av fraser där *ålder* står i singular och har som attribut adjektiv såsom *vuxen*, *hög* och *mogen* (63b). Resterande 2 % (2/122) utgörs av fraser där *ålder* tar ett possessivt eller demonstrativt pronomen som attribut (63c–d).

- (63)
- a. Redan **vid 14 års ålder** vann hon en sångtävling, arrangerad av Norges Radio.
 - b. Det är självklart så att människor som har lärt sig ett nytt språk **vid vuxen ålder** aldrig kan behärska det lika bra som modersmålet.
 - c. **Vid min ålder** brukar sådana tankar och drömmar vara historia.
 - d. (DN:s anm: **vid den åldern** blev Svedberg VD för Ericsson.)

Av I ÅLDER-träffarna utgörs ungefär 30 % (minst 110/395) av fraser där *ålder* tar olika adjektiv eller adjektiviska pronomen som attribut. Hälften av dessa, 15 % (60/395) av alla I ÅLDER-träffar, har strukturen *i {alla/olika} åldrar* eller *i {samma/vuxen/mogen/hög} ålder* (64a–b), varav mest frekvent är strukturen *i alla åldrar* som utgör 6 % (23/395) av träffarna, medan andelen av var och en av de andra är 2–3 %. Ca 12 % (48/395) utgörs av fraser där *ålder* förekommer med varierande adjektiv (64c).

- (64)
- a. Det är alltid fullsatt och det kommer gäster **i alla åldrar**.
 - b. Jag har ju ibland känt kritiken från mina barn **i vuxen ålder**, lite outtalat men ändå kännbart.
 - c. I måndags samlades över 500 kvinnor och deras söner **i värnpliktig ålder** i Moskva.

Vidare utgörs 22 % (87/395) av fraser där *ålder* står i singular eller plural och har ett efterställt attribut med strukturen *[x–x] år*, *[x till x] år* e.d. (65a). 18 % (73/395) utgörs av fraser där *ålder* tar ett efterställt prepositionsattribut, *av [x] år*, och som alla ingår i den ovannämnda konstruktionen *{avlida/gå bort/dö} i en ålder av [x] år* (65b). 11 % (43/395) är fraser där rektionen *ålder* tillsammans med en substantivisk förled bildar en sammansättning som oftast tar varken framförställda eller efterställda attribut (65c), medan 8 % (31/395) utgörs av fraser med strukturen *i [x] årsåldern* (65d).

Av de resterande I ÅLDER-träffarna är 4 % (15/395) fraser där *ålder* har ett possessivattribut (65e), medan 3 % (12/395) är fraser där *ålder* tar ett demonstrativt pronomen som attribut (65f) och 2 % (8/395) utgörs av fraser som ingår i konstruktionen som *{långt/längre} {upp/ner} i åldrarna* (65g). Även fraserna där *ålder* står i singular och utan attribut utgör 2 % (7/395) av träffarna (65h).

- (65)
- a. Fyra skinnhuvuden **i åldrarna 21-28 år** anhölls på torsdagsmorgonen.
 - b. NN har, som tidigare meddelats, avlidit **i en ålder av 69 år**.
 - c. Som många andra **i bokslukaråldern** fascinerades han av Tolkiens detaljrika, uppdiktade värld.
 - d. De första brotten begås ofta redan **i 10-12 årsåldern**.
 - e. Inte förrän jag berättade vad mina egna barn **i hennes ålder** heter, fick hon förtroende för mig.
 - f. **I den åldern** är det dags att övergå till moderaterna.
 - g. Och samtidigt [...] stimulerar det nya svenska pensionssystemet till arbete **längre upp i åldrarna**.
 - h. Hans livsglädje, livlighet och goda humör utjämnade skillnader **i ålder**.

I GP 2013 har 85 % (188/222) av VID ÅLDER-fraserna strukturen *vid [x] års ålder* (66a). Av resterande VID ÅLDER-träffarna utgörs 6 % (14/222) av fraser där *ålder* står i singular och har adjektivattribut såsom *ung*, *tidig*, *låg* och *vuxen* (66b), men också av en fras där *ålder* förekommer i plural och med adjektivattributet *olika* (66c). Intressant nog förekommer en lika stor andel träffar, 6 % (14/222), med det efterställda prepositionsattributet *av [x] år* och ingår i konstruktionen *{avlida/gå bort/dö} vid en ålder av [x] år* (66d). Resterande 3 % (7/222) utgörs främst av fraser där *ålder* tar som attribut det demonstrativa pronomenet *den (här)* (66e) men också av enstaka fall där *ålder* har t.ex. ett possessivt pronomen eller en bisats som attribut (66f–g).

- (66)
- a. **Vid 35 års ålder**, 1953, blev arbetarsonen medlem i Folkpartiet Göteborg.
 - b. Alicia började dansa **vid tidig ålder** och [...].
 - c. – Vi vet att det behövs fler lärare per elev, men det är så olika **vid olika åldrar** och på olika ställen.
 - d. NN [...] har **avlidit vid en ålder av 73 år**, [...].
 - e. – Det är ju det enda det går att göra något åt **vid den här åldern**.
 - f. Jag trodde inte att han **vid sin ålder** var kapabel till detta.
 - g. **Vid en ålder då många pensionerar sig** valde Dustin Hoffman att starta en ny karriär – som filmregissör.

Vad I ÅLDER gäller ser fördelningen av träffarna i GP 2013 tämligen likadan ut som i Press 95. Ungefär 35 % (242/687) är fraser där *ålder* tar som attribut olika adjektiv eller adjektiviska pronomen. Den mest frekventa strukturen i denna grupp är *i alla åldrar* och närmast *i vuxen ålder* vars andel av korpusens relevanta I ÅLDER-belägg är 9 % (59/687) respektive 7 % (48/687) (67a–b). Närmast mest frekventa är *i olika åldrar* och *i samma ålder* som utgör 5 % (32/687) respektive 4 % (26/687) av träffarna (67c–d). Ca 5 % (drygt 30/687) utgörs av fraser där *ålder* tar varierande adjektiv som attribut (67e).

- (67)
- a. Ytterligare ett polisregister över romer omfattar 997 personer **i alla åldrar**.

- b. Morgan bor kvar i sitt föräldrahem, som han köpte tillbaka **i vuxen ålder**.
- c. [...], det är praktiskt att hämta barn **i olika åldrar** på ett och samma ställe.
- d. Han hoppar högre än Patrik Sjöberg gjorde **i samma ålder**.
- e. Att det blivit tuffare ute på arbetsmarknaden på senare år kan de flesta **i yrkesverksam ålder** vittna om.

I frastypen som utgör 20 % (139/687) av korpusens I ÅLDER-träffar förekommer *ålder* med det efterställda attributet *[x-x] år*, *[x till x] år* e.d. (68a). Fraser som ingår i konstruktionen *{avlida/gå bort/dö} i en ålder av [x] år* utgör 12 % (81/687) av träffarna (68b). Vidare utgörs 10 % (70/687) av fraser där rektionen *ålder* bildar en sammansättning med en substantivisk förled (68c), medan 7 % (48/687) utgörs av fraser där *ålder* tar ett possessivattribut (68d). Andelen av I ÅLDER-fraser där *ålder* tar ett demonstrativt pronomen som attribut är 5 % (36/687) (68e), och också fraser där *ålder* ingår i konstruktionen *{långt/längre} {upp/ner} i åldrarna* utgör 5 % (33/687) av träffarna (68f). Endast 2 % (17/687) består av fraser med strukturen *i [x] årsåldern* (68g).

- (68) a. Hela avdelningen består av 34 barn **i åldrarna 1-4 år**, fördelat på sex pedagoger.
- b. NN, Vänersborg, har **avlidit** efter en tids sjukdom **i en ålder av 82 år**.
- c. – Vårt beteende i skärmvärlden formas redan **i småbarnsåldern** i dag.
- d. – Det är lite ovanligt och en stor förmån att få så många nya vänner **i vår ålder**, konstaterar Karen.
- e. Men Ludvig är en lite större talang än Sebastian **i den åldern**.
- f. Problemen för danska barn fortsätter **upp i åldrarna**.
- g. **I 20- årsåldern** började Sofie att kanalisera sitt driv [...].

Som den föregående redovisningen visar följer användningen av både VID ÅLDER och I ÅLDER i hela materialet i stort sett de mönster som kan ses som typiska för respektive prepositions konstruktion, såväl i fråga om frasens funktion i den omgivande satsen som dess inre struktur, men man kan också se att resultaten i viss mån skiljer sig från korpus till korpus.

Gemensamt för hela materialet är att VID ÅLDER-fraser i merparten av träffarna har samma struktur, *vid [x] års ålder*. Förutom denna typ av genitivattribut tar rektionen i VID ÅLDER-fraserna ibland adjektivattribut, oftast *vuxen*, *ung*, *hög* eller *låg*. I mindre omfattning tar *ålder* också som attribut det demonstrativa pronomenet *den (här)* eller ett possessivt pronomen. Bortsett från några få undantagsfall står rektionen i alla VID ÅLDER-fraser i singular. Bägge fraserna där *ålder* står i plural har strukturen *vid olika åldrar*.

I ÅLDER förekommer i alla korpusar med varierande struktur. Ungefär en femtedel av I ÅLDER-fraserna har i varje korpus strukturen *i åldern/åldrarna [x-x] år* och minst en tiondedel utgörs

av fraser där rektionen *ålder* står som efterled i en sammansättning, såsom t.ex. *i medelåldern*, *i skolåldern*. Mindre frekvent men ändå vanligt förekommande är också strukturen *i åldrarna* som förekommer i konstruktionen *{långt/längre} {upp/ner} i åldrarna*. Dessa typer av fraser tar i varje korpus uteslutande prepositionen *i*.

Gemensamt för alla korpusar är också att rektionen *i* I ÅLDER-fraserna oftast tar andra typer av adjektivattribut än rektionen *i* VID ÅLDER-fraserna. Adjektivattribut är för övrigt högfrekventa bland *i*-konstruktionerna, speciellt i Press 95 och GP 2013 där I ÅLDER-fraser med adjektivattribut utgör ca 30–35 % av korpusens I ÅLDER-belägg. Bortsett från Press 65 förekommer I ÅLDER i varje korpus även med samma typ av adjektivattribut som VID ÅLDER, men till skillnad från VID ÅLDER förekommer *i*-varianten ofta även med blandade adjektiv, såsom t.ex. i (64c) och (67e). De mest frekventa frastyper som i materialet alltid förekommer med *i* kanske närmast kan betraktas som mer eller mindre etablerade enheter där *vid* sällan eller aldrig konkurrerar med *i*.

Tydligast avviker sig resultaten mellan den äldsta och nyaste korpusen. Press 65 har den klaraste och striktaste fördelningen mellan VID ÅLDER och I ÅLDER *i* och med att så gott som alla dess VID ÅLDER- och I ÅLDER-träffar skiljer sig både med avseende på vilken satsdel de utgör, vilken typ av konstruktion de ingår i och vilken struktur de har. GP 2013 har däremot mest spridning i användningen av dessa fraser, vilket tydligast syns i att även I ÅLDER-fraser ofta fungerar som adverbial och att VID ÅLDER ibland förekommer i konstruktioner där *i*-frasen kan ses som det primära valet. Att VID ÅLDER i GP 2013 förekommer i konstruktionen *{avlida/gå bort/dö} {vid/i} en ålder av [x] år* är intressant med tanke på att denna konstruktion på grundval av SSB och NSO vanligen förekommer med *i*. Press 65 har inga belägg på denna konstruktion och i Press 95 tar alla dessa belägg prepositionen *i*, men i GP 2013 förekommer 85 % (81/95) av dessa träffar med prepositionen *i* och 15 % (14/95) med *vid*.

Att den nyaste korpusen har fler I ÅLDER-adverbial än andra vittnar dock *i* och för sig inte om förändringar i användningen av denna prepositionskonstruktion, för genomgången av det slumpmässiga materialet visar att korpusens I ÅLDER-adverbial ofta hör till någon av de ovannämnda frastyper som har en stark tendens att konstrueras med *i*. I princip kan VID ÅLDER- och I ÅLDER-adverbial ses som sinsemellan jämbördiga alternativ endast i satser där de fungerar som bestämningar till verb som inte kräver en viss preposition och där *ålder* står i singular och tar attribut som utgörs av ett possessivt pronomen (*min, din* etc.) eller adjektiv som *vuxen, mogen, samma* etc. (jfr i det föregående).

Som genomgången av de 100 slumpmässigt invalda I ÅLDER-träffarna i GP 2013 visar finns det i denna korpus totalt 38 I ÅLDER-adverbial där det överordnade ledet inte kräver prepositionen *i* (se tabell 8). Vid en närmare granskning av dessa träffar kan man se att 27 av dem hör till någon av de ovannämnda frastyperna eller konstruktionerna där VID ÅLDER knappast kan betraktas som ett jämbördigt alternativ till I ÅLDER. Detta innebär att bara de resterande 11 fria I ÅLDER-adverbialen är sådana där *i* och *vid* kan uppfattas som ekvivalenta prepositioner (69a–b). En likadan analys bland de 100 slumpmässigt valda träffarna i Press 95 visar i sin tur att *i* och *vid* kan ses som ekvivalenta endast i tre av de totalt 26 I ÅLDER-adverbialen där någon bestämd preposition inte förutsätts (69c). Bland I ÅLDER-adverbialen i Press 65 finns sådana träffar inte alls, utan samtliga är fraser där *vid* inte kan ses som ett jämbördigt alternativ till *i*.

- (69) a. – Jag tror att det är jättebra att starta bolag **i mogen ålder**, [...].
 b. **I 50-årsåldern** började han spela golf och uppnådde efter några år 12 i hcp – [...].
 c. **I min ålder** behöver man ett arbetsrum mer än en matsal.

Frågan är om VID/I ÅLDER-adverbial, där *ålder* tar det demonstrativa pronomenet *den här/denna* som attribut, kan betraktas som fraser som lika väl kan ta *vid* som *i*. Men eftersom det bland adverbialen i det slumpmässiga urvalet bara finns enskilda fraser av denna typ skulle de ändå inte ha någon nämnvärd inverkan på resultatet.

VID ÅLDER och I ÅLDER som fungerar som attribut kan inte heller ses som sinsemellan jämbördiga alternativ, för en närmare granskning av de slumpvis invalda träffarna visar att VID ÅLDER- och I ÅLDER-attributen bestämmer sinsemellan olika typer av substantiv. Medan de enskilda VID ÅLDER-fraser som fungerar som attribut alltid bestämmer inanimata substantiv, dvs. ord som betecknar icke-levande referenter (70a), är så gott som alla I ÅLDER-attribut bestämningar till mänskliga referenter, såsom *barn*, *kvinnor/män* o.d. (70b).

- (70) a. Det underlättar upptäckten av autism **vid tidig ålder** enligt forskarna, [...]. (GP 2013)
 b. Totalt handlar det om 45 barn **i småskoleåldern** som får lära sig spela fiol och sjunga tillsammans i en kör. (GP 2013)

I det granskade materialet som totalt omfattar 124 I ÅLDER-attribut (se tabell 8) finns bara enstaka attribut som bestämmer inanimata substantiv och alla dessa har en struktur som är otypisk för VID ÅLDER, vilket sannolikt förklarar valet av prepositionen *i* (71).

- (71) Missbruket **i de låga åldrarna** fortsätter att öka, [...]. (Press 65)

Allt detta bekräftar att det främst är VID ÅLDER som fungerar som adverbial, medan I ÅLDER främst förekommer som attribut eller predikativ. När en enstaka VID ÅLDER-fras kan betraktas

som attribut är den sällan av samma typ som I ÅLDER-attribut, och när I ÅLDER förekommer som adverbial verkar det oftast vara fråga om fraser där prepositionen *vid* inte kan betraktas som utbytbar eller åtminstone inte som fullt ekvivalent med *i*.

Resultaten i GP 2013 kan emellertid tyda på att vissa förändringar är på gång i användningen av VID/I ÅLDER. För det första utgörs minst en tiondedel av de slumpvis valda I ÅLDER-träffarna i GP 2013 av adverbial som konstrueras med *i* trots att det inte finns någon anledning till att i dessa fraser föredra *i* framför *vid*. För det andra konkurrerar *vid* i samma korpus i en viss utsträckning med *i* vid konstruktionen {*avlida/gå bort/dö*} {*vid/i*} *en ålder av [x] år*. Detta kan med en viss reservation tolkas som att den strikta rolluppdeleningen mellan VID ÅLDER och I ÅLDER i viss mån eventuellt är på väg att luckras upp. Totalt sett är det emellertid inte många VID/I ÅLDER-träffar som används på ett sätt som kan uppfattas som mindre typiskt för respektive prepositions konstruktion.

5.2.5 VID/I VAL i Press 65

Press 65 har totalt 82 VID/I VAL-träffar, varav 41 % (34/82) utgörs av VID VAL och 59 % (48/82) av I VAL. Efter bortsortering av en irrelevant *vid*-fras och 9 irrelevanta *i*-belägg ökar andelen VID VAL till 46 % (33/72) medan andelen I VAL minskar till 54 % (39/72).

Av VID VAL-fraserna är 79 % (26/33) adverbial (72a) och 12 % (4/33) attribut (72b), medan resterande 9 % (3/33) kan tolkas som adverbial eller attribut (72c).

- (72)
- a. Men **vid senaste kommunalvalet** kom jag in i stadsfullmäktige på två listor.
 - b. Sedan det stora nederlaget **vid presidentvalet** i fjol har missmod och hopplöshet präglat det republikanska läget.
 - c. John V Lindsay har lovat att ställa upp som motkandidat till demokraternas Robert Wagner **vid borgmästarvalet** i New York till hösten.

Alla VID VAL-attribut är fria. Ett av adverbialen är bundet led i en komparativ subjunktionsfras som inte förutsätter en viss preposition. Bestämningen i (72c) kan eventuellt uppfattas som ett mer eller mindre bundet adverbial i verbfrasen *ställa upp (som motkandidat till ngn)*. I denna verbfras är det dock frasen *som motkandidat* som står närmare verbet *ställa upp*, medan *vid borgmästarvalet* kan anses vara mindre beroende av verbet och även betraktas som fritt adverbial. Alternativt kan bestämningen tolkas som fritt attribut i nominalfrasen med *motkandidat* som huvudord.

Av de relevanta I VAL-träffarna är 79 % (31/39) adverbial (73a) och 13 % (5/39) attribut (73b). Resterande 8 % (3/39) kan uppfattas som adverbial eller attribut (73c).

- (73) a. Det är däremot högst ovisst hur det går **i valet till nationalförsamlingen** [...].
 b. Folkrepubliken och centerkandidaten **i presidentvalet** Jean Lecanuet, försöker bilda ett nytt borgerligt parti [...].
 c. Pompidou är den förste franske regeringschef som aldrig tillhört något politiskt parti och aldrig varit kandidat **i ett val**.

Samtliga I VAL-attribut är fria. Alla sju I VAL-adverbial som kan betraktas som bundna ingår i fraser som förutsätter uttryckligen prepositionen *i*: tre av dessa är bestämmningar i konstruktionen *ställa upp i ett val* 'delta i ett val' (74a) och två i konstruktionen *delta(ga) i ett val* (74b), medan resterande två ingår i konstruktionen *speglas i ngt* (74c) respektive *komma till uttryck i ngt* (74d).

- (74) a. Man vet ännu inte om de Gaulle **ställer upp i valet**.
 b. [...] då det för närvarande finns 200 politiska partier i Kongo vilka alla gör anspråk på att få **deltaga i valen**.
 c. Samma strävan **speglas i ämnesvalen** i den månadstidskrift Kulturhuset ger ut.
 d. Eller menar verkligen partifanatikerna [...] att centerpartiavdelningens bemödanden i fyrstadskretsen att undertrycka den folkmening som var etablerad och att förhindra att den skulle få **komma till uttryck i folkets fria val**, [...]?

Ett I VAL-adverbial som ingår i en adjektivfras med *fri* som huvudord kan eventuellt betraktas som ett slags gränsfall mellan bundet och fritt adverbial (75).

- (75) Han är fullständigt **fri i sitt val**.

Även om man tolkade prepositionsfrasen som en fri bestämning till adjektivet *fri* kan *vid* här knappast betraktas som ett jämbördigt alternativ till *i*. Bestämningen kan kanske närmast uppfattas som en del av konstruktionen *vara/bli fri i ngt*.

Eftersom antalet VID/I VAL-belägg i denna korpus är så lågt är det inte mycket man kan komma underfund med i fråga om vilka verb och substantiv som VID VAL respektive I VAL tenderar att stå som bestämning till. Den mest påfallande skillnaden mellan VID VAL- och I VAL-attributen är att hälften av I VAL-attributen ingår i nominalfraser med substantivet *kandidat* som huvudord, medan alla VID VAL-attribut ingår i nominalfraser med sinsemellan olika substantiv som huvudord. Inget av de verb som VID/I VAL förekommer som adverbial till är särskilt frekvent.

5.2.6 VID/I VAL i Press 95

I Press 95 finns totalt 794 belägg på VID/I VAL, varav VID VAL utgör 11 % (86/794) och I VAL 89 % (708/794). Trots bortsorteringen av de icke-relevanta träffarna – 8 VID VAL-dubbletter och 6 irrelevanta VID VAL-träffar samt 23 I VAL-dubbletter och 72 irrelevanta I VAL-träffar – är andelen VID VAL fortfarande 11 % (72/685) och andelen I VAL 89 % (613/685).

Av samtliga relevanta belägg på VID VAL förekommer 92 % (66/72) som adverbial (76a) och 4 % (3/72) som attribut (76b), medan 3 % (2/72) består av fraser som kan uppfattas antingen som adverbial eller attribut (76c). Resterande 1 % utgörs av en fras som ingår i en ofullständig sats, dvs. i en sats där det finita verbet saknas, och som därför räknats varken som adverbial eller attribut.

- (76)
- a. **Vid ett riksdagsval** nu skulle det rentav kunna få egen majoritet.
 - b. Partiets väljarandel har mer än fördubblats sedan resultatet **vid valet** i höstas, 6,2 procent.
 - c. Budskapet om lägre skatter, mindre byråkrati och begränsad statsmakt fick ett starkt gensvar bland väljarna **vid kongressvalen** i november.

Alla VID VAL-attribut är fria. Bland adverbialen finns sex bundna bestämningar, varav fem ingår i komparativa subjunktionsfraser som inte förutsätter en viss preposition, medan ett förekommer som bundet adverbial i konstruktionen *liknas vid ngt* där någon annan preposition inte vore möjlig (77).

- (77) Det kan **liknas vid valet** att dö hemma.

Av de 100 slumpmässigt utvalda beläggen på I VAL är 64 % adverbial (78a) och 20 % attribut (78b), medan 16 % av träffarna kan uppfattas som adverbial eller attribut (78c).

- (78)
- a. För den som ändå tänker personrösta **i valet** gäller det att hålla tungan rätt i mun [...].
 - b. Socialdemokraternas främsta löfte **i valet** för ett år sedan var att komma till rätta med arbetslösheten.
 - c. Radikalerna har tidigare aldrig fått mindre än 20 procent av rösterna **i något presidentval**.

Bland I VAL-adverbialen finns 18 bundna bestämningar, varav 16 är fraser där *i* kan betraktas som det primära alternativet. Av dessa ingår 12 i konstruktionen *ställa upp i ett val* (79a), ett i konstruktionen *delta i ett val* (79b) och resterande tre i olika konstruktioner som förutsätter en bestämning inledd med *i* (79c).

- (79) a. Tänker han **ställa upp i presidentvalet** 1996?
 b. **I provvalet** vid den ”politiska marknaden” i Iowa **deltog** drygt 10 000 personer.
 c. Mycket av laddningen **ligger i hans konfliktfyllda val** mellan henne och gänget

Ett av I VAL-adverbialen bestämmer adjektivet *fri* (80) som i detta sammanhang knappast kan inledas med någon annan preposition än *i* (se i det föregående).

- (80) Men först när jag själv fick utforska den av min mor ”förbjudna” logiska världen, blev jag **friare i mina val**.

Fyra av I VAL-attributen ingår i nominalfraser med *deltagare* eller *(val)deltagande* som huvudord (81a–b), varav åtminstone bestämningen till *deltagare* eventuellt kan betraktas som en mer eller mindre bunden bestämning som primärt ska inledas med *i* (81b).

- (81) a. **Valdeltagandet i söndagens båda val** var lågt [...].
 b. Rektorn på Handelshögskolan, Staffan Burenstam Linder, placerades på fjärde plats av **deltagarna i provvalet**.

Som nämnt i avsnitt 5.1.6 kan *i* ses som det primära prepositionsalternativet i bestämningar till verbet *delta* och till substantiv som är avledda från detta verb, även om *delta* ibland även kan konstrueras med *vid* eller *på*.

De mer eller mindre bundna bestämningarna som ska inledas med prepositionen *i* utgör totalt 17 % av de 100 slumpmässigt valda beläggen på I VAL i Press 95. Merparten av dem bestämmer verbet *ställa upp* som är det mest frekventa verbet i urvalet. Sökningarna bland de samtliga 613 I VAL-fraserna visar att Press 95 har totalt 58 belägg på konstruktionen *ställa upp i ett val* och 23 belägg på konstruktionen *delta i ett val*, så att den sammanlagda andelen av *ställa upp/delta i ett val* är 13 % (81/613). En snabb överblick över de 613 I VAL-träffarna visar att det därutöver finns diverse andra verb och substantiv som I VAL förekommer som bunden bestämning till och som kräver prepositionen *i*, men de kan närmast ses som enstaka fall vars andel i relation till totalantalet inte är nämnvärd.

Ytterligare sökningar bland samtliga relevanta VID/I VAL-belägg i Press 95 tyder på att även en del andra verb- och nominalfraser betydligt oftare förekommer med I VAL än med VID VAL trots att bestämningarna i dessa fall är mindre bundna till sina överordnade led.

De mest frekventa fraser som VID/I VAL ingår som fria bestämningar i är verbfraserna *rösta* och *få/vinna ((x procent av) röster)* (e.d.) samt nominalfraserna med *röst* som huvudord. Vid de två sistnämnda fallen har jag inte gjort skillnad mellan adverbial och attribut, då bägge tolkningarna

ofta är möjliga, såsom i (82a) nedan. Bland I VAL-träffarna finns 46 bestämmningar som ingår i verbfraser med *rösta* (respektive *lägga/ge/lämna ((sin) röst)*) som huvudord och 24 belägg som ingår i verb- eller nominalfraser med *få/vinna (röster)* (e.d.) respektive *röst* som huvudord (82a). Av samtliga VID VAL-träffar ingår totalt nio bestämmningar i motsvarande fraser (82b).

- (82) a. Regeringspartiet [...] fick 46 procent av rösterna **i landets andra demokratiska val**.
b. FDP fick **vid det förra valet** 9,5 procent av rösterna.

I Press 95 finns det alltså sammanlagt 79 VID/I VAL-fraser som ingår i verbfraserna *rösta* (respektive *lägga/ge/lämna ((sin) röst)*) och *få (röster)* (e.d.) eller i nominalfraser med *röst* som huvudord. Av dessa utgörs 89 % (70/79) av I VAL och 11 % (9/79) av VID VAL.

Vad gäller övriga substantiv och verb som VID/I VAL i Press 95 bestämmer är det anmärkningsvärt att substantiv som *seger*, *kandidat*, *framgång* och *resultat* samt motsvarande verb (*segra*, *vinna (en stor)seger*, *leda till seger* e.d., *ha/få framgång*, *bli/nå resultat* e.d.) så gott som alltid förekommer med I VAL i stället för VID VAL. Denna typ av fraser är dock inte många även om man söker bland korpusens samtliga VID/I VAL-belägg.

I Press 95 finns det allt som allt 18 belägg där I VAL står som attribut till *seger* eller *segrare* och 11 I VAL-fraser som förekommer som adverbial i verbfraser som *segra* och *vinna (en stor)seger*, *leda till seger* e.d. (83a). Av de sistnämnda kan flera alternativt tolkas som attribut till *seger*. Vidare finns det 13 belägg på *kandidat i ett val* och 7 belägg på *kandidera i ett val* (83b).

- (83) a. Argentinas president **vann en storseger i söndagens val**.
b. En votering mellan flera **kandidater i partiledarvalet** vore något alldeles unikt för socialdemokraterna.

Vid *framgång* och *resultat* är det ibland svårt att avgöra om bestämningen ska tolkas som attribut eller adverbial, men sammanlagt finns det 10 I VAL-bestämningar till *framgång*, *ha/få framgång* e.d. och 11 I VAL-bestämningar till *resultat*, *bli/nå resultat* e.d. Bland VID VAL-träffarna kan man hitta totalt tre fraser som ingår i någon av de ovannämnda verb- eller nominalfraserna.

5.2.7 VID/I VAL i GP 2013

GP 2013 har totalt 1410 belägg på VID/I VAL, varav VID VAL utgör 10 % (143/1410) och I VAL 90 % (1267/1410). Trots att jag fått rensa bort en hel del träffar – 36 VID VAL-dubbletter och 3 irrelevanta VID VAL-belägg samt till och med 264 I VAL-dubbletter och 264 irrelevanta I VAL-

träffar – är andelen *i*-konstruktionerna fortfarande mycket stor i relation till *vid*-konstruktionerna. I VAL utgör 88 % (739/843) och VID VAL 12 % (104/843) av alla VID/I VAL-träffarna i GP 2013.

Av de 100 VID VAL-träffarna kan 86 % räknas som adverbial (84a) och 3 % som attribut (84b), medan 10 % kan betraktas antingen som adverbial eller attribut (84c). Resterande 1 % utgörs av ett svårtolkat fall som räknats varken som adverbial eller attribut.

- (84)
- a. De partierna förlorade dock stort **vid alltingsvalet** 27 april i år.
 - b. Två av kandidaterna **vid det valet**, NN och NN, sitter fortfarande i husarrest.
 - c. Arbetslösheten var en het fråga **vid parlamentsvalet** i februari.

Alla VID VAL-attributen är fria. Av adverbialen kan sju betraktas som bundna. Tre av dem ingår i komparativa subjunktionsfraser som inte kräver en viss preposition, men fyra är bundna adverbial som inte kan ta någon annan preposition än *vid*: ett kan betraktas som objektliknande adverbial till verbet *vänja sig* (85a), medan ett ingår i konstruktionen *stå fast vid ngt* (85b) och två i konstruktionen *stå/vara vid ett vägval* (85c).

- (85)
- a. Vi har redan hunnit **vänja oss vid** färgstarka och oväntade **klädval** [...].
 - b. [...] kommunalrådet Roland Bäckman (S) **står fast vid sitt val**.
 - c. Som ledamot i styrelsen **var** Zetterberg **vid vägvalet** för ett år sedan, [...].

En närmare granskning av materialet visar dock att det även finns några VID VAL-träffar där kontexten förmodligen påverkar prepositionsvalet (86a–d).

- (86)
- a. **Vid nästa val** har Socialdemokraterna i Göteborg suttit vid makten i 20 år [...].
 - b. – Kanske har den kommit ner till 7,7 procent **vid valet nästa år**, [...].
 - c. Tre tunga namn slutar och Per Ödman som **vid nästa val** har varit kommunalråd i tolv år har sagt att han lämnar uppdraget.
 - d. **Vid valet 2006** var 19 procent av de unga arbetslösa.

Av kontexten kan man sluta sig till att *vid*-frasen i (86a–d) primärt anger tidfästning, närmare bestämt betydelsen 'i nära anslutning till viss händelse' (jfr t.ex. med NSO:s definition av prepositionen *vid* i 2.4.3). Också prepositionen *i* kan förstås ange tidfästning men i och med att *vid* lättare kan få tolkningen 'i närheten av något' kan den i detta sammanhang anses fungera bättre än *i*. Hur betydelsen hos dessa VID VAL-fraser skiljer sig från betydelsen hos motsvarande och till sin struktur likadana VID/I VAL-fraser kan illustreras med ett par ytterligare exempel från GP 2013 (87a–b), där VID/I VAL primärt verkar ange befintlighet i överförd betydelse och först sekundärt tidpunkt för viss handling eller verksamhet.

- (87) a. Dessa demokratiovilliga makthavare MÅSTE röstas bort **vid nästa val**.
 b. – Ge oss inflytande **i nästa val** så kommer vi inte att svika er som byggde det här landet, sade han till kraftiga applåder.

Av de 100 slumpmässigt valda beläggen på I VAL i GP 2013 är 73 % adverbial (88a) och 17 % attribut (88b), medan 10 % kan betraktas antingen som adverbial eller som attribut (88c).

- (88) a. Invandrarfientliga UKIP ökade starkt **i senaste brittiska fyllnadsvalet**.
 b. Två kandidater **i förra valet** sitter fortfarande i husarrest, anklagade för att ha underblåst de stora protesterna sommaren 2009 [...].
 c. VÄSTERÅS: Jämställdheten blir en av Folkpartiets profilfrågor **i valet**.

Alla de 17 I VAL-attributen är fria. Bland adverbialen finns det däremot 11 bundna bestämningar, varav en ingår i en subjunktionsfras som inte förutsätter en bestämd preposition, medan nio är bundna adverbial i konstruktionen *ställa upp i ett val* (89a) och en i konstruktionen *delta i ett val* (89b).

- (89) a. Ytterligare en kvinna [...] har meddelat att hon **ställer upp i valet** den 11 maj.
 b. Många kenyaner vill att de två kandidaterna hindras från att **delta i valet**.

De bundna adverbial som på grund av det överordnade ledet ska ha prepositionen *i* (*ställa upp/delta i ett val*) utgör totalt 10 % av de 100 slumpmässigt valda beläggen på I VAL i GP 2013. Bland korpusens samtliga 739 I VAL-träffar finns det totalt 60 belägg på konstruktionen *ställa upp i ett val* och 22 belägg på *delta i ett val*, så att den sammanlagda andelen av dessa konstruktioner är 11 % (82/739). En snabb överblick över de alla 739 I VAL-träffarna visar att det därtill finns enstaka bundna I VAL-bestämningar, men i förhållande till totalantalet är andelen sådana fraser inte nämnvärd.

Merparten av I VAL-attributen i det slumpmässiga urvalet ingår i nominalfraser med *seger*, *kandidat* eller *framgång* som huvudord (90a–c).

- (90) a. För en direkt **seger i morgondagens val** krävs minst 50 procent av rösterna.
 b. **Två kandidater i förra valet** sitter fortfarande i husarrest [...].
 c. Partiledaren för Nationella fronten i Frankrike gratulerar nationalistiska UKIP till **framgångarna i lokalvalen** i Storbritannien.

Ytterligare sökningar bland alla relevanta belägg på VID/I VAL i GP 2013 visar att denna typ av nominalfraser samt motsvarande verbfraser nästan uteslutande förekommer med I VAL. Mest frekventa av dessa är fraser som har *seger/vinna* (*en seger*) (e.d.) eller *kandidat/kandidera* som huvudord. Dessa är dock inte heller särskilt många till antal.

Allt som allt finns det i denna korpus 27 I VAL-fraser som står som attribut till *seger* eller *segrare*, medan det inte finns motsvarande VID VAL-belägg. Vidare finns det totalt 24 konstruktioner där VID/I VAL står som bestämning till *vinna en (stor)seger*, *gå mot seger*, *hjälpa/leda (ngn) till seger* e.d. (där den ibland lika väl kan tolkas som adverbial till en verbfras som attribut till *seger*), av vilka 22 förekommer med I VAL och bara två med VID VAL. Av de enskilda beläggen på *segra vid/i ett val* tar samtliga prepositionen *i*. Av de 29 VID/I VAL-fraser som står som attribut till *kandidat(ur)* förekommer 26 med I VAL och tre med VID VAL, och av de 17 verbfraserna med *kandidera* som huvudord förekommer 16 med I VAL och bara en med VID VAL.

Även i GP 2013 är I VAL betydligt mer frekvent än VID VAL i verbfraserna som har *rösta* eller *få/vinna (x procent av) röster* (e.d.) som huvudord samt i nominalfraser med *röst* som huvudord. Vid de två sistnämnda fallen har jag återigen inte gjort någon skillnad mellan adverbial eller attribut, då de båda tolkningarna i många fall är möjliga (såsom i (91a–b) nedan). Bland I VAL-träffarna finns det totalt 59 bestämningar som ingår i verbfraser med *rösta* som huvudord och 37 bestämningar som ingår i verb- eller nominalfraser med *få/vinna (röster)* (e.d.) respektive *röst* som huvudord (91a). Av alla VID VAL-träffar ingår totalt sju bestämningar i motsvarande fraser (91b).

- (91) a. S fick cirka 30 procent av rösterna **i valet 2010**.
 b. Presidenten, som fick en majoritet av rösterna **vid valet i fjol**, [...].

I GP 2013 finns det således totalt 103 VID/I VAL-fraser som ingår i verbfraser med *rösta* eller *{få/vinna} (röster)* (e.d.) som huvudord eller i nominalfraser med *röst* som huvudord. Av dessa utgörs 93 % (96/103) av I VAL och 7 % (7/103) av VID VAL.

5.2.8 Jämförelse mellan Press 65, Press 95 och GP 2013

Som det framgår av tabell 9 är Press 65 den enda av de tre korpusarna där prepositionsvalet i VID/I VAL är tämligen jämnt fördelat mellan *vid* och *i*: av korpusens alla relevanta träffar utgörs 46 % av VID VAL och 54 % av I VAL. I de två andra korpusarna är det däremot uppenbart att I VAL föredras framför VID VAL, för närmare 90 % av alla relevanta belägg på VID/I VAL utgörs av I VAL och drygt 10 % av VID VAL.

	Press 65	Press 95	GP 2013
VID VAL	33 46 %	72 11 %	104 12 %
I VAL	39 54 %	613 89 %	739 88 %
totalt	72 100 %	685 100 %	843 100 %

Tabell 9. Andelen VID VAL resp. I VAL per korpus.

I valet mellan VID VAL och I VAL går det alltså att se en tydlig utveckling efter 1960-talet; från att ha varit nästan jämnfrekvent med VID VAL har I VAL blivit den klart dominerande varianten. Efter 1990-talet är dock utvecklingen i prepositionsvalet så gott som obefintlig. Ingenting tyder i varje fall på att *vid*-varianten är på väg att helt ersättas av *i*-varianten, för andelen VID VAL är ju i själva verket en aning större i 2010-talets material än i materialet från 1990-talet.

Merparten av såväl VID VAL- som I VAL-fraserna förekommer i de alla tre korpusarna som adverbial i verbfraser (se tabell 10). Som tidigare nämnt kan resultaten dock närmast betraktas som riktningsgivande.

Adverbial				Attribut		Advl/attr.	Oklar	Antalet
Bundet			Fritt	Bundet	Fritt	Fritt		
Ska inledas med:		Andra prep. möjliga	Ska inledas med:					
vid	i		vid	i				
VID VAL								
Press 65		1	25		4	3		33
Press 95	1	5	60		3	2	1	72
GP 2013	4	3	79		3	10	1	100
I VAL								
Press 65	7		24		5	3		39
Press 95	16	2	46	1	19	16		100
GP 2013	10	1	62		17	10		100

Tabell 10. Fördelningen av VID/I VAL efter funktion och bundenhet.

I Press 65 förekommer ca 80 % av både VID VAL- och I VAL-träffarna som adverbial och 12–13 % som attribut. I Press 95 och i GP 2013 kan man däremot se en tydligare skillnad i satsdelsfördelningen mellan VID VAL och I VAL. Medan i genomsnitt 90 % av VID VAL-träffarna i bägge korpusarna kan betraktas som adverbial och ca 3–4 % som attribut, förekommer i genomsnitt ca 68 % av I VAL-träffarna som adverbial och 17–20 % som attribut. Någon exakt

jämförelse kan dock inte göras, då det finns relativt många bestämmningar som kan kategoriseras både som attribut och som adverbial.

Att I VAL i de två nyare korpusarna oftare fungerar som attribut än VID VAL kan kanske delvis förklaras av att substantiv som *seger*, *kandidat* och *framgång*, som är relativt vanligt förekommande huvudord i de nominalfraser som fraserna bestämmer, är benägna att konstrueras med prepositionen *i*, vilket nedan diskuteras mer ingående. Dessa substantiv samt motsvarande verb hör för övrigt till de mest frekventa huvudorden i de verb- och nominalfraser som VID/I VAL ingår som fri bestämning i.

De flesta VID/I VAL-träffarna i materialet är mer eller mindre fria i förhållande till sina överordnade led. Andelen bestämmningar som ingår i fraser eller konstruktioner som förutsätter en viss preposition är betydligt större bland I VAL-träffarna än bland VID VAL-beläggen. I vissa VID VAL-träffar kan dock prepositionsvalet påverkas av att frasen anger en specifik tidsbetydelse (se ex. (86) ovan), men stickproven bland träffarna tyder inte på att sådana fall är frekventa.

Vad I VAL gäller ingår en relativt stor andel av träffarna i fraser vars huvudord mer eller mindre förutsätter prepositionen *i*, så att valet mellan *vid* och *i* vid många fall inte kan ses som fritt. Av alla relevanta I VAL-belägg i Press 65 är ungefär en femtedel, 21 % (8/39), sådana bestämmningar där huvudordet i den överordnade frasen i hög grad påverkar prepositionsvalet. Om man tar med i beräkningen endast de sammanlagt 64 VID/I VAL-träffar i Press 65 där *vid* och *i* kan ses som ekvivalenta prepositioner blir andelen VID VAL 52 % (33/64) och andelen I VAL 48 % (31/64). Även om skillnaden inte är stor är det intressant att när valet mellan *vid* och *i* vid detta uttryck inte styrs av det överordnade ledet är det i själva verket VID VAL som dominerar i Press 65.

VID/I VAL-träffarna i Press 95 och GP 2013 är så många att det inte är möjligt att gå igenom varje träff, men som det framgår av det föregående finns det i Press 95 totalt 81 belägg på *ställa upp/delta i ett val* och enligt stickprovet även ett antal enstaka träffar där prepositionen *i* inte kan ersättas med *vid*. Om man inte tar dessa belägg med i beräkningen, utan endast det ungefärliga antalet VID/I VAL-träffar där valet mellan *vid* och *i* kan betraktas som fritt, stiger emellertid andelen VID VAL högst med en procentenhet, till 12 %. Efter motsvarande beräkningar i GP 2013 blir resultatet detsamma, dvs. andelen VID VAL stiger endast med en procentenhet, till 13 %. När det gäller Press 95 och GP 2013 kan det alltså konstateras att andelen VID VAL är mycket liten i förhållande till andelen I VAL, oavsett om man betraktar alla

relevanta VID/I VAL-träffar eller bara de förekomster där prepositionsvalet kan uppfattas som fritt.

Av de verbfraser som VID/I VAL förekommer som bundet adverbial till är *ställa upp* och *delta* de mest frekventa i varje korpus. I det totala materialet finns det sammanlagt 121 belägg på *ställa upp i ett val* och 47 belägg på *delta i ett val*, medan motsvarande konstruktioner med VID VAL saknas helt. De två VID VAL-träffarna i materialet som ingår i verbfrasen *ställa upp* kan närmast tolkas som fria adverbial som följer det mer bundna adverbialet *{som/för} ngt* (92a–b).

- (92) a. John V Lindsay har lovat att ställa upp som motkandidat till demokraternas Robert Wagner **vid borgmästarvalet** i New York till hösten. (Press 65)
 b. Beirut/Teheran: Bashar al-Assad ställer upp för omval **vid nästa års presidentval** i Syrien enligt Irans utrikesminister. (GP 2013)

Att adverbialet både till verbet *ställa upp* och *delta* primärt ska inledas med *i* istället för *vid* bekräftas även av SSB och NSO. Vid verbet *ställa upp* 'delta i tävling, val e.d.' anger båda ordböckerna bestämningen *i ngt*, och vid substantivet *val* 'röstning' anger de bägge konstruktionen *ställa upp i ett val* utan att heller där nämna prepositionen *vid* som alternativ. Som nämnt i det föregående (se 5.1.6) kan verbet *delta* 'medverka, närvara' i vissa fall även ha bestämningar som inleds med prepositionen *på* eller *vid*, men i mitt material finns det inga belägg på konstruktionen *delta vid ett val*.

Genomgången av korpusmaterialet visar också att vissa substantiv och verb tenderar att förekomma med I VAL i stället för VID VAL även om de bägge varianterna i princip är lika möjliga. Sådana ord är t.ex. substantiven *seger* och *kandidat* samt motsvarande verb (*(be)segra*, *vinna en seger* e.d. och *kandidera*, *vara kandidat* e.d.). Bland alla relevanta VID/I VAL-träffar i de tre korpusarna finns det sammanlagt 102 belägg där VID/I VAL ingår i nominalfrasen med *seger* som huvudord eller i verbfrasen med *(be)segra*, *vinna (en seger)* (e.d.) som huvudord. Av dessa förekommer 93 % (95/102) med I VAL och 7 % (7/102) med VID VAL. Vidare finns det i det totala materialet sammanlagt 72 träffar där VID/I VAL står som attribut till *kandidat(ur)* eller som adverbial till *kandidera* e.d., varav 92 % (66/72) utgörs av I VAL och 8 % (6/72) av VID VAL. Av de totalt 17 träffarna där VID/I VAL bestämmer substantivet *framgång* eller verbfrasen *ha/vinna framgång* (e.d.) förekommer samtliga med prepositionen *i*.

De ovannämnda substantiven och verben verkar alltså i hög grad påverka valet av preposition i VID/I VAL-bestämningar trots att dessa kan betraktas som mer eller mindre fria i relation till sina huvudord. Som tidigare nämnt (se 3.2.2) räknas bestämningen i nominalfrasen som *segern*

i *presidentvalet* i SAG (3: 104–105) som fritt attribut, men även om prepositionsvalet här, som i fria bestämningar överlag, är mindre beroende av frasens huvudord, verkar det finnas en stark tendens att kombinera substantivet *seger* med prepositionen *i*. Detta framgår också av SSB som vid substantiven *seger* och *segrare* samt vid verbet *segra* anger bestämningen *i ngt* (t.ex. *demokraterna segrade i primärvalet*).

MOT anger däremot både *vid* och *i* som alternativ vid liknande konstruktioner: *segra vid ett val*; *socialisterna segrade i valet*. Här kan det noteras att species eventuellt kan påverka prepositionsvalet, för i det ena exemplet där adverbiallet inleds med *vid* står substantivet *val* i obestämd form, medan det i adverbiallet som inleds med *i* står i bestämd form. Genomgången av de slumpvis valda träffarna i mitt eget material visar dock inte något samband mellan prepositionsvalet och nominalfrasens species.

När det gäller substantivet *kandidat* noterar SSB och MOT endast prepositionsfraserna *för/till ngt*, men vid *kandidera* nämner SSB dessutom adverbiallet *i ett val* utan att nämna *vid* som alternativ. Inte heller vid substantivet *framgång* ger SSB eller MOT prepositionen *vid* som alternativ till *i*. Bestämningar till denna typ av ord, särskilt *seger* och *framgång* samt motsvarande verb, kan eventuellt liknas vid vissa adverbial som enligt SAG (3: 236–237) betraktas som fria men som liknar bundna bestämningar; sådana är t.ex. adverbial i adjektivfraser som *{framgångsrik/kunnig} i ngt* där adverbiallet anger vilket avseende eller inom vilken domän egenskapen förverkligas. Således skulle kanske även VID/I VAL-fraser som bestämmer substantiv som *seger* och *framgång* eller motsvarande verb kunna uppfattas som ett slags gränsfall mellan bundna och fria bestämningar, något som också mina resultat antyder.

I VAL favoriseras på bekostnad av VID VAL även vid andra verb- och nominalfraser som är frekventa i materialet. Såväl i Press 95 som i GP 2013 är bestämningen I VAL betydligt mer frekvent än VID VAL i fraser som *rösta*, *ge/lämna ((sin) röst)* (e.d.) och *få/vinna ((x procent av) röster)* (e.d.). I det totala materialet finns sammanlagt 188 VID/I VAL-träffar som ingår i denna typ av fraser, varav 89 % (167/188) utgörs av I VAL och 11 % (21/188) av VID VAL. Här skiljer sig resultatet dock i viss mån från korpus till korpus. I Press 65 är det VID VAL som dominerar vid de enstaka VID/I VAL-träffar som ingår i fraser av detta slag, medan I VAL är den tydligt dominerande varianten både i Press 95 och i GP 2013. En viss skillnad kan ses till och med i resultatet mellan de två sista korpusarna, för andelen VID VAL är vid dessa fraser ännu mer obefintlig i GP 2013.

En intressant iakttagelse är även att konstruktionen *{vid/i} val(et) {av/mellan} ngt* förekommer i olika utsträckning med *vid* respektive *i*. I det totala materialet finns det sammanlagt 30 belägg på konstruktionen *{vid/i} val(et) mellan ngt*, varav samtliga i alla tre korpusar tar prepositionen *i*. Vidare finns det sammanlagt 52 belägg på konstruktionen *{vid/i} val(et) av ngt*, varav 69 % (36/52) förekommer med *i* och 31 % (16/52) med *vid*. Även här skiljer sig resultatet mellan korpusarna. I Press 65 är prepositionsvalet i konstruktionen *{vid/i} val(et) av ngt* nästan jämnt fördelat mellan *vid* (3/5) och *i* (2/5), men i Press 95 förekommer däremot bara en tredjedel (9/26) och i GP 2013 en femtedel (4/21) av dessa belägg med VID VAL.

I största delen av de relevanta VID/I VAL-träffarna i Press 65, Press 95 och GP 2013 avser *val* 'offentlig förrättning då person(er) genom omröstning utses att inneha vissa funktion(er)' medan bara en liten del syftar på 'det att bestämma sig för en möjlighet bland flera' (se NSO:s definitioner av substantivet *val* i 5.2) (93a–b).

- (93) a. Själv lär han f ö vara en framstående amatörpianist, som tvekade **i valet av levnadsbana**. (Press 65)
 b. - Vi har varit väldigt noggranna **vid valet av de nya boxarna**, fortsatte Borg. (Press 95)

I varje korpus/urval finns det totalt 13–16 VID/I VAL-fraser där substantivet i rektionen anger liknande betydelse som ovan (93a–b). Bortsett från ett par träffar förekommer alla dessa i Press 65 med prepositionen *i*, medan det i de två nyare korpusarna med några få undantag är *vid* som inleder motsvarande bestämmningar. Då dessa belägg är så få är det dock inte möjligt att se om det finns ett samband mellan prepositionsvalet och betydelsen hos *val*, speciellt när det i många fall finns flera faktorer som kan tänkas spela in i prepositionsvalet, såsom t.ex. vilken typ av konstruktion prepositionsfrasen ingår i.

6 Sammanfattande diskussion

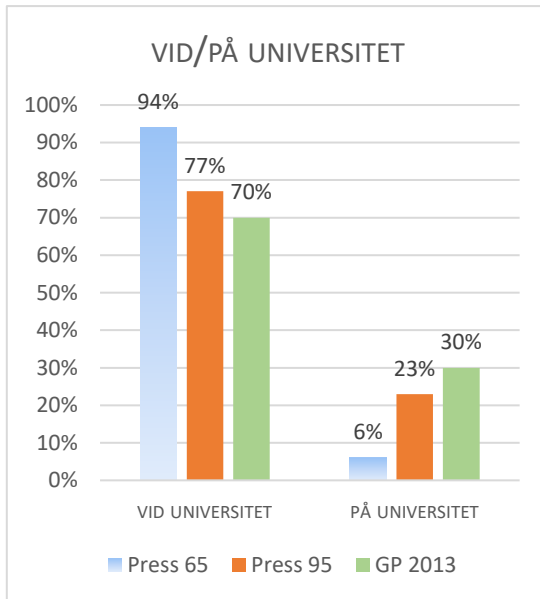
Målet för denna studie var att kartlägga variationen och förändringen i valet mellan prepositionerna *vid* och *i* respektive *vid* och *på*. Mina forskningsfrågor var följande: (1) Hur varierar frekvensen och användningen av prepositionerna i de valda prepositionskonstruktionerna i 1960-, 1990- och 2010-talets tidningstexter? (2) Kan man i denna variation se en tidsmässig utveckling från 1960-talet till 2010-talet? (3) Finns det belägg för att prepositionen *vid* håller på att ge vika för *på* och *i*?

Jag kommer att besvara den första frågan genom att först redogöra för och diskutera hur fördelningen av uttrycksvarianterna skiljer sig mellan korpusarna (6.1), för att sedan behandla de mest centrala skillnaderna i användningen av de olika uttrycksvarianterna (6.2). Eftersom forskningsfrågorna delvis överlappar varandra behandlas de två andra frågorna vid sidan av denna redogörelse men de besvaras mer sammanfattande i slutet av detta kapitel (6.3).

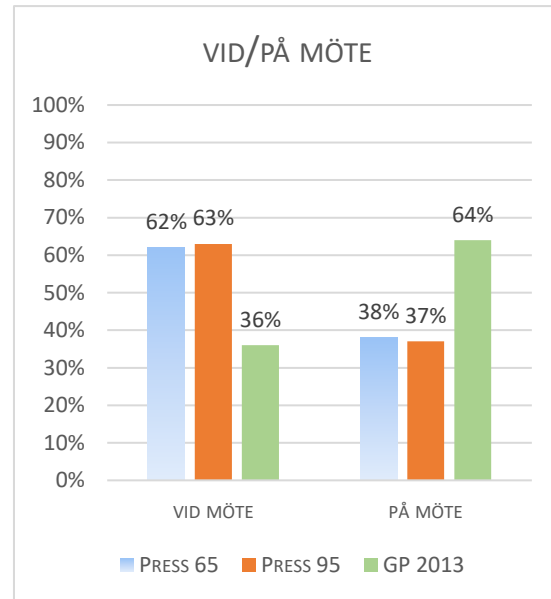
6.1 Variation och förändring i frekvens

Resultaten visar tydliga skillnader i hur de två varianterna av varje uttryckspär fördelar sig per korpus. Den tydligaste skiljelinjen går mellan den äldsta och de två nyare korpusarna; andelen *vid*-beläggen i relation till *på*- och *i*-beläggen är i Press 65 i regel större än i Press 95 och GP 2013, vilka för sin del ofta har sinsemellan tämligen jämna resultat.

Figurer 1 och 2 som illustrerar variationen mellan *vid* och *på* visar hur fördelningen av de två varianterna skiljer sig å ena sidan mellan de två uttrycksparen – VID/PÅ UNIVERSITET och VID/PÅ MÖTE – och å andra sidan mellan de olika korpusarna.

Figur 1. Variation i VID/PÅ UNIVERSITET.

Figur 2. Variation i VID/PÅ MÖTE.

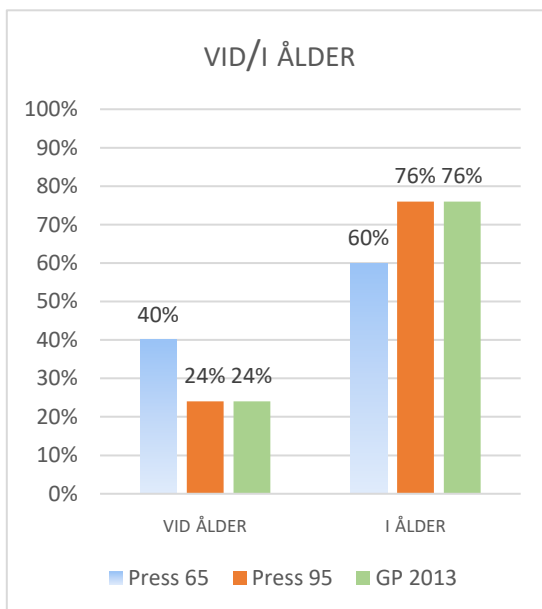
VID/PÅ UNIVERSITET är det enda av de fyra olika uttrycksparen där *vid* är den dominerande prepositionen i alla tre korpusar. Men samtidigt som resultatet visar en mycket tydlig dominans av *vid* kan man se att *vid* i ökande grad ersätts av *på*. Under perioden 1965–2013 har användningen av VID UNIVERSITET minskat med 24 procentenheter (från 94 % till 70 %) på bekostnad av *på universitet*.

Prepositionen *vid* dominerar i de två äldre korpusarna även vid uttrycket VID/PÅ MÖTE. Under femtioårsperioden har andelen VID MÖTE i relation till PÅ MÖTE minskat med 26 procentenheter (från 62 % till 36 %). I detta avseende ser alltså den tidsmässiga utvecklingen i valet mellan *vid* och *på* likartad ut vid substantiven *universitet* och *möte*, men vid substantivet *möte* är frekvensskillnaden mellan *vid* och *på* inte lika stor. Vad som är ännu mer anmärkningsvärt är att VID MÖTE är den dominerande varianten i de bägge Press-korpusarna, medan fördelningen av *vid* och *på* är omvänd i GP 2013, där PÅ MÖTE dominerar i lika mån som VID MÖTE i de två andra korpusarna. Andelen VID MÖTE är till och med lite högre i Press 95 än i Press 65, medan man vid de tre andra uttrycksparen kan efter 1960-talet se en uppenbar minskning i andelen *vid*-beläggen.

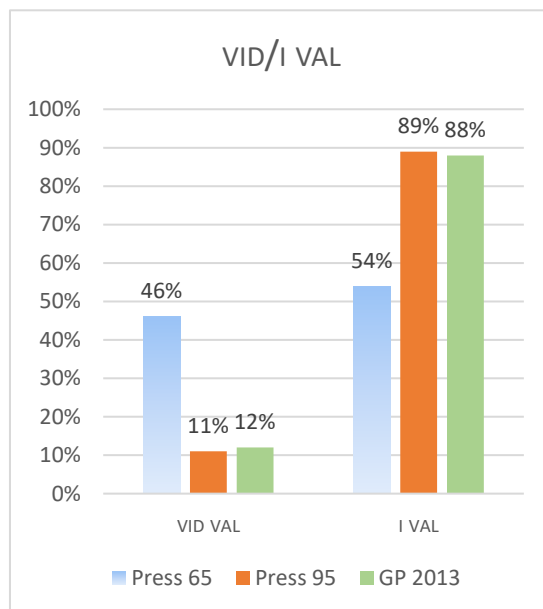
Något som vid uttrycksparet VID/PÅ MÖTE bör beaktas är att statistiken påverkas av den relativt stora andelen bundna bestämmingar där *på* inte kan ersättas med *vid*. Om endast de sinsemellan utbytbara varianterna tas med i beräkningen är andelen *vid*-beläggen ungefär 3–4 procentenheter högre per korpus. Trots att skillnaden inte är stor är det anmärkningsvärt att *vid*-

varianten blir ännu mer dominerande i 1960- och 1990-talets material, samtidigt som frekvensskillnaden mellan *vid*- och *på*-varianten jämnas ut en aning i det nyaste materialet. I och med att andelen VID MÖTE även i 2010-talets material närmar sig 40 % och att PÅ MÖTE är den dominerande varianten endast i den nyaste korpusen ger resultatet knappast tillräckligt med belägg för slutsatsen om att prepositionen *vid* i denna fras håller på att ge vika för *på*. Vad resultatet ändå antyder är att substantivet *möte* allt oftare kombineras med *på* i stället för *vid*.

I variationen mellan *vid* och *i* (figurer 3 och 4) skiljer sig resultaten på ett tydligt sätt mellan den äldsta och de två nyare korpuserna. I Press 65 är prepositionsvalet vid de bägge uttrycksparen relativt jämnt fördelat mellan *vid* och *i*, medan *i*-varianten är klart dominerande både i Press 95 och i GP 2013 som har sinsemellan mycket jämna resultat.

Figur 2. Variation i VID/I ÅLDER.

Figur 1. Variation i VID/I VAL.

Vid substantivet *ålder* är den tidsmässiga utvecklingen i valet mellan *vid* och *i* inte lika påfallande som vid substantivet *val*. Under perioden 1965–2013 har andelen VID ÅLDER i förhållande till I ÅLDER minskat bara med 16 procentenheter (från 40 % till 24 %), medan VID VAL har minskat med 34 procentenheter (från 46 % till 12 %) i relation till I VAL.

Vid uttrycket VID/I VAL skiljer sig den äldsta korpusen från de två nyare i större omfattning än vid något annat uttryckspär. I Press 65 är VID VAL till och med mer frekvent än I VAL om man betraktar endast sådana träffar där prepositionsvalet inte styrs av valens, men i Press 95 och GP 2013 är andelen VID VAL däremot mycket liten i förhållande till I VAL oavsett om de

valensbundna träffarna tas med i beräkningen eller inte. Å andra sidan har andelen *vid* varken vid uttrycket VID/I VAL eller VID/I ÅLDER minskat efter 1990-talet – VID VAL har tvärtom ökat i frekvens en aning på bekostnad av I VAL – så trots att de bägge *vid*-varianterna har förlorat mark verkar det inte troligt att de är på väg att helt konkurreras ut av *i*-varianterna.

Vad VID/I ÅLDER gäller bör man dock vara försiktig med vilka slutsatser man drar av statistiken. Som det redovisas i det föregående tenderar I ÅLDER att ha olika funktion i den omgivande satsen än VID ÅLDER, så att de två prepositionsfraserna generellt sett inte kan betraktas som fullt ekvivalenta alternativ. Följaktligen kan den högre frekvensen av I ÅLDER inte utan vidare tolkas så att *i* vid detta uttryck favoriseras på bekostnad av *vid*. Att *ålder* oftare inleds med *i* än *vid* kan helt enkelt bero på att I ÅLDER går att använda i flera olika funktioner och med olika slags strukturer, medan användningen av VID ÅLDER är mer begränsad.

Att *på* allt oftare ersätter *vid* står i linje med Kotsinas (2000b: 55) som klassificerar *vid* som mer markerad preposition som speciellt i inlärar- och invandrarsvenska gärna byts ut mot den mycket vanligare prepositionen *på*. Likaså kan mina resultat anses stöda Kotsinas (2000a: 43) observationer om att även *i* tenderar att favoriseras på bekostnad av mindre vanliga prepositioner. Även om mina resultat givetvis inte är jämförbara med Kotsinas kan det vara av intresse att det allmänsvenska prepositionsbruket uppvisar liknande tendenser som prepositionsbruket i s.k. invandrarsvenskan.

När det gäller variationen mellan *vid* och *i* tycks mina resultat däremot vara motsatta till Harstads (1999: 37–39) iakttagelser. Harstads resultat – att *vid* utvidgar sina domäner och i ökande grad favoriseras på bekostnad av *i* – kan dock förklaras av att den teoretiska ramen i studien utgörs av prototyp teorin. När författaren menar att prepositionen *vid* utökar sina användningsområden innebär det i praktiken att *vid* i stället för sin prototypiska betydelse ('bredvid') förekommer i överförd lokal betydelse. Det faktum att *vid* föredras framför *i* vid fraser som närmast kan tänkas ange anställning eller verksamhetsområde i stället för konkret lokalbetydelse säger i och för sig inte mycket om konkurrensen mellan *vid* och *i* med tanke på att de två prepositionerna i det sammanhanget inte anger samma betydelse.

Att *vid* enligt Harstad (1999: 38) är ännu mer frekvent än *på* vid substantivet *fabrik* är emellertid ett intressant delresultat. Detta kan tänkas tyda på att *vid* gärna används för att ange anställning eller verksamhetsområde trots att den annars minskar i användning, vilket kanske delvis förklarar varför VID UNIVERSITET-konstruktioner är särskilt frekventa i mitt eget material. I min

studie kan man för övrigt se en viss skillnad i resultatet mellan *vid/på*-variationen och *vid/i*-variationen; medan prepositionen *vid* är betydligt mindre frekvent än *i* är den tämligen frekvent i förhållande till *på*. Denna skillnad beror eventuellt främst på att *universitet* och *möte* representerar olika slags substantiv än *ålder* och *val*. Genomgången av materialet tyder på att både VID/PÅ UNIVERSITET och VID/PÅ MÖTE vanligen anger befintlighet i försvagad rumslig betydelse, dvs. de bägge fraserna anger lokal för verksamhet men det är sällan den lokala betydelsen som betonas. En speciellt typisk relation som prepositionen i frasen VID/PÅ UNIVERSITET betecknar är 'anställning' e.d., och *vid* verkar föredras framför *på* särskilt vid dessa fall.

Den speciellt flitiga användningen av *vid* i VID/PÅ UNIVERSITET kan också bero på att prepositionsbruket vid detta uttryck är något mer etablerat än i de övriga prepositionskonstruktionerna. Något som kan anses tala för detta är för det första att VID/PÅ UNIVERSITET är den enda av de undersökta prepositionskonstruktionerna i min studie som i 1960-talets material så gott som alltid inleds med *vid*. För det andra anger *Svensk handordbok* från 1966 inte ens *på* som alternativ till *vid* i beskrivningen av substantivet *universitet*, vilket kan tolkas så att *vid* har betraktats som det primära och rekommenderade, om inte det enda, alternativet vid detta substantiv.

Även Javanainen (2008) som i sin korpusundersökning har granskat vilka prepositioner som tenderar att konkurrera med *på* nämner substantivet *universitet* som ett slags undantagsfall som till och med oftare tar prepositionen *vid* än *på*, medan de övriga substantiv i hennes undersökning, *hotell*, *restaurang* och *sjukhus*, endast sällan kombineras med *vid*. Någon närmare jämförelse mellan mina och Javanainens resultat kan dock inte göras eftersom Javanainen varken anger statistik som stöd för sina slutsatser eller tar ställning till i vilken mån hennes resultat eventuellt påverkas av t.ex. andelen förekomster där prepositionsvalet styrs av det överordnade ledets valens. Att *universitet* oftare än de övriga substantiven förekommer med *vid* kan ju bero t.ex. på att *vid/på universitet* vanligen anger t.ex. anställning e.d. medan det kanske är mer typiskt för de övriga fraserna att ange befintlighet i mer allmän betydelse. När man tänker på fraserna som {*vid/på*} {*hotell/restaurang/sjukhus*} förefaller det bara logiskt att välja *på* i stället för *vid*, då valet av *vid* här kan ange en mer diffus betydelse i och med att t.ex. *vara/befinna sig vid {hotell/restaurang/sjukhus}* kan tolkas som att man antingen är inne i lokalen eller befinner sig i närheten av den.

6.2 Variation och förändring i användning

Förutom förändringar i frekvens kan man se variation och även en viss tidsmässig utveckling i användningen av de valda prepositionsfraserna. Den kvalitativa analysen visar att *vid*-konstruktionerna i viss mån tenderar att ha en annan funktion i den omgivande satsen än de motsvarande *i*- och *på*-konstruktionerna. Vad VID/PÅ UNIVERSITET gäller är största delen av *vid*-träffarna i det slumpmässiga urvalet attribut, medan *på*-träffarna ungefär lika ofta står som attribut som adverbial. Här kan det ses en viss utveckling i och med att andelen attribut bland VID UNIVERSITET-träffarna har blivit allt större från 1960-talet till 2010-talet. VID UNIVERSITET är i övrigt den enda av de undersökta *vid*-konstruktionerna som till övervägande del fungerar som attribut i stället för adverbial. Både VID MÖTE och PÅ MÖTE står oftast som adverbial, men jämfört med PÅ MÖTE fungerar VID MÖTE ännu mer sällan som attribut. Liknande fördelning går att se vid jämförelse av VID VAL och I VAL: bägge fungerar oftast som adverbial, men VID VAL är ännu mer sällsynt som attribut än I VAL.

Vid uttrycket VID/I ÅLDER finns det mycket tydligare skillnader i användningen av *vid*-respektive *i*-varianten. Bortsett från enstaka undantag fungerar VID ÅLDER endast som adverbial, medan I ÅLDER i regel oftare står som attribut än adverbial och även förekommer som bundet predikativ. Dessutom är VID ÅLDER benägen att förekomma i en annan typ av konstruktion och med en annan frasstruktur än I ÅLDER, vilket jag snart återkommer till.

Totalt sett styrs prepositionsvalet i de undersökta fraserna relativt sällan av valens. Andelen valensbundna bestämmingar är tämligen liten vid varje uttryckspär, och ännu mindre är andelen av sådana valensbundna bestämmingar vars överordnade led förutsätter att bestämmningen inleds med en viss preposition. Men trots att de två varianterna i de flesta fallen är ekvivalenta pekar resultaten på att det finns fraser och konstruktioner där den ena systematiskt favoriseras på bekostnad av den andra.

Vid uttrycket VID/PÅ UNIVERSITET dominerar prepositionen *vid* särskilt i nominalfraser med *professor*, *forskare* eller *institution* som huvudord. Det ena av de verb som VID/PÅ UNIVERSITET oftast står som adverbial till, *läsa*, är mer benägen att konstrueras med PÅ UNIVERSITET än med VID UNIVERSITET, medan det andra frekventa verbet, *studera*, oftare förekommer med *vid*-varianten. I det senare fallet skiljer sig dock resultatet mellan korpusarna, så att det i den nyaste korpusen är *på*-varianten som dominerar vid detta verb.

Att man enligt mina resultat föredrar *vid* framför *på* speciellt vid *professor, forskare* och *institution* kan tyda på att prepositionen *vid* åtminstone i tidningsspråk utgör tillsammans med denna typ av rektion ett slags etablerad konstruktion där *på* endast i mycket liten mån konkurrerar med *vid* trots att *vid* i övrigt förlorar mark. Frågan är då i vilken grad den höga frekvensen av nominalfraser med dessa substantiv som huvudord möjligen påverkar statistiken, dvs. både andelen och satsdelsfördelningen av VID UNIVERSITET-träffar, och om resultatet skulle se annorlunda ut om en större del av materialet bestod av träffar där VID/PÅ UNIVERSITET uttryckte befintlighet i mer konkret betydelse i stället för verksamhetsområde med en försvagad rumslig betydelse.

När det gäller VID/PÅ MÖTE är många frekventa konstruktioner sådana där PÅ MÖTE förekommer som bunden bestämning som ska inledas uttryckligen med prepositionen *på*. Men också sådana konstruktioner som kan ta både *vid*- och *på*-varianten är mer benägna att ta PÅ MÖTE som bestämning. Mest frekventa av dessa är *vara (med) vid/på ett möte* som bara sporadiskt förekommer med *vid*-varianten.

Även vid uttrycket VID/I VAL är den ena varianten klart dominerande i vissa fraser och konstruktioner, trots att valet mellan de två prepositionerna i dessa fall kan ses som mer eller mindre fritt. I VAL favoriseras framför allt i nominalfraser med *seger* eller *kandidat* som huvudord samt i verbfraser med motsvarande huvudord (*segra/vinna en seger* e.d., *kandidera/vara kandidat* e.d.). Vid dessa verb och substantiv kan *i*-frasen kanske betraktas som ett gränsfall mellan bunden och fri bestämning vars överordnade led är starkt benägen att föredra *i*-konstruktionen framför *vid*-konstruktionen.

I VAL favoriseras också i konstruktionen *{vid/i} val(et) mellan ngt* som förekommer enbart med prepositionen *i*. Konstruktionen *{vid/i} val(et) av ngt* förekommer i mindre utsträckning även med *vid*, men ju nyare korpus det gäller, desto tydligare dominerar *i*-varianten, vilket kan tyda på att *vid* alltmer ger vika för *i* även vid denna konstruktion. Å ena sidan är förekomsterna av de bägge konstruktionerna så få att man inte kan dra vidare slutsatser av resultatet.

Till skillnad från de övriga uttrycksparen verkar det vid uttrycket VID/I ÅLDER vara frasens inre struktur som i hög grad påverkar prepositionsvalet. Merparten av VID ÅLDER-träffarna har i varje korpus strukturen *vid [x] års ålder*, medan största delen av I ÅLDER-förekomsterna utgörs av fraser där rektionen *ålder* tar ett framförställt attribut bestående av olika adjektiv eller adjektiviska pronomen (t.ex. *i värnpliktig ålder*, *i alla åldrar*) eller ett efterställt attribut

bestående av en nominalfras av typen *[x-x] år* (t.ex. *i åldrarna 21–28 år*). Frekventa är också I ÅLDER-fraser med det efterställda prepositionsattributet *av [x] år*, vilka ingår i konstruktionen *{avlida/gå bort/dö} i en ålder av [x] år*, samt fraser där *ålder* bildar en sammansättning med en substantivisk förled (t.ex. *i småbarnsåldern*). Då dessa mest frekventa frastyperna nästan uteslutande tar prepositionen *i* istället för *vid* kan de eventuellt uppfattas som ett slags etablerade enheter där *i* sällan eller aldrig kan ersättas med *vid*.

Vid uttrycket VID/I ÅLDER är det inte många fall där *vid* och *i* kan ses som fullt utbytbara. Eftersom bara *i*-varianten förekommer som bundet predikativ och eftersom VID ÅLDER-attribut avviker sig från I ÅLDER-attribut kan *vid* och *i* ses som ekvivalenta bara vid fria adverbial där någon bestämd preposition inte krävs. Vid jämförelse av valensfria VID/I ÅLDER-adverbial ser man dock att I ÅLDER ofta har någon av de ovannämnda strukturerna eller en annan struktur som är mindre typisk för VID ÅLDER. VID/I ÅLDER-adverbial där *vid* och *i* kan ses som ekvivalenta är mycket sällsynta och utgörs främst av fraser där *ålder* står i singular och tar attribut bestående av ett possessivt pronomen (*min, din* etc.) eller adjektiv som *vuxen, mogen, samma* etc.

Det går emellertid att se en slags tidsmässig utveckling i användningen av VID/I ÅLDER. I det äldre materialet, särskilt i Press 65, skiljer sig förekomsterna av VID ÅLDER och I ÅLDER från varandra på ett mycket tydligt sätt både med avseende på vilken funktion de har i satsen och i vilken typ av konstruktion samt med vilken struktur de förekommer. I 2010-talets material finns det däremot mer spridning i användningen av dessa uttryck i och med att I ÅLDER ofta förekommer även som adverbial och att *i* konkurrerar i viss mån med *vid* i sådana frastyper där de två prepositionerna kan ses som ekvivalenta (t.ex. *vid/i min ålder, vid/i vuxen ålder*). Dessutom konkurrerar *vid* med *i* även i konstruktionen *{avlida/gå bort/dö} i en ålder av [x] år* där *i* kan ses som det primära prepositionsalternativet. I vilken mån dessa resultat kan generaliseras är en annan fråga, för de eventuella begynnande förändringarna är relativt små och går att iaktta endast i den nyaste korpusen som dessutom består av texter från en och samma tidning (Göteborgs-Posten).

6.3 Avslutande diskussion och utblick

För att ge ett sammanfattat svar på de två första forskningsfrågorna kan man konstatera att det går att se en tidsmässig utveckling såväl i variationen mellan *vid* och *på* som i variationen mellan *vid* och *i*. Mest påfallande är förändringarna i frekvens, men man kan också iaktta vissa

systematiska förändringar i användningen av *vid*- respektive *på*- och *i*-konstruktionerna. Dessa är dock inte gemensamma för alla uttryckspär och knappast fullt generaliserbara.

En tendens som resultaten visar är att *i* och *på* i allt större omfattning ersätter *vid* speciellt i viss typ av fraser och konstruktioner. En del av dessa kan kanske närmast betraktas som mer eller mindre lexikaliserade enheter där den konkurrerande prepositionen sällan eller aldrig förekommer. Att den dominerande prepositionen är densamma som i övrigt dominerar vid uttrycksparet i fråga gör det emellertid svårare att bedöma i vilken mån resultaten avspeglar frekvenskillnaden mellan de två varianterna i allmänhet och i vilken mån de kan tolkas som att vissa konstruktioner är särskilt benägna att förekomma med en bestämd preposition. Vidare är det svårt att påvisa sambandet mellan prepositionsvalet och prepositionsfrasens funktion i satsen, dvs. i vilken mån en viss variant verkligen tenderar att användas som attribut respektive adverbial och i vilken mån det t.ex. är konstruktionen eller den överordnade frasens huvudord som påverkar prepositionsvalet.

I fråga om rent frekvensmässiga förändringar i prepositionsvalet visar min studie att *vid* efter 1960-talet har minskat i frekvens till förmån för både *på* och *i*. Utvecklingen skiljer sig dock i viss grad mellan *vid/på*-variationen och *vid/i*-variationen samt inom dessa två grupper.

När det gäller variationen mellan *vid* och *på* är det tydligt att *på* i ökande grad konkurrerar med *vid* såväl vid substantivet *universitet* som vid substantivet *möte*. Vid substantivet *möte* verkar användningen av prepositionen *vid* ha börjat minska först efter 1990-talet och då i snabba steg, men vid *universitet* har utvecklingen i prepositionsbruket pågått längre och varit mindre drastisk. Medan VID UNIVERSITET fortfarande är långt vanligare än PÅ UNIVERSITET har PÅ MÖTE eventuellt redan blivit vanligare än VID MÖTE.

I valet mellan *vid* och *i* har utvecklingen gått ännu längre; från att ha varit mer eller mindre jämnfrekvent med *vid* har *i* blivit den tydligt dominerande prepositionen både vid substantivet *ålder* och vid substantivet *val*. Men till skillnad från *på* verkar *i* efter 1990-talet inte ha fortsatt öka i frekvens på bekostnad av *vid*. Både VID ÅLDER och VID VAL kan därför antas ha en någorlunda stadig ställning åtminstone i tidningsspråk, även om de är mindre frekventa än VID UNIVERSITET och VID MÖTE.

I och med denna sammanfattning kan besvaras även den sista forskningsfrågan. Att prepositionen *vid* i de undersökta fraserna i ökande grad tenderar att bytas ut mot *på* och *i* tyder

på att *vid* åtminstone i någon mån håller på att ge vika för de bägge prepositionerna. Samtidigt pekar mina resultat på att olika prepositionskonstruktioner är olika benägna att byta ut *vid* mot andra prepositioner. Vissa prepositionskonstruktioner, i synnerhet VID UNIVERSITET, verkar åtminstone i tidningsspråk vara mer etablerade än andra. Även om det verkar troligt att prepositionen *vid* på det hela taget fortsätter att förlora domän i skriften svenska förefaller det enligt mina resultat inte sannolikt att den helt skulle ersättas av de konkurrerande prepositionerna, vare sig vid prepositionsfraser som är mer benägna att konstrueras med *vid* eller vid fraser där *vid* är mer sällsynt.

Som ett övergripande resultat kan nämnas att de faktorer som spelar in i prepositionsvalet och bidrar till att en preposition ändrar i frekvens kan vara såväl grammatiska, lexikaliska och semantiska. Ibland går det inte att urskilja dem från varandra, utan det kan vara rimligare att tala om ett samspel mellan de olika bidragande faktorerna. Detta gäller troligen inte bara de prepositionskonstruktioner som jag analyserat, utan prepositionsbruket i allmänhet. När man granskar variation och förändring i prepositionsvalet är det därför inte bara skillnaderna i frekvens som är intressanta. Av intresse är även iakttagelser av skillnaderna i användningen av en preposition eller prepositionskonstruktion, t.ex. huruvida det är speciellt vid en viss betydelse eller i specifika kontexter och konstruktionstyper som den ena prepositionen dominerar eller redan har trängt ut den andra.

Min kvalitativa analys baserar sig i stort sett på kategoriseringen av korpusträffarna enligt deras funktion i den omgivande satsen och bundenhet till det överordnade ledet, även om jag också beaktat faktorer som delvis faller utanför dessa kategorier, såsom t.ex. konstruktionstyper som en prepositionskonstruktion tenderar att ingå i. I och för sig har mitt analyssätt möjliggjort en noggrann och systematisk genomgång av korpusträffarna och bidragit till att jag kunnat visa vilka slags mönster det går att se i användningen av en specifik prepositionskonstruktion, men om det är det bästa sättet att gå tillväga för att analysera korpusträffarna i en studie av detta slag är en annan fråga. Nackdelen med min analysmetod är inte bara det ovan diskuterade problemet att språkliga enheter inte alltid låter sig föras in i strikta kategorier och att olika individer kan göra olika tolkningar av samma förekomst. Det kan också ifrågasättas om kategorierna jag har utgått från är de lämpligaste för studiens syfte.

Att indela korpusträffarna i adverbial, attribut och predikativ har i och för sig gett intressanta – om än inte entydiga – resultat om det eventuella sambandet mellan prepositionsvalet och prepositionsfrasens funktion i satsen, och även indelningen i bundna och fria bestämningar kan

anses motiverat med tanke på hur prepositionsvalet i bundna bestämmningar i vissa fall styrs av det överordnade ledets valens. Kategorin ”bundna/fria” visade sig emellertid inte vara det mest användbara verktyget i min analys, inte bara för att den i övrigt är en mycket diffus kategori, utan speciellt för att den här typen av kategorisering inte nämnvärt bidrar till uppsatsens syfte. Med avseende på att bestämmningens bundenhet till sitt överordnade led totalt sett endast i ringa grad påverkar prepositionsvalet i mina korpusträffar får denna kategorisering onödigt stor vikt vid analysen. Sett i efterhand skulle analysen ha vunnit t.ex. på ett mer konstruktionsgrammatiskt perspektiv, för en grammatisk analys är otillräcklig för att komma åt och beskriva t.ex. sambandet mellan prepositionsvalet och konstruktionstypen.

För övrigt kan det anses vara motiverat att en undersökning som denna i hög grad baserar sig på en djupgående kvalitativ analys, men studien hade kunnat dra nytta av ett mer kvantitativt tillvägagångssätt inklusive bl.a. statistiska signifikanstester för bedömning av resultatens generaliserbarhet.

För att få en bättre överblick över variation och förändring i valet mellan *vid* och andra prepositioner behövs det ytterligare forskning i ämnet. Det vore intressant t.ex. med jämförande korpusundersökningar inte bara mellan fler olika prepositionskonstruktioner utan också mellan olika genrer. Språkbruket – och så även prepositionsvalet – kan ju generellt sett anses skilja sig mellan olika texttyper. Av intresse vore t.ex. att undersöka om *på* och *i* håller på att tränga ut *vid* speciellt i texter som hör till mer informella genrer. Förhoppningsvis ger denna studie inspiration till vidare forskning kring variation och förändring i det svenska prepositionsbruket.

Litteratur

- Biber, Douglas, Conrad, Susan, & Reppen, Randi. 1998. Introduction: Goals and methods of the corpus-based approach. I: *Corpus Linguistics: Investigating Language Structure and Use*. Cambridge: Cambridge University Press. S. 1–18. E-bok.
doi:10.1017/CBO9780511804489.002
- Borin, Lars, Markus Forsberg & Johan Roxendal. 2012. [Korp – the corpus infrastructure of Språkbanken](#) Proceedings of LREC 2012. Istanbul: ELRA. S. 474–478.
- BSO = *Bonniers svenska ordbok*. 1991. Utarbetad av Sten Malmström, Iréne Györki & Peter A. Sjögren. 5. uppl. Stockholm: Bonnier Fakta Bokförlag AB.
- Einarsson, Jan. 2009. Kring en retsam prepositionsjoker. I: *Språktidningen* 3/2009.
<https://spraktidningen.se/artiklar/2009/06/kring-en-resentsam-prepositionsjoker>
(hämtad 19.9.2019).
- Eriksson, Olof. 2018. ”Det gör ont i hela kroppen på mig.” Prepositionen *på* som possessivmarkör i nominalfraser. I: *Språk och stil* NF 28, 2018. S. 22–47.
<http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1285201/FULLTEXT01.pdf>
(hämtad 19.9.2019).
- Fillmore, Charles F., Kay, Paul & O’Connor, Mary Catherine. 1988. Regularity and idiomaticity in grammatical constructions: the case of *let alone*. I: *Language* 64. S. 501–538.
- Grahn, Inga-Lill. 2014. *Korpblickar – om möjliga ingångar med sökverktyget Korp för studier av orden tänka och tanke i korpusar*. Forskningsrapporter från Institutionen för svenska språket. Göteborgs universitet. <http://hdl.handle.net/2077/37149> (hämtad 25.9.2019).
- Harstad, Fredrik. 1999. *Prepositioner och prepositionsbruk. En analys av svenskans prepositioner och prepositionsbrukets förändring under perioden 1965–1997*. Meddelanden från Institutionen för Svenska Språket 29. Göteborgs universitet.
- Institutet för språk och folkminnen.
<http://www.sprakochfolkminnen.se/sprak/sprakradgivning/fragor-och-svar-om-sprak>
(hämtad 31.3.2018).
- Javanainen, Tiia. 2008. *Rakt på sak – prepositionen ”på” i dagens svenska*. Avhandling pro gradu, Jyväskylä universitetet. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/18989> (hämtad 30.5.2019).
- Kotsinas, Ulla-Britt. 1997. Förord. I: Karlsson, Anna-Malin, Kotsinas, Ulla-Britt & Stenström, Anna-Brita (red.), *Ungdomsspråk i Norden: Föredrag från ett symposium*. Meddelanden från Institutionen för nordiska språk vid Stockholms universitet 43. S. 7–18.
- Kotsinas, Ulla-Britt. 2000a. ”Vad heter stan på din mamma?” Om prepositionsanvändningen i några invandrares svenska talspråk. I: Kotsinas, Ulla-Britt, Gunnarsson, Britt Louise,

- Hellberg, Staffan & Svartholm, Kristina (red.), *Kontakt, variation och förändring: Studier i Stockholmspråk*. Stockholm: Almqvist & Wiksell. S. 27–45.
- Kotsinas, Ulla-Britt. 2000b. Invandrarsvenska och språkförändringar. I: Kotsinas, Ulla-Britt, Gunnarsson, Britt Louise, Hellberg, Staffan & Svartholm, Kristina (red.), *Kontakt, variation och förändring: Studier i Stockholmspråk*. Stockholm: Almqvist & Wiksell. S. 46–58.
- Larsson, Kent. 1994. Prepositioner på glid. I: *Språkbruk, grammatik och språkförändring. En festskrift till Ulf Telemann 13.1.1994*. Institutionen för nordiska språk, Lunds universitet.
- Martola, Nina. 2009. Konstruktioner med *åt* i ett jämförande perspektiv. I: Wide, Camilla & Benjamin Lyngfelt (red.), *Konstruktioner i finlandssvensk syntax. Skriftspråk, samtal och dialekter*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland. S. 47–75.
- McEnery, Tony & Hardie, Andrew. 2011. *Corpus Linguistics - Method, Theory and Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Montan, Per & Rosenqvist, Håkan. 1982. *Prepositionsboken*. Stockholm: Skriptor.
- MOT = *MOT Pro Ruotsi*. Tillgänglig för alla högskolestudenter och -forskare via <https://mot.kielikone.fi/mot/hy/netmot.exe?motportal=80>
- NSO = *Norstedts Svensk ordbok*. 1999. Utarbetad av Sture Allén och Språkdata, Göteborgs universitet. 3. uppl. Stockholm: Norstedts Ordbok. Tillgänglig för alla högskolestudenter och -forskare via <https://mot.kielikone.fi/mot/hy/netmot.exe?motportal=80>
- Reenskaug, Vibeke J. 1995. Preposisjoner. I: *Språknytt* 1995:2. S. 16.
- SAG 1 = Telemann, Ulf, Hellberg, Staffan & Andersson, Erik. 1999. *Svenska akademiens grammatik: 1, Inledning, register*. Stockholm: Svenska Akademien.
- SAG 2 = Telemann, Ulf, Hellberg, Staffan & Andersson, Erik. 1999. *Svenska akademiens grammatik: 2, Ord*. Stockholm: Svenska Akademien.
- SAG 3 = Telemann, Ulf, Hellberg, Staffan & Andersson, Erik. 1999. *Svenska akademiens grammatik: 3, Fraser*. Stockholm: Svenska Akademien.
- Språkbanken. Institutionen för svenska språket. Göteborgs universitet. <https://spraakbanken.gu.se>
- Språkteknologi.se: <http://sprakteknologi.se/vad-aer-sprakteknologi/lexikon/korpusar> (hämtad 6.6.2019).
- SSB = *Svenskt språkbruk. Ordbok över konstruktioner och fraser*. 2003. Utarbetad av Svenska språknämnden. Stockholm: Norstedts Ordbok.
- Svensk handordbok: konstruktioner och fraseologi*. 1966. Utgiven av Svenska språknämnden och Norstedts Förlag. Uppsala: Almqvist & Wiksell Tryckeri (1991).

- Valdeson, Fredrik. 2016: Dativalternering i modern svenska. I: Adamsson Eryd, Henrietta, Andréasson, Maia, Lindahl, Filippa, Lindström, Sven, Prentice, Julia, Sandberg, Malin & Sköldberg, Emma 2017 (red.), *Svenskans beskrivning: 35, Förhandlingar vid trettiofemte sammankomsten: Göteborg 1113 maj 2016*. Göteborg: Göteborgs universitet. https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/52211/1/gupea_2077_52211_1.pdf (hämtad 1.9.2019).
- Wide, Camilla & Lyngfelt, Benjamin. 2009: Svenskan i Finland, grammatiken och konstruktionerna. I: Wide, Camilla & Lyngfelt, Benjamin (red.), *Konstruktioner i finlandssvensk syntax. Skriftspråk, samtal och dialekter*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland. S. 11–43.

Korpusar

Korp <http://spraakbanken.gu.se/korp/>

Press 65 <https://spraakbanken.gu.se/swe/resurs/press65>

Press 95 <https://spraakbanken.gu.se/swe/resurs/press95>

GP 2013 <https://spraakbanken.gu.se/swe/resurs/gp2013>

Bilaga: CQP-frågor för sökningarna i Korp

VID UNIVERSITET:

```
[lex contains "vid\\.\\.pp\\.1"] [pos != "PP"]{0,3} [(lex contains
"universitet\\.\\.nn\\.1" | suffix contains "universitet\\.\\.nn\\.1")]
```

PÅ UNIVERSITET:

```
[lex contains "på\\.\\.pp\\.1"] [pos != "PP"]{0,3} [(lex contains
"universitet\\.\\.nn\\.1" | suffix contains "universitet\\.\\.nn\\.1")]
```

VID MÖTE:

```
[lex contains "vid\\.\\.pp\\.1"] [pos != "PP"]{0,3} [(lex contains
"möte\\.\\.nn\\.1" | suffix contains "möte\\.\\.nn\\.1")]
```

PÅ MÖTE:

```
[lex contains "på\\.\\.pp\\.1"] [pos != "PP"]{0,3} [(lex contains "möte\\.\\.nn\\.1"
| suffix contains "möte\\.\\.nn\\.1")]
```

VID ÅLDER:

```
[lex contains "vid\\.\\.pp\\.1"] [pos != "PP"]{0,3} [(lex contains
"ålder\\.\\.nn\\.1" | suffix contains "ålder\\.\\.nn\\.1")]
```

I ÅLDER:

```
[lex contains "i\\.\\.pp\\.1"] [pos != "PP"]{0,3} [(lex contains
"ålder\\.\\.nn\\.1" | suffix contains "ålder\\.\\.nn\\.1")]
```

VID VAL:

```
[lex contains "vid\\.\\.pp\\.1"] [pos != "PP"]{0,3} [(lex contains
"val\\.\\.nn\\.1" | suffix contains "val\\.\\.nn\\.1" | lex contains "EU-
val\\.\\.nn\\.1")]
```

I VAL:

```
[lex contains "i\\.\\.pp\\.1"] [pos != "PP"]{0,3} [(lex contains
"val\\.\\.nn\\.1" | suffix contains "val\\.\\.nn\\.1" | lex contains "EU-
val\\.\\.nn\\.1")]
```